

RUDOLF
STEINER

**ESOTE
RISKE**

KARMA

TREDIE BIND

*11 foredrag holdt i Dornach
1. juli¹⁹²⁴ 8. august 1924*

INDHOLDSFORTEGNELSE

1	Datoer af foredragene	1
2	English Review	1
3	Første foredrag	6
4	Andet foredrag	12
5	Tredje foredrag	18
6	Fjerde foredrag	24
7	Femte foredrag	29
8	Sjette foredrag	35
9	Syvende foredrag	41
10	Ottende foredrag	48
11	Niende foredrag	54
12	Tiende foredrag	59
13	Elvte Foredrag	65

Datoer af foredragene

Første foredrag, 1. juli 1924
Andet foredrag, 4. juli 1924
Tredje foredrag, 6. juli 1924
Fjerde foredrag, 8. juli 1924
Femte foredrag, 11. juli 1924
Sjette foredrag, 13. juli 1924
Syvende foredrag, 28. juli 1924
Ottende foredrag, 1. august 1924
Niende foredrag, 3. august 1924
Tiende foredrag, 4. august 1924
Ellevte foredrag, 8. august 1924

English Review

The Karmic Relationships of the Anthroposophical Movement

Eleven Lectures, Dornach, 1924

One of the consequences of the evolution of consciousness is that we are always stuck with our present state of consciousness when trying to understanding the past, up until now. You may know some adults yourself who you would swear were never children because they come at every new experience as the proper adult of whatever age in years they are, e.g., the thirty seven year-old who must always act thirty seven years old. Yet we know full well they were a child once, and as a child, they had a consciousness that was much different than the consciousness they possess now. Perhaps you know other people who, while eminently adult, can quickly recover a childlike state in a moment of levity, jest, or fun. Rudolf Steiner is like the latter when it comes to consciousness - he is a scientist of the present time who can recover, when appropriate, the consciousness of a prior stage of the evolution of consciousness.

[page 13-14] People who study history nowadays generally project what they are accustomed to see in the present time, back into the historic past, and they have little idea how altogether different men were in mind and spirit before the present epoch. Even when they let the old documents speak for themselves, they largely read into them the way of thought and outlook of the present.

What do these people of today think when they read the beginning lines of the *Iliad* where Homer writes "Sing, oh Muse, the wrath of Achilles, son of Peleus."? I imagine that they think Homer was speaking metaphorically, *as if* a Muse were speaking to him. These people would certainly not think that (page 15) "In the Ether which reaches up to the Moon, there are the thoughts. We perceive the thoughts, receive them into ourselves." And yet that is what Homer thought in his time, what led him to open his books in such a fashion.

"Where is the tree from which comes the fruit that appears in mind's basket?" Jane Roberts asked in one of her books that I read some twenty years ago. This quote has haunted me as an unanswered question all these years, and now Rudolf Steiner points to the tree as the Etheric space between the earth and the Moon.

Before the 14th Century people considered themselves as living in an ether of thoughts just as we today consider ourselves as living in an atmosphere of oxygen. We know that we breathe in oxygen to live as they knew back then that they breathed in thoughts to think. If we breathe in thoughts, where do the thoughts come from? From the out-breathing of others.

[page 17-18] What then is this out-breathing? It is the very same, my dear friends, of which we speak when we say: In the three days after death the etheric body of man expands. Man looks back upon his etheric body, slowly increasing in magnitude. He sees how his thoughts spread out into the cosmos. It is the very same, only it was then conceived - if I may say so - from a more subjective standpoint. It was indeed quite true, how these people felt and experienced it. They felt the cycle of life more deeply than it is felt to-day.

If, in the 13th Century, a young priest came to an older priest "telling of the inner tortures which he was undergoing in remaining true to his religious faith" he might express himself this way, "I am pursued by the specters of the dead." (Page 20) And how might a Post-Structuralist historian interpret such a statement? Lacking an understanding of how consciousness existed in the 13th Century, the historian would consider the statement as a trope, not as a literal description of the young priest's experience.

While it is true that every word was once a living metaphor as Emerson claimed, it is not true that every metaphoric expression in the past was a mere metaphor when it was first used. To put it bluntly, in the beginning, a "horse's ass" was a part of a horse. To distinguish metaphoric prose from literal descriptive prose, one must calibrate or align one's consciousness according to the evolution of consciousness at the time the prose was written. One must, in effect, make a trip, time-travel into the past. If this seems incredibly difficult to you, I would agree, and would suggest that you study the evolution of consciousness with a knowledgeable guide such as Owen Barfield or Rudolf Steiner before you attempt such a trip.

Let us take such a trip with Steiner and eavesdrop on an imaginary conversation between an older and younger Dominican, in which we discover why "the Anthroposophical Movement must speak without reserve in forms of living thought":

[page 25-26] **The younger man said, 'Thinking takes hold of men. Thought, the shadow of reality, takes hold of them. In ancient times, thought was always the last revelation of the living Spirit from above. But now, thought is the very thing that has forgotten that living Spirit. Now it is experienced as a mere shadow. Verily, when a man sees a shadow, he knows the shadow points to some reality. The realities are there indeed. Thinking itself is not to be attacked, but only the fact that we have lost the living Spirit from our thinking.'**

The older man replied, 'In Thinking, through the very fact that man is turning his attention with loving interest to outer Nature - in Thinking, to compensate for the former heavenly reality, an earthly reality must be found once more.'

'What will happen?' said the younger man. 'Will European humanity be strong enough to find this earthly reality of thought, or will it only be weak enough to lose the heavenly reality?'

What is instinct in animals and humans? Where does it originate? Animals on earth are not self-contained beings, but have a Group-soul *standing behind them* as Steiner likes to say. The Group-souls exist in the spiritual world and when animals act instinctively, they are operating out of the full consciousness of their Group-soul. And humans? Contrary to animals, humans are self-contained beings.

[page 30] For man however it is different. Man too has instinct, but when he acts through his instinct, he is not acting out of yonder Spirit-realm, but out of his own former lives on earth. He is acting across time, out of his formerly earthly lives, out of a whole number of former lives on earth.

As the spiritual realm works upon the animals, causing them to act instinctively, so do the former incarnations of man work on his later incarnations in such a way that he instinctively lives out his karma. But this is a spiritual instinct - an instinct that works within the Ego.

It is just by understanding this, that we shall come to understand the absolute consistency of this instinctive working with human freedom. For the freedom of man proceeds from the very realm out of which the animals act instinctively, namely the realm of the spirit.

What does all this mean? It means, as Steiner succinctly states on page 30, that here in our life on earth, our "inner experience of karma is instinctive." Like the weaverbird knows how to weave a basket nest for its young without previous instruction in this life, so do we humans know how to act so as to balance out our karma without having taken any lessons in how to do it in this lifetime. Our thoughts are woven into our karma instinctively, out of our awareness, or unconsciously - these are our "living thoughts." On the other hand, the thoughts that we are conscious of are "dead thoughts." In the period between death and a new birth, these living thoughts spring forth into the Ether of the Moon space and are breathed in by the Angels, Archangels, and Archai, the Third Hierarchy of the spiritual world. From this process comes this prayer which we can say when we think of someone who has recently passed the gates of death [page 32]:

Angels, Archangels, and Archai in the Ether-weaving receive the human being's Web of Destiny.

The Second Hierarchy, or Powers, Might, and Dominions, named by Steiner as the Spirits of Form, Movement, and Wisdom, draw into themselves the "Negative of human deeds" and the prayer about them goes [page 35]:

In Powers, Might, and Dominions, in the astral feeling of the Cosmos the righteous consequences of the earthly life of man die into the realm of Being.

In the next phase the human's deeds on earth are received by the First Hierarchy, the Thrones, Cherubim, and Seraphim, the Spirits of Will, Harmony, and Love. The prayer is [page 35]:

In Thrones and Cherubim and Seraphim, as their Deeds of Being, the justly transmuted 'fruits of the earthly life' of man are resurrected.

Steiner was able to see the working of destiny among humans as a "clear, radiant light" beaming its way heavenward.

[page 37] The individual man experiences his destiny. But as soon as two human beings are working together, something more arises, -- *more* than the working out of the individual destinies of the one and of the other. Something takes place as between the two, transcending the individual experiences of either. Ordinary consciousness perceives no connection of what happens between man and man, with what goes on in the spiritual worlds above.

My wife and I have the following saying framed on the wall aside the door to our bedroom:

**From every human being there arises a light
that reaches straight to heaven
and when two souls
that are destined to be together
find each other,
their streams of light flow together
and a single brighter light goes forth
from their united being. -- Baal Shem Tov**

What Steiner is saying above and Baal Shem Tov is mirroring is clear: It is into the First Hierarchy that this light of our deeds on earth flow, individual and collective alike.

One of the most frustrating experiences for any master chef is to prepare an exquisite meal only to serve it and have the diners talk about food that they have eaten elsewhere, particularly bad-tasting food! It is with this in mind that I offer this quotation from Steiner.

[page 40] How happy men are when they can somehow contrive to cover up the *New*, that is coming forth in Anthroposophy to-day, with some *old* saying. How contented they are, if in some lecture that I give something occurs of which they can subsequently prove: ' Look, here it is in an old book!' In reality, of course, it is there in quite a different form, coming out of altogether different foundations of consciousness. The people of to-day have so little courage to receive what grows on the soil of the living present. Their minds are set at rest as soon as they can bring something forward out of the past.

To "receive what grows on the soil of the living present" is only possible when someone focuses on process, that is, on what is happening in the "living present." If my readers would like a simple test by which to determine how close to the "soil of the living present" they live, take a minute away from reading this review, use a pen and paper if one is available, and write down a description of what you are doing. Then continue reading from this spot.

Some of you will write, "I'm reading a review." - but you stopped reading the review to write this. Others will write, "I'm interrupting my reading to take this test." Others will write, "I'm following instructions." Others, "I'm describing what I'm doing." Each of these examples get closer and closer to the soil of the living present which, when you reach it, you can only write in infinite recursion, "What I'm doing is describing what I'm doing which is describing what I'm doing which is describing what I'm doing which is describing what I'm doing which is . . ." That is one way of experiencing the soil of the living present, one way of getting completely into process.

Words are content - canned, preserved, crystalized process. Nouns are the primary example of content, which is why nouns are the first words to disappear when one passes the gates of death. Verbs are words, true, but words that at least point to process. Every word has a content and a process meaning according to how the word is used. Want an example? "The same thing happens to happen." In the previous sentence the word "happen" appears first as process and secondly as content. Rightly understood content is but another form of process. Content can change the internal state of a human being as easily as process. Pouring ice water over someone's head can stop a bickering, pointless conversation faster and more effectively than a thousand words, but words, carefully chosen, can also do the job.

In the process of understanding the content of words, one's inner state can change. Content to the brain is like a CD-ROM is to a Personal Computer - the CD is all content, but insert it into a PC and things begin to happen in process. Materialistic science has taught us that nouns are things, that content exists independently of process, that the material world is independent of the spiritual world, which if it exists at all, must exist somewhere else. At least that's what materialistic science taught me. I came to believe that the spiritual world existed somewhere else, in another dimension, in another reality disconnected from the one I lived in, up until now. I was disoriented and the question, "Where is the Christ spirit?" would have

been a meaningless one to me. If pressed I would have answered with some cliché like "in heaven" which was all my Catechism taught me. Through my study of Steiner's works I have come to understand that the highest spiritual beings reside in the most brilliant sources of light, so that Christ is a being of the Sun in our solar system. Simple, elegant, and true. By recovering that insight, first promulgated by Zarathustra aeons ago, the spiritual and the material worlds have come into alignment for me again, and I feel oriented in the world once more in this lifetime. I look around me and I find human beings now incarnated - and I wonder about those who are currently not incarnated on earth.

[page 44] And the others who are not on earth, where in the universe shall we find them? Whither must we look in the great universe if we would turn our soul's gaze to them, - assuming that a certain time has elapsed since they went through the gate of death? The answer is: We look in the true direction when we look out upon the starry heavens. There are the souls - or at least the directions which will enable us to find the souls - who are spending their life between death and a new birth.

Can anyone who has read the story or seen the movie of Antoine St. Exupéry's classic *The Little Prince* ever forget the souls in the stars laughing along with the little Prince? This great mystical writer enabled our souls to do what Steiner says that his Anthroposophy is to attain for the souls of all: to feel ourselves "united even in a human way with the whole cosmos."

Have you ever felt like you jumped out of your skin when something startled you? Have you ever listened to a motivational speaker and felt carried away, transported? These ways of talking metaphorically today were once living experiences. These living experiences disappeared about the 11th Century.

[page 81] Until that time, when a man listened to another, who, filled with divine enthusiasm, spoke out of the Spirit, he had the feeling as he listened that he was going a little out of himself. He was going out a little, into his etheric body. He was leaving the physical body to a slight extent. He was approaching the astral body more nearly. It was literally true, men still had a slight feeling of being transported as they listened. Nor did they care so very much in those times for the mere hearing of words. What they valued most was the inward experience, however slight, of being transported - carried away. Men experienced with living sympathy the words that were spoken by a God-inspired man.

But after the 9th through 11th Centuries this way of hearing became replaced by mere listening and the direct experience of the spiritual world was replaced by rote learning by Catechism. Those trained in the Catechism were allowed to attend Mass only till the Gospel was read. To receive communion required a deeper training and preparation. This practice has also passed into history and nowadays anyone can attend the entire mass and the preparation requirements for receiving communion has been almost completely eliminated. Yet even in the depths of the materialistic world we have not completely lost our moorings from the Christ spirit for in every Monstrance is the symbol of the Sun with its golden rays beaming out into the universe. If one wishes to know where to find the Christ in the universe, one need only look upon the Blessed Sacrament as it is exposed in the middle of the golden rays of the Sun in the Monstrance.

If one wishes to understand why the cycle of sevens is so pervasive in Steiner's works, and is not satisfied with the explanation that musical octaves are seven tones following a repetition of the base note as the eight note, then one can look at the days of the week. In a typical week, we live through a passage through seven heavenly bodies as follows: Sunday [Sun], Monday [Moon], Tuesday [Mars, Mardi in french], Wednesday [Mercury, Mercredi in french], Thursday [Jupiter, Jeudi in french], Friday [Venus, Vendredi in french] and Saturday [Saturn]. On Sunday we go to church to worship the Sun Being, Christ. On Saturn's day we spend together with our family, recalling the origin of our solar system when all the planets were collected together in the body of Saturn. In french Saturday is *samedi* and in German it is *Samstag*. *Sammlung* in German means a collection and *Samen* means a seed -- the root of our word *semen*. Is it not interesting that so many family reunions occur on Saturday?

Another appearance of the cycle of sevens occurs in the seven ages of the Archangels that recycle after the seven Archangels of Raphael, Anael, Samael, Zachariel,

Oriphiel, Gabriel, and Michael. From the age of Alexander to the beginning of the 20th Century we passed through the seven ages of the archangels. At the start of the 20th Century the Michael age returned once more, but with a dramatic and important difference. Previously Michael had brought Cosmic Intelligence to humans, but on this trip, during this Michael Age, he is bringing both Intelligence and Freedom, for it is only when humans have achieved Intelligence on the earth, separate from Cosmic Intelligence, that Freedom is truly possible for them.

How is the influence of Michael different from those of the previous age of Gabriel?

[page 133] The rulership of Gabriel is connected with forces that go through the line of physical inheritance. The forces of Michael are the very opposite of this. The rulership of Gabriel is characterized by the fact that his impulses enter strongly into the physical bodily nature of man. Michael, on the other hand, works intensely into the spiritual being of man.

I was having a conversation over electronic mail today and someone sent me the following message, "Individuals can inspire but groups of kindred spirits change the world." I made the point forcefully that it is individuals that change the world, not groups of any kind. Emerson once said that if you get a large enough business, it will display the intelligence of a very dumb animal. Steiner seems to agree in the following quote.

[page 152] Every public meeting, every mass meeting to which we go, only fulfils its purpose as such, if the initiative of the individual human being, with the exception of the speakers and leaders, is undermined. Nor does any newspaper fulfil its purpose if it does not create an atmosphere of opinion, thus undermining the individual's initiative.

If we add television and the Internet for the latter part of the 20th Century, we have here the means by which the undermining of initiative by materialistic thinking has become so widespread today.

To summarize, the world of humans once comprised physical body, immortal soul, and the spiritual world. In 869 A. D. the 8th Ecumenical Council declared that there were only two bodies, physical body and soul and that the soul possessed certain spiritual qualities. There! Steiner has pinpointed an event that led to my disorientation in the spiritual world some 1200 years later. He has diagnosed the cause of my dis-ease in the spiritual world and pointed to my cure: I am to raise my eyes to the stars, to the planets and the Sun from which cometh my help. I am to understand that "Intelligence means the mutual relationships of conduct among the higher Hierarchies." I am to consider the hierarchy closest to me with the same reverence and deference that a plant points its new colored leaf, its flower, to the sky in hopes of attracting the astral energy without which its seed will fall infertile to the earth, the same reverence and deference with which my Schnauzer looks up to me as he strives to reach Egohood. That hierarchy for me is the Third Hierarchy, the Angels, Archangels and Archai. I am to look upon a physical planet as a gathering of Spiritual Beings from now on. When I do all this and even more, when I do it in concert with my fellow humans, a light, a Cosmic Ray will go forth that will restore the truth in karma and make it live in our souls.

Første foredrag

1. juli 1924

Jeg vil gerne i dag give en fremstilling af noget, der kan stå som en slags indskud i de betragtninger, vi har beskæftiget os med i nogen tid. Hvad jeg siger, skal tjene som illustration til og forklaring på mangt og meget, der ud fra det, vi hidtil har behandlet, kan give anledning til spørgsmål. Samtidig kan det derved kaste lidt lys over den sjælelige

forfatning i vor tids kultur. Vi har jo allerede gennem flere år måttet henlede opmærksomheden på et ganske bestemt tidspunkt i den europæiske kulturs udvikling ; det falder i midten af middelalderen, omkring det 14.—15. århundrede. Vi peger hermed på det punkt i menneskeheden udvikling, hvor intellektualismen begynder, hvor mennesket begynder fortrinsvis at lægge vægt på tænkningen, på intellektet og på at gøre dette til dommer over alt det, der skal tænkes og udføres blandt mennesker.

Nu kan man måske, fordi vi nu engang befinder os i intellektets tidsalder, ved at medopleve nutiden, danne os en rigtig forestilling om det, som intellektualismen repræsenterer. Intellektualismen er som sagt i det 14.—15. århundrede kommet op til kulturens overflade. Men den sjælsforfatning, der er gået forud, den har man nu til dags egentlig ikke mere nogen levende forestilling om. Når man betragter historien, så projicerer man egentlig det, som man er vant til at se i nutiden, tilbage på det historiske forløb, og derved bliver man ikke rigtig klar over, at åndslivet før ens egen tid var helt anderledes. Og når man lader kildeskrifterne tale, lægger man for en stor del det ind i disse kildeskrifter, som er karakteristisk for vor tids tankegang og må de at anskue tingene på.

For den åndsvidenskabelige betragtning fremtræder mangt og meget netop helt anderledes. Og hvis man f. eks. vender blikket mod de personligheder, der ud fra arabismen, fra Asiens kultur, på den ene side var påvirket af muhamedanismen, men på den anden side også var påvirket af aristotelismen, når man betragter disse personligheder, der så fandt vej over Afrika til Spanien, og som derpå greb dybt ind i europæisk åndsliv og påvirkede repræsentanter for europæisk åndsliv ned til Spinoza og ud over Spinoza, så får man intet klart billede af dem, hvis man forestiller sig deres sjælelige forfatning således, som om de simpelt hen var nutidsmennesker — men blot ikke har vidst så og så mange ting, som man senere er blevet klar over. For omtrent således forestiller man sig dem. Men den måde, som de personligheder, der tilhørte den antydede kulturetning — det gælder også dem, der levede endnu omkring det 12. århundrede — tænkte og anskuede tilværelsen på, var helt anderledes end den nuværende. Nu føler mennesket sig, når det betragter sig selv, som besidder af tanker, følelser og viljeimpulser, der så bliver til handling. Frem for alt tilskriver mennesket sig dette : jeg tænker, jeg føler, jeg vil. Hos de åndsmennesker, hos de personligheder, som jeg her taler om, var den fornemmelse hvormed vi nu siger: »Jeg tænker«, endnu slet ikke til stede. Kun den fornemmelse, hvormed vi nu siger »Jeg føler og jeg vil«, var til stede hos dem. Disse mennesker har kun tilskrevet deres egen personlighed deres følelse og deres vilje. Som levende på en gammel kulturs grundvold havde de meget mere den fornemmelse: »Det tænker i mig end fornemmelsen: »Jeg tænker«. De tænkte ganske vist:

»jeg føler, jeg vil«, men de tænkte absolut ikke på samme måde, som vi : »Jeg tænker«. De sagde til sig selv — og det jeg nu vil meddele Dem var en helt realistisk anskuelse, — de sagde : »Tankerne er i den sublunariske sfære«. Der lever tanker. Disse tanker er overalt i den sfære, der er givet, ved at vi forestiller os Jorden på et vist punkt, Månen på et andet, derpå Merkur, Venus osv. De tænkte sig Jorden som en tæt, fast verdensmasse. Og som det andet, der hørte sammen med det, tænkte de sig den lunariske sfære lige op til Månen. Og ligesom vi siger: »I den luft, vi indånder, er der ilt«, således sagde disse mennesker (man har glemmt, at det var således) : »I den æter, der når op til Månen, er der tanker«. Og ligesom vi siger: »Vi indånder luftens ilt«, sagde disse mennesker ganske vist ikke: »Vi indånder tanker«, men: »Vi perciperer tankerne, vi optager tankerne i os«. Og de var sig bevidst, at de optog dem.

Ser De, sådan noget kan et menneske også nu tilegne sig begrebsmæssigt. Man kan måske ud fra antroposofien indse noget sådant. Men man glemmer det jo straks igen, når det gælder det praktiske liv. Når det gælder det praktiske liv, danner man sig en ganske mærkelig forestilling. Man gør sig den forestilling, at tankerne udspringer i én selv, hvilket ganske ville være det samme, som hvis man mente, at ilten, som man optager, ikke blev optaget udefra, men udsprang fra én selv. Det var for de personligheder, jeg taler om, netop en dyb følelse, en umiddelbar oplevelse: jeg har ikke mine tanker som min ejendom. Jeg tør egentlig ikke sige: »jeg« tænker. »Tankerne findes«, og jeg optager disse tanker i mig.

Vi ved om luftens ilt, at den på forholdsvis kort tid deltager i vor organismes kredsløb. Vi tæller sådanne kredsløb efter pulsslagene. Det sker hurtigt. De personligheder, jeg taler om, forestillede sig optagelsen af tankerne som en art åndedrag, men et meget langsomt åndedrag, et åndedrag, der bestod i, at mennesket bliver i stand til at optage tankerne i begyndelsen af sit jordliv. Ligesom vi holder vejret en vis tid mellem indånding og udånding, således forestillede disse mennesker sig også som en kendsgerning, at de nu holdt tankerne i sig, men netop kun sådan, som vi holder ilten, der tilhører den ydre luft, i os. Således forestillede de sig, at de holdt tankerne i sig gennem hele jordelivet og atter udåndede dem i verdensvidderne, når de gik gennem dødens port. Man har altså at gøre med en indånding ved livets begyndelse ; en tilbageholdelse af åndedrættet, så længe jordelivet varer ; en udånding, idet tankerne sendes ud i verden, når døden indtræder. De mennesker, der oplevede noget sådant, følte sig som værende i en fælles tankeatmosfære med alle andre, der oplevede det samme; i en tankeatmosfære, der ikke blot gik nogle mil op over Jorden, men som gik lige op til Månens kredsbane.

Nu kunne man forestille sig, at denne anskuelse, der dengang søgte at vinde indpas i den europæiske kultur, havde bredt sig stadig videre og videre, navnlig takket være de aristotelikere, der fra Asien kom over til Europa ad den antydede vej. Nu kunne man som sagt forestille sig, at denne anskuelse virkelig havde vundet udbredelse. Hvad ville der så være sket?

Ja, så ville det ikke have været muligt, at det, der jo i løbet af jordudviklingen måtte udvikle sig, nemlig bevidsthedssjælen, havde udviklet sig fuldt ud. De mennesker, jeg her taler om, stod så at sige i det sidste stadium af forstands eller gemytsjælens udvikling. I det 14. og 15. århundrede skulle bevidsthedssjælen opstå, den skulle netop ved en ekstrem udvikling overgive alt i kulturen til intellektualismen.

Den europæiske befolkning var i sin helhed i det 10., 11., 12. århundrede absolut ikke i stand til at optage en sådan anskuelse som den, de personligheder havde, jeg her har karakteriseret. Hvis de havde været i stand til det, ville bevidsthedssjælen ikke være blevet udviklet. Selv om det så at sige også var gudernes bestemmelse, at bevidsthedssjælen skulle udvikle sig, var det dog på den anden side således, at denne ikke kunne udvikle sig fuldt ud, ud fra den europæiske menneskeheds eget virke. Der måtte på en vis måde komme en impuls, der gik ud på i særlig grad at udvikle bevidsthedssjælen.

Fra den tidsalder, jeg nu har karakteriseret, ser vi altså to ånds strømninger opstå. Den ene åndsstrømning var repræsenteret af de arabisk inspirerede filosoffer, der fra Vesteuropa stærkt påvirkede den europæiske kultur, meget stærkere, end man i almindelighed tror. Den anden strømning var den, som på det stærkeste bekæmpede denne strømning, og som i Europa med stor strenghed stemplede denne anskuelse som noget kættersk. Hvor stærkt dette længe endnu blev følt, fornemmer De, når De betragter de billeder, hvor f. eks. dominikanermunke eller Thomas af Aquino fremstilles som triumferende repræsentanter for en helt anden anskuelse, en anskuelse, der frem for alt betoner individualiteten, det personlige i mennesket, og som arbejder hen imod, at mennesket tilegner sig sine tanker som sin ejendom. Disse dominikanere bliver fremstillet sådan, at de træder arabismens repræsentanter under føde. Et sådant modsætningsforhold har man i lange tider følt mellem disse to strømninger. En følelsesenergi som den, der finder udtryk i et sådant billede, er egentlig ikke mere til stede i den nuværende noget apatiske menneskehed. Vi behøver ganske vist ikke denne følelsesenergi til de ting, der dengang er blevet kæmpet for; men vi har overordentlig stærkt brug for den i andre forhold!

Lad os engang besinde os på, hvad man her forestillede sig: indånding af tankerne fra verdensæteren, fra den sublunariske sfære : livets begyndelse. Tilbageholdelse af åndedrættet: selve jordelivet. Udånding: tankernes udtræden i verdensæteren igen, men med den individuelt menneskelige farvning, i månensfærens impulser, i den sublunariske sfæres impulser.

Hvad betyder da denne udånding? Nøjagtigt det samme som det, vi udtrykker, når vi siger: i de tre dage efter døden udvider menneskets æterlegeme sig. Mennesket ser tilbage på æterlegemet, der langsomt udvider sig. Man ser, hvorledes ens tanker udbreder sig i kosmos. Det er jo ganske det samme, som man dengang skildrede, — blot, om jeg så må sige ud fra et subjektivt standpunkt. Altså er det alligevel sandt, hvad disse mennesker følte og oplevede. De havde en dybere fornemmelse af livets kredsløb, end man nu er i stand til at føle det.

Dog, hvis deres anskuelser var blevet de herskende i Europa, da var der kun kommet en svag jegfølelse til udvikling hos den europæiske kulturs mennesker. Bevidsthedssjælen ville ikke have kunnet komme til udvikling. Jeg kunne ikke have fattet sig selv i dette : jeg tænker. Udødelighedstanken ville stadig være blevet mere og mere udflydende. Menneskene ville mere og mere have fæstet blikket på det, der sådan i almindelighed bølger og væver i den sublunariske sfære som levn af det menneske, der har levet her på Jorden. Man ville have følt Jordens åndelighed som dens udvidede atmosfære. Man ville have følt sig forbundet med Jorden, men ikke som individuelt menneske, afsondret fra Jorden. For de mennesker, som jeg her karakteriserede, de følte sig egentlig gennem dette : det tænker i mig, inderlig forbundet med Jorden. De følte sig ikke i samme grad som individualiteter, sådan som menneskene i det øvrige Europa begyndte at gøre det, omend på uklar måde.

Men så må vi dog tillige være opmærksomme på følgende : kun repræsentanter for denne åndelige strømning, hvorom jeg har talt, vidste, at når mennesket dør, bølger og væver de i jordelivet optagne tanker i verdensæteren, der omgiver Jorden. Og denne anskuelse blev altså stærkt bekæmpet af de personligheder, der jo navnlig udgik fra dominikanerordenen, og som skarpt gjorde gældende, at mennesket er en individualitet, og at man frem for alt må se på det, der som menneskelig individualitet går gennem dødens port — og ikke på det, der opløser sig i den almene verdensæter. Det blev netop fortrinsvis betonet af dominikanerne, om ikke kun af dem; men det blev så at sige repræsentativt betonet af dominikanerne ; denne opfattelse af menneskets individualitet blev skarpt og energisk gjort gældende over for den første retning, som jeg har karakteriseret. Men netop dette bevirkede en ganske bestemt tilstand.

For lad os engang betragte individualismens repræsentanter, som vi nu kan kalde dem. Det var deres individuelt farvede tanker, der nu gik over i den almene verdensæter; og de, der kæmpede mod denne strømning, blev netop foruroligede, fordi de vidste, ja, endda havde en levende viden om, at her bliver nu denne påstand fremsat, denne anskuelse eksisterer — de blev foruroligede netop af det, der virkelig var til stede. Denne ængstelse over de kræfter, der vokser og opløser sig, og som afgiver de menneskelige tanker til verdensæteren, denne ængstelse findes hos de mest fremragende tænkere, og den holdt jo først op i det i 6., i 7. århundrede.

Man må kunne hensætte sig til sjælstilstanden navnlig hos de mennesker, der tilhørte dominikanerordenen, for at kunne indse, hvorledes netop disse blev foruroligede ved det, der var til stede som efterladenskab fra de afdøde mennesker, og som de mod deres anskuelse så at sige ikke mere tør tro på, kan tro på. Man må kunne hensætte sig i disse menneskers sjælstilstand. Så tørt, så abstrakt, så iskoldt begrebsmæssigt, som menneskene nu tænker, kunne en fremragende ånd ikke tænke i det i 3., 14. århundrede. Nu om dage kunne det jo se ud, som om det var en betingelse for at kunne forsvare en eller anden anskuelse, at hjertet først blev revet ud af livet på en. Dengang var det ikke således. Dengang var der inderlighed, hjertelighed, i alt det, man gik ind for som idéer. Men idet denne hjertelighed var til stede, fandt der også i et tilfælde, som det, jeg her anfører, en stærk indre kamp sted.

Under de frygteligste indre kampe er det blevet udformet, der er udgået f. eks. fra dominikanerordenen — i form af en vis filosofi, der så senere fik en stærk indflydelse på livet, fordi dette jo stadig i langt højere grad byggede på enkelte menneskers autoritet. Sådan noget som en almindelig dannelse fandtes der jo dengang endnu ikke. Alt, hvad der var dannelse, hvad folk overhovedet vidste, strømmede ind i det, som de få besad ; det var derfor også dem, der fik et dybere indblik i tidens filosofiske liv og stræben. I alt det, der her strømmede ind i civilisationen, indeholdtes det, der blev gennemlevet i sådanne indre kampe. Nu læser man om skolastikernes skrifter og fornemmer kun tørre tanker. Men det er jo egentlig blot nutidens læsere, der er tørre. De mennesker, der har skrevet dem, var ikke tørre af sind. Deres tanker var fulde af indre ild. Og denne indre ild kom netop af bestræbelserne for at afvise den objektive tankeindflydelse.

Når nogen i vor tid tænker over verdensanskuelsspørgsmål, så er der jo egentlig intet, der forstyrrer ham. u til dags kan man tænke det mest tåbelige, og man tænker det ganske roligt, fordi menneskeheden, hvis bevidsthedssjæl allerede så længe har været under udvikling, ikke foruroliges ved, at de enkelte ville føle, hvorledes menneskenes tanker tager sig ud, når de efter døden strømmer ud i Jordens æter omgivelse. Nu er jo sådanne ting helt ukendte. Men man kunne opleve dem endnu i det i 3.—14. århundrede, da yngre præster kom til ældre præster og gav udtryk for de indre kvaler, som de gennemgik, for at blive standhaftige i deres religionsbekendelse, idet de sagde : spøgelseserne af de døde piner mig.

Thi det, som jeg nu har karakteriseret, var netop hvad der mentes med spøgelse af de døde. Dengang kunne menneskene endnu vokse ind i det, som de lærte. Man lærte inden for et vist fællesskab, lad os sige et dominikanersamfund, at mennesket er individuelt og har sin individuelle udødelighed. Man lærte, at det er en forkert, kættersk anskuelse, når man med hensyn til tænkningen forestiller sig en al-jordsjæl; denne forestilling lærte man skarpt at bekæmpe. Men man følte i visse øjeblikke, hvor man rigtigt overvejede sagen, den objektive indvirken af tankerne fra de afdøde mennesker, så at man sagde til sig selv: er det nu helt rigtigt, at jeg gør det, som jeg gør? Der er noget ubestemmeligt, som virker ind i min sjæl; jeg kan ikke klare mig. Der er noget, der holder mig fast. Ja menneskets intellekt, eller i det mindste mange menneskers intellekt, var endnu på den tid indrettet sådan, at de døde ikke sjældent talte til dem, i det mindste igennem flere dage efter døden. Og havde den ene ophørt at tale, så begyndte den anden. Man følte sig da også med hensyn til sådanne ting helt hjemme i det alment åndelige i verdensaltet, i hvert tilfælde endnu i det æteriske.

Denne medopleven af verdensaltet er i nyere tid helt ophørt. Og til gengæld har vi tilkæmpet os livet i bevidsthed. Alt det, der omgiver os som en realitet, som borde og stole, træer og floder gør det, det, der omgiver os som en åndelig realitet, det virker derimod nu kun i dybet af menneskets underbevidsthed. Den indre oplevelse af livet, den indre åndelige oplevelse af livet er ophørt. Den kan først igen tilkæmpes i en på levende måde optaget åndsvidenskabelig erkendelse.

Så levende må vi tænke over en åndsvidenskabelig erkendelse, der åbenbarer sig for os, når vi betragter fænomener, der slet ikke ligger så langt tilbage i tid. Man kan tænke på den skolastiske tænkning og forfatter i det 13. århundrede. Han nedskriver sine tanker. Nu er det let at tænke, for menneskene har nu vænnet sig til at tænke intellektuelt. Dengang begyndte det netop, da var det endnu svært. Da var man sig endnu en uhyre indre anstrengelse bevidst. Dengang følte man en vis træthed ved tænkningen, ligesom ved at hugge brænde, hvis jeg må udtrykke mig banalt. Nu er jo mange menneskers tænkning blevet til en helt automatisk proces. Er man nu om dage grebet af længsel efter at følge hver af sine tanker med hele sin menneskelige personlighed? Man op lever nu om dage, hvorledes mennesker ligesom automatisk kan lade den ene tanke fremstå af den anden, så man slet ikke behøver at følge udviklingen i tankerækken og heller ikke ved, hvorfor den finder sted, det går helt af sig selv. Men så længe mennesket lever i legemet, bør det følge sine tanker med sin personlighed. Så tager de et andet forløb. De breder sig ud, når man er død.

Ja, således kunne man i datiden med alle stærkt indgribende tanker forsvare læren om det individuelle menneske — for at redde læren om den individuelle udødelighed. Man kunne polemisere mod Averroës eller andre fra den første retning, som jeg har karakteriseret i dag.

Men så var der mulighed for, at det, der har opløst sig efter døden som et slags spøgelse i den sublunariske sfære netop af en så fremragende personlighed som Averroës, igen ved slutningen af den sublunariske sfære — ved Månen selv — netop er blevet stærkt koncentreret og forblevet således. Efter forstørrelsen, udvidelsen er det med andre ord igen blevet formindsket og har fået skikkelse, så det atter er blevet til ét i æteren opbygget, fortættet væsen. Det kunne ske.

Så sad man og forsøgte at grundlægge individualismen ; man polemiserede imod Averroës; og Averroës kom til syne, truende, og vild-

ledte sindene. I det 13. århundrede rejste de vigtigste skolastiske forfattere sig imod den for længst afdøde Averroës. Man polemiserede mod den længst afdøde, imod det, der har levet siden som hans lære : han beviste for en, at hans tanker atter er blevet fortættet, konsolideret og lever videre!

Disse indre kampe, der er gået forud for bevidsthedstidsalderens begyndelse, har en sådan karakter, at man i vor tid burde se hen til dem i hele deres intensitet, i deres inderlighed. Ord er til syvende og sidst ord, og senere tiders mennesker opfatter det, der er skjult bag ordene, netop med de begreber, som disse mennesker nu engang har. Men sådanne ord afspejlede ofte et rigt sjæleliv, tydende hen på et sådant sjæleliv, som jeg netop har karakteriseret.

Vi har således to strømninger, der i grunden er forblevet virksomme til den dag i dag: den ene strømning vil gerne klargøre for mennesket — dog nu kun fra den åndelige verden, men netop så meget stærkere — at et alment tankeliv omgiver Jorden, og at man inde i tankerne ånder sjæleligt — åndeligt. Den anden strømning vil frem for alt overbevise mennesket om, at man bør gøre sig uafhængig af et sådant fællesskab, at man bør opleve sig selv i sin individualitet. Den ene strømning, den første, er mere ligesom en ubestemt hvisken i Jordens åndelige

omgivelser, og er for mange mennesker i vore dage kun endnu mærkbar i særlige nætter, hvor de ligger på deres leje og lytter til det ubestemte, og hvor der ud fra dette ubestemte fødes alle mulige slags tvivl med hensyn til det, som folk nu ud fra deres individualitet hævder med så stor bestemthed. Vi har så hos andre mennesker, der altid sover godt, fordi de er tilfredse med sig selv, den skarpe betoning af det individuelle princip.

I grunden flammer denne kamp på den europæiske civilisations grund. Den flammer den dag i dag. Og i de ting, der foregår udadtil på vort livs overflade, har vi i grunden næppe andet end de overfladiske bølgeslag af det, der allerede er til stede i sjælens dyb som levning af dette dybere, dette mere intensive sjæleliv fra en svunden tid.

Nu er jo så mange sjæle fra tiden dengang atter til stede her i det nuværende jordliv. De har på en vis måde besejret, hvad der dengang i høj grad har forurolet dem i deres overbevidsthed, i det mindste har forurolet dem i visse øjeblikke. Men i dybet flammer det nu så meget mere i talrige sind. Åndsvidenskaben er her netop nu også for at pege på sådanne historiske foreteelser.

Men nu må vi ikke glemme følgende. I samme grad som menneskene i jordelivet bliver ubevidste over for det, som dog alligevel er der,— ætertankerne i de nærmeste jordomgivelser — i samme grad som menneskene tilegner sig evnen til at opleve sig selv som et tænkende jeg — i samme grad indsnævres den menneskelige sjæl, og mennesket går da gennem dødens port med indsnævret sjæl. Denne indsnævrede sjæl har så båret usande, ufuldstændige og selvmodsigende jordiske tanker ind i verdensæteren. De virker nu igen tilbage på menneskenes sind. Deraf opstår sociale bevægelser, som vi netop ser dem opstå i vor tid. Disse må man forstå ud fra den indre måde, de er opstået på, så vil man også indse, at der intet andet lægemiddel gives imod disse ofte så ødelæggende sociale anskuelser end udbredelse af sandheden om det åndelige liv.

De har jo allerede set af de foredrag, der er blevet holdt her som historiske foredrag med henblik på reinkarnationstanken, at der kan anføres helt konkrete eksempler på, hvorledes disse ting virker under den ydre historiske overflade, hvorledes det, der lever i én tidsalder, bæres over i en senere tidsalder gennem de mennesker, der vender tilbage til et nyt liv. Men alt det, der findes af åndeligt, virker jo med — mellem døden og en ny fødsel — ved dannelsen af det, som gennem mennesket bæres fra et jordliv over i et andet. I vor tid ville det være godt, om talrige sjæle erhvervede sig en sådan objektivitet, at man kunne tale til dem og vække forståelse, når man karakteriserer de mennesker, der har levet i forstands eller gemytstidsalderens aften-røde. De mennesker, der levede dengang, og af hvilke nogle nu igen er her, de har netop dybt i deres sjæl medoplevet denne tidsalders aftenrøde; de har gennem stadige anfægtelser fra disse spøgelses, hvorom jeg har talt, i grunden dog optaget en dyb tvivl om intellektets særlige gyldighed i sig. Man kan forstå denne tvivl. Thi der var i det 13. århundrede mange mennesker, erkendende mennesker, som dengang var inde i den næsten helt teologiserende dyrkelse af videnskaben, og som behandlede dette som et dybt samvittighedsspørgsmål: hvad vil der nu egentlig ske?

Sådanne sjæle har fra deres tidligere inkarnation ofte båret ting, der for den daværende tid var store og mægtige, ned i den tid, de nu levede i. De har nok givet dem en intellektualistisk farvning; men de følte det hele som en nedgangsstrømning, og de følte samvittigheds nag ved den stigende strøm i deres tid, der tvang dem hen imod det individuelle, — indtil så de filosoffer dukkede op, der stod under en bestemt indflydelse, som egentlig har dræbt al mening. Når man vil tale rent ud, kan man også sige: det var de filosoffer, der stod under Descartes', eller Cartesius' indflydelse. For der var også såre mange af dem, der havde tilhørt den tidligere skolastik, der så at sige var faldet som ofre for Descartes' tænkemåde. Jeg siger ikke, at de er blevet filosoffer. — Disse ting forvandlede sig jo, og når menneskene begynder at tænke i denne retning, bliver selv mærkværdige tåbeligheder til noget selvfølgeligt. Thi fra Descartes kommer jo denne sætning:

»Cognito ergo sum« — jeg tænker, altså er jeg.

Mine kære venner, det var for utallige skarpsindige tænkere er sandhed: jeg tænker, altså er jeg. Konsekvensen deraf er: fra morgen til aften tænker jeg, altså er jeg. Jeg sover ind, jeg tænker ikke, altså er jeg ikke. Jeg vågner op igen, jeg tænker, altså er jeg. Jeg sover ind, altså, da jeg ikke tænker, er jeg ikke. Og den nødvendige konsekvens er: man sover ikke alene ind, man ophører at være, når man sover ind! Der gives intet mindre egnet bevis for menneske eksistens end sætningen: jeg tænker . . . Alligevel begynder denne sætning — i tidsalderen for bevidsthedsudviklingen — at gælde som den afgørende sætning.

Nu er man nødt til, når man peger på sådanne ting, tilsyneladende at begå en helligbrøde. Men her overfor vil j henvise til en slags samtale, der ikke er historisk optegnet, men som kan findes gennem åndelig forskning blandt de kendsgerninger, der har tildraget sig; det er en samtale, der har fundet sted, mellem en ældre og en yngre do minikaner, og som har lydt omtrent således:

Den yngre siger: tænkningen griber menneskene. — Tænkningen, skyggen af virkeligheden — griber menneskene. Tænkningen var jo i gamle tider den sidste åbenbaring af den levende ånd fra oven. Nu er det den, der har glemt denne levende ånd. Nu bliver tænkningen blot oplevet som en skygge. I sandhed, sagde denne yngre dominikaner, når man ser en skygge, så tyder denne på bagvedliggende realiteter. Realiteterne findes allerede! Altså er ikke tænkningen som sådan dermed bestridt, men det, at man ud fra tænkningen har tabt den levende ånd.

Den ældre sagde : netop i tænkningen må mennesket — ved at det kærligt vender sit blik mod den ydre natur, modtager åbenbaringen som åbenbaring og ikke nærmer sig åbenbaringen med tænkningen — netop i tænkningen må mennesket atter finde en jordisk realitet i stedet for den tidligere himmelske realitet.

Hvad vil der ske? sagde den yngre. Vil den europæiske menneskehed være stærk nok til at finde denne tænkningens jordiske realitet, eller vil den blot være så svag, at den mister tænkningens himmelske realitet?

I denne dialog ligger egentlig alt det, der endnu i dag kan gælde med hensyn til den europæiske kultur. For efter den faktisk eksisterende mellemtid med formørkelsen af det levende i tænkningen må man nu atter tilkæmpe sig en levende tænkning, ellers bliver menneskeheden ved at være svag og mister sin egen realitet på grund af tænkningens realitet. Derfor er det også nødvendigt, at der med jule impulsens indtræden uforbeholdent bliver talt i den antroposofiske bevægelse ud fra den levende tænkning. Ellers kommer vi stadig mere og mere til, at også det, man ved fra det ene eller det andet sted, — at mennesket har fysisk legeme, æterlegeme, astrallegeme — kun bliver opfattet med den døde tænkningens former. Men det må ikke opfattes med den døde tænkning, for så er det ikke selve sandheden, så er det egentlig en forvansket sandhed.

Det er, hvad jeg i dag ville gøre rede for. Vi må nå så vidt, at vi med indre interesse — ud over den sædvanlige historie — også føler længsel efter den historie, der må og kan læses i ånden. Denne historie bør vi beskæftige os mere og mere med i den antroposofiske bevægelse. I dag ville jeg egentlig mere fremstille det konkret-programmatisk i denne retning for Deres sjæle. Mangt og meget har fået en aforistisk form ; men sammenhængen i disse aforismer, som jeg i dag har lagt frem, vil gå op for Dem, når De forsøger at følge det, som jeg har sagt, ikke så meget med intellektet, som med hele Deres menneskevæsen, — erkendende føle det, følende erkende det — så at ikke blot det, der siges, men også det, der høres i vore kredse, mere og mere må bæres af spiritualitet.

Vi har brug for en opdragelse, der kan lære os at høre spirituelt, så vil vi udvikle denne spiritualitet blandt os. Denne følelse ville jeg vække i dag ; jeg ville ikke holde et systematisk foredrag, men mere eller mindre tale til Deres hjerter, også med påkaldelse af forskellige åndelige kendsgerninger.

Andet foredrag

4. juli 1924

Jeg kommer i dag til yderligere at antyde noget om, hvorledes de kræfter, der forbereder karma, gennemgår deres videre udvikling i mennesket, når det er gået gennem dødens port. Vi må jo forestille os, at det for den sædvanlige bevidsthed er således, at dannelsen af karma, overhovedet det samkvem med verden, som man kan kalde karmisk, foregår mere instinktivt i mennesket. Vi ser dyrene handle instinktivt. Netop sådanne ord som «instinkt», der meget hyppigt anvendes både af videnskabsmænd og lægmænd, bliver jo i regelen brugt på en helt ubestemt måde. Man gør sig ikke umage med at gøre sig klarere forestillinger derom. Hvad er det egentlig hos dyrene, som man kalder instinkt.

Vi ved, at dyrene har en gruppesjæl. Dyret er nu engang, således som det er, intet afsluttet væsen, men bagved står gruppesjælen. Hvilken verden tilhører egentlig denne gruppesjæl? Her må man først besvare dette spørgsmål : hvor finder man dyrenes gruppesjæle ? Her i den fysisk-sanselige verden finder man dem jo ikke. Her er kun de enkelte individuelle dyr. Man finder først dyrenes gruppesjæle, når man enten gennem indvielse eller i den menneskelige udviklings normale forløb mellem døden og ny fødsel kommer ind i den helt anden verden, som mennesket går igennem mellem død og ny fødsel. Her finder man blandt de væsener, som man er sammen med, og blandt hvilke man jo fortrinsvis finder dem, der er med til at udarbejde ens karma, dyrenes gruppesjæle. Og dyrene på Jorden handler, når de handler instinktivt, ud fra disse gruppesjæles fulde bevidsthed. Forsøg at forestille Dem, hvorledes vi her har det rige, vi lever i mellem død og ny fødsel; herfra virker de kræfter, der udgår fra dyrenes gruppesjæle. De er også i dette rige. Og her på Jorden er så de enkelte dyr; de handler, idet de på en vis måde dirigeres ved hjælp af tråde, der forbinder dem med de gruppesjæle, som man finder i riget mellem død og ny fødsel. Det er instinkt. Det er ganske naturligt, at en materialistisk verdensanskuelse ikke kan forklare, hvad instinkt er. Fordi instinktet er en handling ud fra det, som De f. eks. i min bog »Teosofi« og i min »Videnskaben om det skjulte«, finder betegnet som »åndelandet«. Det er anderledes hos mennesket. Mennesket har også instinkt. Men når mennesket handler instinktivt, ledes det ikke af sådanne gruppesjæle som dyrene. Det ledes af impulser, der udgår fra dets egne tidligere jordliv, fra et antal tidligere jordliv.

Ligesom den åndelige verden virker ind på dyrene, så de handler instinktivt, sådan virker menneskets tidligere inkarnationer ind på senere inkarnationer, så karma simpelt hen udleveres instinktivt. Men det er et åndeligt instinkt, det er et instinkt, der virker inden for jeget.

Netop når man har dette for øje, vil man kunne indse, at denne instinktive indvirken absolut lader sig forene med den menneskelige frihed uden modsigelse. Thi friheden virker ud fra det område, hvorfra dyrene virker instinktivt: ud fra åndernes rige.

Nu vil det for os i dag i langt højere grad dreje sig om, hvorledes dette instinkt forberedes, når mennesket går gennem dødens port. Her i jordelivet oplever vi netop karma som noget instinktivt, der foregår så at sige under bevidsthedens overflade. I det øjeblik, vi er gået gennem dødens port, bliver alt det, vi har oplevet på Jorden, os objektivt bevidst i løbet af få dage. Vi har det for os i billeder, der stadig udvider sig. Hvad vi her overskuer, går sammen med det, der instinktivt er foregået ifølge den karmiske lovmæssighed. Så at mennesket, når det går gennem dødens port, og livsforløbet stedse mere udvider sig for dets blik, nu også har alt det med, der kun var instinktivt, ubevidst, alt det, der karmisk var sammenvævet. Det ser man ikke straks de nærmeste dage efter døden; men man ser i hvert fald det i levende skikkelse, som man ellers kun overskuer i bleg erindring. Man ser f. eks., at her er der nok noget andet end den sædvanlige erindring. Når man med den indviedes blik overskuer, hvad mennesket ser for sig, kan man give følgende fremstilling:

Det menneske, der er afgang ved døden og har haft den sædvanlige bevidsthed i jordelivet, ser jo for sig i et mægtigt panorama alt det, som det har gennemgået i sit jordiske liv. Det ser man jo kun så at sige forfra. Med den indviedes blik kan man også betragte det fra den anden side, bagfra. Da udfolder de karmiske sammenhænges net sig herfra. Her ser man da dette net af karmiske sammenhænge, som til at begynde med endnu er spundne af tanker, og som har levet i viljen under jordelivet. Her kommer det frem.

Men nu føjer der sig straks noget andet til. Jeg har ofte betonet for Dem, at de tanker, man i jordelivet oplever bevidst, er døde ; men de tanker, der er indvævede i karma, og som kommer ud her, de er levende. Så at der, idet man oplever livets hændelsesforløb bagfra, fremspirer levende tanker. Nu er det uhyre betydningsfuldt, dette, at det tredje hierarkis væsener nu nærmer sig og modtager det, der her så at sige spirer frem fra bagsiden af livstableauet. Angeloi, Archangeloi, Archai opsuger på en vis måde det, der her spirer frem ; de ånder det ind.

Det sker i den tid, hvor mennesket med sit liv når op til månesfærens grænse. Så træder det ind i denne månesfære, og tilbagevandringen igennem livsforløbet begynder; den varer en tredjedel af den tid, mennesket har gennemlevet på Jorden — varer nøjagtigt så længe, som søvntiden varede, mens mennesket levede på Jorden.

Hvorledes denne tilbagebleven sker, har jeg jo mange gange skildret for Dem. Men nu må vi spørge os selv : hvorledes er menneskets normale søvntilstand i forhold til den tilstand, hvori det befinder sig umiddelbart efter døden? Ja, ser De, når mennesket befinder sig i den normale søvntilstand, eksisterer det jo som åndeligt-sjæleligt væsen kun i sit jeg og i sit astrallegeme. Det har ikke æterlegemet hos sig. Dette er blevet tilbage i sengen. Derfor forbliver tankerne livløse, har ingen virkning, er billeder. Idet mennesket nu går gennem dødens port, tager det først med sig sit æterlegeme, der så udvider sig. Æter legemet formår ikke alene at belive det fysiske legeme, det formår også at belive tankerne. Tankerne kan blive levende ved, at mennesket har medtaget sit æterlegeme, der jo, idet det løsner sig, bærer de levende tanker fra mennesket hen til Angeloi, Archangeloi, Archais nådefulde modtagelse.

Det er foreløbig den første akt så at sige, der udspiller sig i livet mellem døden og ny fødsel : hinsides dødens tærskel kommer det tredje hierarkis væsener hen til det, der frigør sig fra mennesket. Hvad der er betroet det sig opløsende æteriske legeme, modtages af væsenerne af det tredje hierarki, og vi beder simpelt hen som mennesker en god, en smuk, en herlig bøn, når vi tænker således over livets sammenhæng med døden — eller tænker således på en afdød — at vi siger:

Angeloi, Archangeloi, Archai modtager i ætervæven det pågældende menneskes skæbnen.

Thi her skuer vi hen på en åndelig kendsgerning, og det er af nogen betydning, om mennesker tænker åndelige kendsgerninger eller ikke, om de blot ledsager de døde med tanker, der bliver tilbage på Jorden, eller om de ledsager de døde på deres videre vej med tanker, der er billeder af det, der sker i det rige, som den døde er trådt ind i.

Det er det, der står for den moderne initiationsvidenskab som uhyre ønskeligt, at noget sådant bliver tænkt inden for jordelivet, noget, der er billede af en åndelig begivenhed, en virkelig åndelig begivenhed. Med en blot teoretisk tænkning, med den blotte tænken over, at mennesket har højere led, med opregningen af disse højere led, er der jo ingen forbindelse tilvejebragt med den åndelige verden. Først når man tænker realiteter, der foregår i den åndelige verden, har man tilvejebragt en forbindelse med denne åndelige verden.

Derfor burde hjerter atter kunne høre, hvad hjerter hørte i de gamle initiationstider i de gamle mysterier, hvor man altid indtrængende tilråbte dem, der gennemgik en indvielse : Tag del i de dødes skæbne ! — Det er jo kun det mere eller mindre abstrakte ord, der er blevet tilbage : »Memento mori«. Og dette ord kan ikke mere virke på samme dybe måde på nutidens mennesker, netop fordi det er blevet abstrakt, fordi det ikke udvider bevidstheden til et mere levende liv, end man har her i sanseverdenen.

Hvorledes modtages så menneskets skæbne net af Angeloi, Archangeloi, Archai? Ja, det sker på en sådan måde, at man har det indtryk: det væver og lever i violet-blå æter atmosfære. Det er en væven og lever i violet-blå æter atmosfære. Og når æterlegemet opløser sig, det vil sige, når tankerne er indåndede af Angeloi, Archangeloi, Archai, træder mennesket efter nogle dages forløb ind i den periode, som jeg har beskrevet for Dem, hvor det oplever sit liv fra døden og tilbage til fødslen. Så oplever mennesket sine handlinger, sine viljeimpulser, sine tankeretninger, men oplever dem sådan, som de har virket på andre mennesker, som man har tilføjet et eller andet ondt eller godt. Man lever sig helt ind i disse andre menneskers sindsstemning, men lever ikke i sit eget gemyt. Man fornemmer klart og tydeligt, at man selv er forbundet med de oplevelser, der er gået for sig i dybet af disse andre menneskers sjæle, som man er trådt i karmisk forbindelse med, og som man har tilføjet et eller andet godt eller ondt. Man oplever det i fuld virkelighed, en virkelighed, jeg må skildre som endnu virkeligere end sansevirkeligheden mellem fødsel og død. Man oplever altså en realitet, som man så at sige føler mere glødende end den, man føler her i jordelivet.

Hvis man atter med initiationsindsigtens blik iagttager dette fra den anden side, så ser man, hvorledes nu det, som mennesket oplever, bliver optaget i Kyriotetes', Dynamis', Exusiais væsensrealiteter. De opsuger negativterne af menneskets handlinger. De gennemtrænger sig dermed. Og ser man med den indviedes blik hen på alt dette vidunderlige — hvorledes menneskers i retfærdighed omsatte handlinger bliver opsugede af Exusiai, Dynamis, Kyriotetes — ja, da hensættes man i en sådan bevidsthedstilstand, at man ved sig i solens og dermed i planetsystemets midtpunkt. Man skuer fra solens midtpunkt det, der sker. Og man ser en lillaagtig væven og leven, man ser de i retfærdighed omsatte menneskelige handlinger opsuget af Exusiai, Dynamis, Kyriotetes i en lysviolet, en lillafarvet astralatmosfæres væven og leven.

Ser De, her står man over for den sandhed, at solen — sådan som den viser sig for jordmennesket — kun er set fra den ene side, fra periferien. Fra midtpunktet ser solen ud som det felt, hvor åndsvirkningerne, Exusiais, Dynamis', Kyriotetes' handlinger går for sig. Her er alt åndelig handling, åndelig begivenhed. Her finder vi så at sige bagsiden af jordelivets billeder, som vi oplever her mellem fødsel og død.

Og atter må man sige, at vi tænker på rette måde på det, som fore går der, når vi tager det ord i dets egentlige betydning, der normalt blot bruges til at give udtryk for at noget blæser bort, forgår, visner hen, tilintetgøres.

Vi har ordet »wesen«, vi har ordet »geben«. Når vi siger »vergeben«, så betyder det »give bort, hen«. Kun i kortspil betyder det noget andet ; men i det naturlige sprog betyder det »give bort«. Når vi siger »verwesen«, betyder det at lede væsen, bort. Med denne bevidsthed danner vi sætningen: Es verwesen in Exusiai, Dynamis, Kyriotetes im Astralempfinden des Kosmos die gerechten Folgen des Erdenlebens des Menschen. De retfærdige følger af menneskets jordiske liv ledes bort i Exusiai, Dynamis og Kyriotetes i kosmos' astralfølelse.

Når dette så er fuldbragt, når mennesket har henlevet denne tredjedel af det jordiske liv efter døden, er vandret tilbage og nu atter føler sig ved jordelivets udgangspunkt, føler sig i den åndelige verden i øjeblikket lige før sin indtræden i jordelivet, da træder mennesket så at sige gennem solens midtpunkt ind i det egentlige åndrige. Her inde bliver nu disse til retfærdighed omsatte jordhandling optaget i det første hierarkis virksomhed. Her når de ind i Serafims Kerubim's, Troner's område. Her træder mennesket ind i et rige, hvor det føler:

hvad der er sket på Jorden i kraft af mig, det optager Serafim, Kerubim, troner i deres eget handlende væsen.

Læg mærke til, at vi tænker rigtigt om det, der sker med den døde i livet efter døden, når vi plejer den tanke: det, som mennesket har spundet her på Jorden som sit skæbne net, det bliver først opfanget af Angelois, Archangelois, Archais. De bærer det bort, i det næste afsnit mellem død og ny fødsel, til Exusiais, Dynamis', Kyriotetes' område. Disse bliver omspundet, indesluttet af det første hierarkis væsener. Og menneskets virke på Jorden bliver ustandselig under denne omspindende, omsluttende væven optaget i Troner's, Kerubim's og Serafims virksomhed og virke. Vi tænker på ny rigtigt, når vi til den første og den anden sætning føjer en tredie:

De retfærdige udformninger af menneskets jordliv opstår hos Troner, Serafims og Kerubim som deres handlende væsen.

Når man altså med den indviedes blik ser hen på det, der fortsat sker i den åndelige verden, har man her på Jorden menneskenes handlinger, med deres karma-instinkt, med det, der udspiller sig som skæbne nettet, skæbnemønstret, et net eller mønster, der mere eller mindre minder om tankernes net eller mønster. Retter vi derimod blikket mod den åndelige verden, ser vi, at det, der engang var menneskets jordiske gerninger, nu i den åndelige verden breder sig som himmelske gerninger hos troner, Kerubim og Serafims, efter at det er gået gennem Angelois, Archangelois, Archais, Exusiais, Dynamis og Kyriotetes.

1. Angelois, Archangelois, Archais modtager i ætervæven det pågældende menneskes skæbne net eller skæbnemønster.

2. De retfærdige følger af menneskets jordiske tilværelse føres bort i Exusiais, Dynamis og Kyriotetes i kosmos' astralfølelse.

3. De retfærdige udformninger af menneskets jordliv opstår hos troner, Kerubim og Serafims som deres handlende væsen.

Dette, mine kære venner, er især i nutiden en betydningsfuld, en uendelig betydningsfuld og en uendelig ophøjet række af kendsgerninger. Thi netop nu, da Michaels riget er oprundet, netop i dette så at sige verdenshistoriske øjeblik kan skues handlinger, udført af de mennesker, der levede her på Jorden før udløbet af kali yuga-perioden, altså i firserne og halvfemserne i forrige århundrede. Det, der dengang udspillede blandt mennesker, det er nu blevet optaget af troner, Kerubim og Serafim. Men ingen sinde var den åndelige lyskontrast så stor, som den er i nutiden, hvad angår disse kendsgerninger.

Når man i firserne i forrige århundrede rettede blikket opad og så, hvorledes de revolutionære fra midten af det 19. århundrede med deres handlinger blev modtaget deroppe af troner, Kerubim og Serafims, da så man, at der udbredte sig noget dystert over midten af det 19. århundrede. Og det, som man så så ved overgangen til Serafims, Kerubim's og troners rige, lyste kun lidt op.

Når man imidlertid nu ser tilbage på det, der ved slutningen af det 19. århundrede foregik som menneskers indbyrdes handlinger efter at man i den udløbende kali yugatid endnu nogenlunde klart har kunnet se, hvad der foregik, og så at sige har kunnet gennemskue det som bortsvindende tankemasser, der skæbnemæssig er foregået blandt disse mennesker fra slutningen af kali yuga — da forsvinder dette for en, og man skuer det, der oppe i himlen er blevet ud af det i et strålende klart lys.

Det bekræfter netop, hvor uhyre betydningsfuld en begivenhed, der finder sted, når menneskets jordiske handlinger i nutiden omsættes til sjælelige himmelske handlinger. Thi hvad mennesket oplever som sin skæbne, som sit karma, det er det, der sker for ham, i ham, omkring ham fra jordliv til jordliv. Men det, der så finder sted i de himmelske regioner som følgevirkninger af det, mennesket har oplevet og udrettet her på Jorden, det virker bestandigt videre, også i den måde, hvorpå Jordens historie former sig. Det udspiller sig i det, som mennesket — her på Jorden — ikke behersker som enkeltmenneske.

Tag kun denne sætning i dens fulde betydning, mine kære venner Det enkelte menneske oplever sin skæbne. Allerede når to mennesker virker sammen, opstår jo noget helt andet end fuldbyrdelsen af det ene og det andet menneskes skæbne. Der sker noget mellem de to mennesker, der går ud over det, som de hver for sig oplever. For den sædvanlige bevidsthed er der jo foreløbig ingen mærkbar sammenhæng mellem det, der foregår blandt mennesker her på Jorden, og det, der sker i de åndelige verdener. Kun når hellig, åndelig aktivitet drages ind i den fysisk-sanselige verden, når menneskene bevidst omformer deres fysisk-sanselige handlinger sådan, at de tillige er handlinger i den åndelige verden, kun da oprettes en sådan sammenhæng. Men alt det, der foregår mellem mennesker i en større omkreds, er jo noget andet end det, der af det enkelte menneske opleves som skæbne.

Alt det, der altså ikke er det enkelte menneskes skæbne, men som bevirkes, når mennesker tænker sammen, fornemmer sammen, taler sammen og handler sammen her på Jorden, alt det står i forbindelse med det, som Serafims, Kerubim og troner foretager sig i den åndelige verden. Og i det strømmer de gerninger ind, som mennesker udfører i fællesskab, og tillige de enkelte menneskers jordliv.

Det, der viser sig for den indviedes blik, er netop da al særlig vigtighed. Vi skuer opad. Deroppe viser sig i vor tid de himmelske virkninger af det, der er foregået her på Jorden i halvfjerdserne, firserne og halvfemserne i det forrige århundrede. Det er da, som om en fin regn, en åndelig regn faldt ned på Jorden, vædede menneskesjælene og drev dem til det, der så at sige opstår mellem mennesker som historie. Man kan så se, hvorledes det, der i halvfjerdserne, firserne og halvfemserne af det 19. århundrede er blevet udrettet af mennesker her på Jorden, nu lever i udtryksfulde tankespejlbilleder efter at være gået gennem Serafims, Kerubim's og troners region.

Hvis man gennemskuer dette, kan man ofte få en ganske bestemt fornemmelse, når man taler med et nutidsmenneske. Vedkommende siger noget, ud fra den gængse opfattelse, uden at hans egne følelser eller indre impulser blandes ind, han siger noget, der egentlig blot er udtryk for den tidsalder, han tilhører. Da kan man ofte få den fornemmelse, at det, han sådan siger, står i forbindelse med de mennesker, der har levet i halvfjerdserne, firserne og halvfemserne i forrige århundrede.

Det er virkelig således, at man i vor tid ofte ser et menneske, ligesom i en kreds af ånder, ligesom omringet af visse mennesker, der interesserer sig for ham, men som egentlig kun er kopier, der er regnet ned fra himlen, af det, som har levet igennem mennesker i sidste tredjedel af det 19. århundrede. Således går virkelig på åndelig vis gengangerne — kunne

man sige — de meget reale spøgelse af en tidligere tidsalder igen i en senere tidsalder. Dette er en af de fine generelle karmiske virkninger, der findes i verden, men som ofte ikke bliver bemærket selv af de okkultister blandt okkultister. Man kunne have lyst til at tilhviske mangen en, der i dag siger noget, der ikke er personligt, men noget stereotyp, til os: det har en eller anden fra sidste tredjedel af det 19. århundrede sagt til dig.

Først på den måde bliver livet et hele. Og atter må man sige — om denne med udløbet af kali yuga begyndende tidsalder —, at den adskiller sig fra alle tidligere historiske tidsaldre. Den adskiller sig på den måde, at de menneskelige handlinger, der er forløbet i den sidste tredjedel af det 9. århundrede, faktisk har den størst tænkelige indflydelse på den første tredjedel af det 20. århundrede.

Mine kære venner, jeg siger det, idet jeg dermed vil udtrykke noget, der ligger fjernt fra al brug af ord fra overtroens verden. Jeg si ger det som noget, der bliver sagt med fuld bevidsthed som en eksakt kendsgerning: aldrig er spøgelse fra den sidst forudgående tid gået så tydeligt igen blandt os, som netop i vor tid. Og når menneskene ikke kan iagttage disse spøgelse, er det ikke, fordi vi lever i den mørke tidsalder, men fordi menneskene til at begynde med endnu er blændet af lyset fra den lyse tidsalder. På den baggrund er det, der udføres blandt os af gengangere fra det forrige århundrede, noget så uhyre frugtbart for Ahrimans medarbejdere. Disse virker på en særlig ondartet måde i nutiden, uden at menneskene mærker det. De forsøger så meget som muligt på en ahrimanske måde så at sige at galvanisere disse spøgelse og lade dem få indflydelse på nutidens mennesker.

Man kan ikke komme dette ahrimanske træk i vor tidsalder bedre i møde, end gennem alt det, der sker, idet der dannes populære foreninger for det forrige århundredes vildfarelser, der jo egentlig for de indsigtfulde for længst er udslukte idéer. Lægfolk har aldrig populariseret den forrige tidsalders vildfarelser så stærkt som netop i vor tid. Og man kan nok sige, at vil man lære de ahrimanske handlingers væsen at kende, kan man egentlig opnå det overalt, hvor man deltager i møder, der virker ud fra den normale bevidsthed. Man har i vore dage megen lejlighed til at lære det ahrimanske at kende, for det virker overordentlig stærkt i verden. Og ahrimanismen er det jo, som ad den omvej, jeg her har skildret, afholder mennesket fra at optage det i hjertet, i sjælen, der ikke fandtes tidligere, og som derfor må fremtræde som noget nyt, det, der nu fremtræder som antroposofi.

Menneskene er jo tilfredse, når de blot på en eller anden måde kan dække det, der fremtræder som noget nyt i antroposofien, med et eller andet gammelt udsagn. Læg blot mærke til, hvor tilfredse folk er, når der i et eller andet af mine foredrag forekommer noget, hvorom en eller anden kan sige: se engang, det står også i den eller den gamle bog. — I den står det imidlertid på en ganske anden måde, fordi det er skrevet ud fra et helt andet bevidsthedsgrundlag! Men man er så ængstelig ved tanken om at skulle optage det, der vokser på nutidens grund, at man straks føler sig beroliget, når man kan vise noget lignende fra fortiden.

Det bekræfter netop, hvor stærkt fortidsimpulserne virker på nutidens mennesker. Nutidsmennesker ligefrem føler sig beroligede, når fortidens impulser virker på dem. Det fremkommer netop, ved at dette 19. århundrede endnu virker så stærkt ind i det 20. århundrede. — Fremtidige betragtere af nutidens historie, der jo vil skildre noget åndeligt, — hvorimod vi nu blot skildrer historien udefra dokumenter — vil frem for alt skildre det, der ligger i disse ord : betragter man de første tre årtier af det 20. århundrede, tager det meste sig egentlig ud, som var det udført af skyggebillederne af menneskelige handlinger fra slutningen af det 19. århundrede.

Hvis jeg måske her tør udtale et ord, der sandelig ikke er politisk ment — politik må holdes helt ude fra vort antroposofiske selskab — men hvis jeg tør udtale et ord, der simpelt hen skal karakterisere kendsgerninger, så er det dette : man kan betragte de verdensomvæltende handlinger — tildragelser mener jeg, begivenheder, thi handlinger var det jo ikke —. Man kan betragte de verdensomvæltende begivenheder, navnlig fra det andet årti af det 20. århundrede. Det er jo blevet sagt så ofte, at det er blevet trivielt, at så langt historien rækker, har noget mere verdensomvæltende egentlig ikke tildraget sig. Men står da ikke menneskene, mine kære venner, inde i disse verdensomvæltende begivenheder, som om de ikke angik dem? Hvor man vender sig hen, får man det indtryk, at de verdensomvæltende tildragelser foregår uden for menneskene, som om menneskene ingen andel havde deri. Man har næsten lyst til at spørge hvert eneste menneske, man træffer: ja, men har du da ikke gjort det andet årti af det 20. århundrede med? Og først når man ser sagen fra en anden synsvinkel: hvor hjælpeløse tager menneskene sig ikke ud, hvor uendelig hjælpeløse, hvor hjælpeløse i deres bedømmelse,

hvor hjælpeløse i deres handlinger! Ministertaburetter er jo aldrig blevet besatte understørre vanskeligheder end i denne tid.

Tænk kun over, hvor besynderligt det er, der egentlig sker i den retning, hvor hjælpeløse menneskene er i det, som her sker. Da kommer man på sporet af dette spørgsmål: ja, men hvem er det egentlig, der handler her? Hvem er egentlig på spil her? Nuvel, hvem der er på spil her, mine kære venner, det er mindre nutidens mennesker og mere menneskene fra sidste tredjedel af det 19. århundrede. Disse menneskers skyggekræfter ser man virksomme i alt.

Ser De, det er vor tids hemmelighed. Man kan sige, at ingen andre døde nogen sinde var så mægtige som de døde fra sidste tredjedel af det 19. århundrede. Dette er også et verdensaspekt. Når man tager det enkelte tilfælde frem og betragter det med hensyn til dets åndelige indhold, kommer man til noget ganske mærkværdigt.

For mig har det været et spørgsmål, om jeg i de nye oplag af mine skrifter, som er skrevet i halvfjerdsene, firserne og halvfemserne i det forrige århundrede, skulle forandre det ene eller det andet. Spidsborgerlige mennesker i vor tid siger: alt har fornyet sig! De videnskabelige teorier og hypoteser fra dengang er jo for længst forladte; men betragter man sagen fra et reelt standpunkt, så kan man intet ændre; thi egentlig står der bag enhver, som for tiden skriver en bog, eller taler fra en lærestol, en slags skygebillede: her taler endnu mennesker som Du Bois-Reymond, Helmholtz, Haeckel, — de, der netop talte i den periode —; i medicinen, Oppolzer, Billroth osv. Det er noget af vor tids hemmelighed. Derfor siger initiationsvidenskaben: aldrig var de døde så mægtige som i vor tidsalder.

Det er det, som jeg nu ville indføje i disse karmabetragtninger.

Tredje foredrag

6. juli 1924

Vi har set, hvorledes betragtningen af karma, hvori den menneskelige skæbne er indesluttet, fører fra verdensaltets mest omfattende forhold, fra stjerneverdenerne helt ind i det menneskelige hjertes intimeste oplevelser, for så vidt dette hjerte jo er et udtryk for alt det, som mennesket i livet føler virke på sig — det, der sker med mennesket i forbindelse med den jordiske tilværelse. Dersom vi vil nå til en bedømmelse ud fra en dybere forståelse af de karmiske sammenhænge, i tilskyndes vi atter og atter til at rette blikket mod begge disse så fjernt fra hinanden liggende områder af verdenstilværelsen. Man må egentlig sige, at hvad man ellers end betragter, det være sig naturen, eller den mere naturbundne udformning af menneskehedens udvikling in den for historien eller folkelivet, alt det fører ikke så højt op i kosmiske områder som netop karmabetragtningen. Denne karmabetragtning gør os i det hele opmærksom på sammenhængen mellem menneskets her på Jorden fuldbragte liv og det, der foregår i verdensvidderne. Vi ser dette menneskeliv udfolde sig her på Jorden, indtil det i visse sammenhænge når sin grænse ved omtrent det 70. år. Hvad der følger derudover, er egentlig et nådefuldt skænket liv. Hvad der går forud, står under karmiske indflydelser, som vi endnu må se på.

Men man kan — det har vi jo allerede berørt i mangfoldige betragtninger ud fra forskellige synspunkter — regne med et menneskeliv her på Jorden til omtrent 72 år. 72 år er nu også set i lyset af kosmos' hemmeligheder et mærkværdigt tal, hvis betydning egentlig først rigtig går op for én, når man betragter den kosmiske hemmelighed ved menneskets liv på Jorden. Vi har jo skildret, hvad stjerneverdenen egentlig er, ud fra det åndelige synspunkt. Vi kommer, når vi træder ind i et nyt liv på Jorden, tilbage fra stjerneverdenen ind i dette liv.

Og da er det påfaldende, hvorledes gamle anskuelse, selv om man traditionelt slet ikke forbinder noget med dem, atter dukker op, når man ved hjælp af den moderne åndsforskning nærmer sig det pågældende område. Vi har jo set, hvordan de forskellige planetstjerner, hvordan fiksstjernerne tager del i menneskelivet, i det, der gennemtrænger og gennempulserer menneskelivet her på Jorden. Når vi til slut har et tilendebragt jordliv bag os — et liv, som ikke i alt for høj grad bliver stående inden for den lavere aldersgrænse, men som i det mindste har varet det halve af jordtiden — så kan man sige, at idet mennesket stiger ned fra åndelig-kosmiske vidder til en jordisk tilværelse, kommer det altid fra én bestemt stjerne.

Man kan følge denne retning, og det er ikke usagligt, men tværtimod helt eksakt, når man taler om, at mennesket nu engang har »sin stjerne«. En bestemt stjerne, en fiksstjerne, er menneskets åndelige hjem. Og når mennesket omsætter det, der opleves uden for rum og tid mellem død og ny fødsel i dets rumlig-billedlige udformning, kommer man til at sige til sig selv : ethvert menneske har sin stjerne, der er bestemt for det, som det udarbejder mellem døden og en ny fødsel, og det kommer fra en bestemt stjernes retning hertil. Således at vi i vort sind kan optage følgende forestilling : når vi betragter den samlede menneskeslægt, der bor på Jorden, så finder vi, når vi ser os om på Jorden og ser ud over kontinenterne, at disse kontinenter er befolket af mennesker, der er inkarneret i nutiden. Hvor finder vi de andre mennesker i verdensaltet? Hvor må vi se hen i verdensaltet, når vi vil rette vort sjælelige blik mod dem, efter at de dér har tilbragt en bestemt tid efter at være gået gennem dødens port? Vi ser i den rigtige retning, når vi ser op til stjernehimlen. Der er de sjæle — i det mindste er det i den retning, vi må finde de sjæle, der befinder sig mellem døden og en ny fødsel. Vi danner os et samlet overblik over hele menneskeslægten, som befolker Jorden, når vi skuer opad og nedad.

Kun den, der er på vejen derhen eller på vejen hertil, finder vi i den planetariske verden. Men vi kan ikke tale om tilværelsens midnatstime mellem døden og en ny fødsel uden at tænke på en stjerne, som mennesket da i en vis forstand — men under hensyntagen til det, jeg har sagt om stjernevæsener — bebor mellem døden og en ny fødsel. Når man nærmer sig kosmos med en sådan viden; — derude er stjernerne, verdenstegn, hvorfra sjælelivet skinner og stråler os i møde fra dem, der befinder sig mellem døden og en ny fødsel — så bliver man opmærksom på, at man jo også kan betragte stjernernes konstellationer på den måde, at man siger: hvordan hænger alt det, vi ser i verdensvidderne, sammen med menneskets liv? Vi lærer således at se anderledes, med inderlig forståelse, op til den sølvglitrende måne, til den brændende sol, til nattens funklende stjerner, for med alt det føler vi os også forbundet som mennesker. Og der er noget, menneskesjælene må tilkæmpe sig gennem antroposofien; de må tilkæmpe sig dette, at de føler sig menneskeligt forbundet med hele kosmos. Først da går også visse af verdenstilværelsens hemmeligheder op for os. Mine kære venner, solen står op og går ned. Stjernerne står op og går ned. Vi kan følge, hvordan solen — lad os sige — går ned i den egn, hvor bestemte stjernegrupper befinder sig. Vi kan følge den tilsyneladende gang, stjernerne går, idet de omkredser Jorden. Vi kan følge solens gang. Vi siger i vor tid, at solen omkredser Jorden i løbet af 24 timer. Det er naturligvis kun tilsyneladende, at stjernerne omkredser Jorden. Sådan siger vi. Det er dog ikke helt rigtigt. Når vi igen og igen opmærksomt iagttager stjernernes gang og solens gang, så opdager vi, at solen i forhold til stjernerne ikke altid står op til samme tid, men altid en lille smule senere ; hver dag kommer den en lille smule senere til det sted, hvor den var den foregående dag i forhold til stjernerne. Og så summerer disse tids strækninger, som solen ustandseligt bliver bagefter stjernernes gang, sig op og bliver en time, bliver to timer, bliver tre timer og bliver sluttelig en dag. Og det tidspunkt nærmer sig, hvor vi kan sige : solen er blevet et døgn bagud for stjernen.

Lad os nu antage, at en eller anden er født f. eks. den 1. marts et eller andet år, har levet til udløbet af sit 72. år. Han fejrer altså sin fødselsdag den 1. marts, fordi solen siger, at den første marts er denne fødselsdag. Han kan også fejre den sådan, for solen lyser gennem de 72 år — selv om den rykker videre i forhold til stjernerne, dog stedse i nærheden af netop den stjerne, der lyste, da mennesket ankom til Jorden.

Når mennesket har levet 72 år, er der imidlertid forløbet et helt døgn, og det ankommer med denne alder her til et sted, hvor solen har forladt den stjerne, hvori den indtrådte, da netop dette menneske blev født. Og det kommer på sin fødselsdag ud over den første marts:

stjernen siger ikke mere det samme som solen, stjernen siger, at det er den anden marts. Solen siger, det er den første marts, mennesket har mistet en verdensdag, thi i løbet af 72 år sækker solen en dag bagud for stjernen.

Og i den tid, solen opholder sig i stjernens område, kan mennesket leve her på Jorden. Under normale forhold sker der så det, at når solen ikke mere stiller sig beroligende foran stjernen i menneskets jordiske tilværelse, når solen ikke mere siger til stjernen : han er dernede, og ud fra mig selv giver jeg dig det, som dette menneske skulle give dig, medens jeg foreløbig — idet jeg tildækker dig — gør det med dette menneske, som du ellers gjorde med det mellem døden og en ny fødsel, når solen ikke længere kan sige det til stjernen, kræver stjernen atter mennesket tilbage.

Her har De de begivenheder i himlen, der umiddelbart hænger sammen med menneskets tilværelse på Jorden. Vi ser menneskets levealder åbenbart i himlens hemmeligheder.

Mennesket kan leve 72 år, fordi solen i løbet af denne tid sakker et døgn bagud. Så kan den altså ikke mere berolige en stjerne, som den hidtil har beroliget, idet den har stillet sig foran den, og derved er stjernen atter blevet frigjort til menneskets åndeligt-sjælelige arbejde i kosmos.

Disse ting kan egentlig kun begribes, når de optages med ærefrygt — med den ærefrygt, som de gamle mysterier har kaldt ærefrygten for det højeste. Thi denne ærefrygt for det højeste leder os atter og atter til at se det, der sker her på Jorden, i sammenhæng med det, der af spejler sig i den mægtige majestætiske stjerneskrift. Og egentlig er det et ret begrænset liv, mennesket f. eks. nu fører, i sammenligning med det liv, der blev ført i begyndelsen af den tredie efteratlantiske periode, hvor man overalt hos mennesket ikke blot regnede med det, der kun vedrørte dets gang på Jorden, men også med det, som verdensaltets stjerner siger om menneskets liv.

Hvis man er opmærksom på sådanne sammenhænge og er i stand til at optage dem med ærefrygt i sin sjæl, vil man også kunne sige:

hvad der end foregår her på Jorden, så har det altid sit korrelat, sit modbillede i den åndelige verden. Og når vi taler ud fra det jordiske synspunkt, ser vi i stjerneverdenen udtrykt, hvorledes sammenhængen er mellem det, der foregår her, og det, som ud fra det jordiske synspunkt er foregået en temmelig lang tid forud i den åndelige verden. Enhver karmisk betragtning må egentlig foregå med en sådan sky ærefrygt for verdens hemmelighederne.

Lad os nu med en sådan sky ærefrygt nærme os nogle karmiske betragtninger, som i den nærmeste tid skal beskæftige os her. Lad os først fremføre følgende, mine kære venner: her sidder et antal mennesker, et udsnit af det, man kalder Antroposofisk Selskab. Om den ene nu er forenet med stærkere bånd, den anden med svagere til dette antroposofiske selskab, det hører dog alligevel til et menneskes skæbne, til den til grund liggende intensive skæbne at have fundet vejen ind i det antroposofiske selskab. Og det ligger nu engang i den åndeliggørelse, som det antroposofiske selskab skal finde efter julestævnet, stedse at blive mere og mere bevidst om det, der kosmisk åndeligt ligger til grund for et sådant fællesskab, som det antroposofiske selskab er. Så kan den enkelte også ud fra denne bevidsthed stå i dette selskab. Derfor er det forståeligt, at man med den ansvarsbevidsthed, der er resultatet af julestævnet, nu også kan begynde at tale om det antroposofiske selskabs karma, om dette komplicerede karma, der opstår som fælleskarma, idet mange enkelte menneskers karma flyder sammen. Når De tager alt det i dets sande betydning og dybe mening, som er blevet sagt her i løbet af disse karmaforedrag, og som også fremgår af andre sammenhænge, vil De kunne indse, mine kære venner, at det, der her foregår, idet et antal mennesker som følge af deres karma bliver indført i det antroposofiske selskab, ofte har sin forhistorie, lad mig kalde det således, i begivenheder, der er sket for disse mennesker, før de trådte ind i den jordiske tilværelse, der så atter er eftervirkninger af begivenheder, der er foregået i tidligere jordliv.

Når De nu først lader tanken stryge hen over alt det, der opstår ved en sådan idé, da vil De sige, at denne tanke efterhånden kan uddybes i den retning, at det historiske, der står bag det antroposofiske selskab, viser sig at være af åndelig karakter. Blot kan det ikke ske på et øjeblik. Det kan kun langsomt, lidt efter lidt, komme til bevidsthed, for at det kan komme til bevidsthed på en sådan måde, at det antroposofiske selskabs aktivitet kan baseres på det grundlag, der absolut eksisterer for antroposofferne.

De ser nu, at det først og fremmest er antroposofi, der holder se! skabet sammen, antroposofi som sådan. Og antroposofi må jo på én eller anden måde søges af dem, der kommer til selskabet. Det har sin forudgående historie i de oplevelser, de sjæle, der netop bliver antroposoffer, har haft, før de stiger ned i den jordiske tilværelse. Vi vil foreløbig kun følge det dertil. Men når man med en vis gennemskuen af det, som egentlig har fundet sted, retter blikket mod verden, må man sige følgende : der findes nu til dags i verden en hel del mennesker, om hvilke man egentlig må sige, når man retter blikket mod deres forbindelse med deres førjordiske tilværelse : de har gennem denne førjordiske tilværelse været bestemt for det antroposofiske selskab, men kan på grund af visse begivenheder ikke finde vej ind i dette. Der findes mange flere sådanne mennesker, end man tror. Men dette lægger os først rigtigt det spørgsmål på sinde : på hvilken måde er det forudbestemt, at en sjæl bliver ført hen til antroposofien?

Jeg vil foreløbig gå ud fra ekstreme tilfælde, der kan lære os, hvorledes karma virker netop i en sådan sag. I det antroposofiske selskab op jo virkelig spørgsmålet om karma på en mere intensiv måde for det enkelte menneske end på noget andet område. Jeg vil blot pege på

følgende : antag engang, at de sjæle, der i nutiden er inkarnerede i et menneskelegeme, for det meste ikke fører så langt, man kan godt sige — overhovedet ikke fører så langt tilbage, at disse sjæle i forgangne liv på Jorden har kunnet opleve noget som helst af det, der — lad os tage et radikalt eksempel inden for den antroposofiske bevægelse — fører hen til eurytmi : denne eurytmi fandtes jo ikke i de tider, hvor de sjæle var inkarnerede, som nu søger eurytmi.

Da opstår det brændende spørgsmål : hvorledes kommer en sjæl til at finde vej til eurytmien ud fra karmiske grundlag? Således er det jo på alle områder i livet som helhed. Der findes i vor tid sjæle, som søger vejen til det, som antroposofien giver. Hvorledes kommer de til at udfolde det, der er deres karmas forudsætninger i de forrige liv på Jorden, netop i retning af antroposofien?

Nu er der for det første sådanne sjæle, som med en vis indre stærk intensitet drives hen til antroposofien. Denne intensitet er jo ikke ens hos alle; men der findes sjæle, som med en stærk indre intensitet drives hen til antroposofien, så at det forekommer én, som om de netop uden sidespring direkte styrer mod antroposofien og finder ind i et eller andet område af det antroposofiske liv.

Her findes et antal sjæle, som kommer til en sådan verdens-kosmisk styrelse i deres sjæl, fordi de med særlig styrke i de henrundne århundreder, hvori de har gennemgået deres forrige jordliv, har følt, at kristendommen var nået til et bestemt vendepunkt. De har levet i en tidsalder, hvor kristendommen fortrinsvis gik over til en mere eller mindre instruktiv menneskelig følelse, hvor kristendommen ganske vist blev øvet med en selvfølgelighed, men med en instinktiv selvfølgelighed, hvor sjælene ikke stillede sig selv det spørgsmål: hvorfor er jeg kristen? Og vi når i særdeleshed, når vi vender blikket tilbage til det i 3., 12., 11., 10., 9. og 8. århundrede af den efterkristelige udvikling, i særdeleshed ti! sådanne sjæle, der var gennemkristnede, sjæle, der voksede ind i bevidsthedssjælens tidsalder, men som endnu før bevidsthedssjælens tidsalder fuldt ud har optaget kristendommen i den rene gemytsjæl, hvori desuden det strålede ind — med hensyn til de mere verdslige anliggender — som bevidsthedssjælen skal bringe.

Det, der her har levet ubevidst, så at det på en måde, idet det gik uden om hovedet, dengang er gået ind i den organiske virksomhed, det, der i mange henseender har levet her som en from kristendom, der blot ikke kom til klarhed over sig selv — det krævede af disse mennesker — thi hvad der er ubevidst i ét jordliv, bliver en grad mere bevidst i det næste — at de skulle stille det spørgsmål: hvorfor er vi kristne?

Men dette førte til — jeg taler i dag indledningsvis, idet jeg til at begynde med antyder tingene, de vil blive uddybede senere — at sådanne sjæle også mellem døden og en ny fødsel fortrinsvis i den første halvdel af det 19. århundrede havde en sammenhæng i den åndelige verden. Og der gaves sjælesammenslutninger i den første halvdel af det 19. århundrede i den åndelige verden, der drog konsekvenserne af den kristendom, som de har oplevet her på Jorden, i glansen og i det omfattende lys, i den omfattende åbenbaring af den åndelige verden. Netop i den første halvdel af det 19. århundrede fandtes der sjæle i livet mellem døden og en ny fødsel, der følte trang til at omsætte i kosmiske imaginationer, hvad de havde følt i et foregående kristent liv. Og netop det, som jeg engang har beskrevet som en kultus, det udspillede sig der i det oversanselige. Et stort antal sjæle var forsamlede i disse i fællesskab vævede kosmiske imaginationer, i disse mægtige billeder af en fremtidstilværelse, som så i forandret form skulle søges i den næste tilværelse her på Jorden.

Men deri var indvævet alt det, der har fundet sted af svære indre kampe, kampe, som var meget sværere, end man sædvanligt tænker, mellem det 7. og 13., 14. århundrede efter Kristus. De menneskesjæle, som jeg taler om, har netop gennemgået mangt og meget i denne tid. Og hvad de dér gennemgik, indvævede de alt sammen i hine mægtige kosmiske imaginationer, der vævedes i fællesskab af et stort antal sjæle i den første halvdel af det 19. århundrede.

Alt det, der her blev vævet af kosmiske imaginationer, er på den ene side gennemtrængt af noget, som jeg ikke kan betegne på anden måde end som en art længselsfuld, forventningsfuld følelse. Hele denne udarbejdelse af mægtige imaginationer bliver oplevet af disse sjæle, således at de har en fortættet følelse — men ud fra mangfoldige enkeltheder fortættet følelse — i deres sjæle, i deres ikke-inkarnerede sjæle. Det er følelse, som jeg omtrent kan beskrive på følgende måde : vi har nede i den sidste tilværelse på Jorden haft trang til at opleve Kristus. Vi har dybt følt de hemmeligheder, som traditionen havde opbevaret for de kristne, — om den hellige, alvorlige tildragelse, der foregik i Palæstina i

begyndelsen af den kristne tidsregning. Men har denne Kristus da stået for vor sjæl i al sin glorie, i al sin glans? Dette spørgsmål opstod i sindene.

De sagde : har vi ikke blot efter vor død fornemmet, hvorledes Kristus som solvæsen fra kosmiske højder er steget ned på Jorden? Har vi oplevet ham som solvæsen? Her er han ikke mere: han er forenet med Jorden ; her findes kun noget ligesom en verdenskosmisk erindring om ham. Vi må atter finde vej til Jorden for at opleve Kristus med vor sjæl. Kristus-længsel ledsagede disse sjæle — fra denne væven af store majestætiske, kosmiske imaginationer, disse imaginationer, der blev vævet sammen med ånderne fra de øvre hierarkier. Denne længsel ledsagede disse sjæle fra den førjordiske tilværelse ind i den jordiske.

Det er noget, som med stor medrivende intensitet kan opleves for det åndelige blik, der iagttager, hvad der skete i den inkarnerede og den ikke inkarnerede menneskehed i løbet af det 19. og 20. århundrede. Og her blandede sig netop det mangfoldigste ind i disse indtryk. Thi netop ved at disse sjæle, som nu viser sig igen, har gjort alt det med i deres Kristusfornemmelse, der er foregået mellem dem, der stræbte efter kristendommen og dem, der endnu stod i det gamle hedenskabs forestillinger, som det jo mest var tilfældet i de århundreder, jeg har hentydet til, netop derved foreligger der for disse sjæle virkelig meget, der giver sjælen mulighed for, på den ene side at forfalde til Lucifers fristelser, på den anden side til Ahrimans fristelser. Og i karma væver Ahriman og Lucifer nøjagtigt ligesom de gode guder. Det har vi jo allerede set.

Nuvel, alt det, der er indvævet i det, som udspiller sig i sine karmiske virkninger i vor tid, det må vi følge i enkeltheder for virkeligt at kunne indse det åndelige grundlag for den antroposofiske stræben. Og når julestævnet tages alvorligt, så er absolut det tidspunkt indtruffet, hvor sløret så at sige kan tages bort fra visse ting. Kun må tingene opfattes med den fornødne alvor.

Lad os som sagt begynde med et radikalt tilfælde. Lad alt det, der netop er blevet sagt, ligge i baggrunden i denne time, idet vi omtaler det følgende:

Vi ser, hvorledes der findes menneskesjæle, der ud fra det, som de har oplevet i deres førjordiske tilværelse, gennem deres opdragelse i den jordiske tilværelse og gennem det, som de har oplevet på Jorden, søger ind i det antroposofiske selskab, og også en tid er medlem af dette. Blandt dem kan det hænde, at netop en sådan sjæl, der en tid lang viser sig som et ivrigt, endda alt for ivrigt medlem af det antroposofiske selskab, senere bliver til den aller heftigste modstander. Lad os engang betragte karma i et sådant ekstremt tilfælde.

Lad os tage dette tilfælde : et menneske bliver medlem af det antroposofiske selskab. Vedkommende viser sig som et ivrigt medlem. Efter nogen tids forløb lykkes det ham ikke alene at blive modstander, men måske yderligere en hånende modstander — egentlig et meget, meget mærkeligt karma.

Vi vil betragte et enkelt tilfælde. Her er en sjæl. Vi ser tilbage i en tidligere tilværelse. Vi skuer dermed tilbage til den tid, hvor gamle erindringer fra den hedenske tid har været besnærende for de folk, der levede dengang, og hvor samtidig folk gjorde sig fortrolige med det, der på den tid udbredte sig med varme som kristendom, men som dog for mange menneskers vedkommende blev optaget med en vis overfladiskhed.

Når sådanne ting omtales, må man jo altid være klar over, at man må begynde et eller andet sted ved et liv på Jorden. Ethvert liv på Jorden fører jo tilbage til tidligere, så at der naturligvis findes uopklarede rester, hvortil man kun kan henvise som blotte kendsgerninger. Disse er jo blot atter de karmiske følger af tidligere liv. Men man må altså begynde et eller andet sted.

Nu kan man se en sådan sjæl, som man finder den netop på den tid, finder den på en måde, som jeg og andre i selskabet har taget os ret nær — finder den på den tid, hvortil jeg har hentydet, som en slags mislykket guldmager, i besiddelse af skrifter, manuskripter, som denne sjæl næppe kunne forstå, som den tydede på sin egen måde, og så eksperimenterede den efter forskrifterne, uden egentlig at have en anelse om, hvad den foretog sig. Thi at se ind i de åndelig-kemiske sammenhænge, er ikke nogen let sag. Og således ser vi en sådan eksperimentator med et lille bibliotek af de mangfoldigste forskrifter, som fører langt ind i arabisk-mauriske sammenhænge, og ser, hvorledes dette menneske udfolder sin virksomhed på et afsides liggende sted, som besøges af mange nysgerrige. Han opnår derved — under indflydelse af denne uden forståelse øvede virksomhed — at fremkalde en ejendommelig

lidelse, en lidelse, som navnlig angriber hans strubehoved — det er en mandlig inkarnation — så at stemmen efterhånden bliver mere og mere sløret og til sidst næsten forsvinder.

Nu har de kristelige lærdomme vundet udbredelse. De griber jo menneskene overalt. Her er på den ene side begærligheden i dette menneske efter at opnå kendskab til at fremstille guld og med dette meget andet, som man kunne have opnået, hvis det var lykkedes på den tid. På den anden side det, at kristendommen bragtes ham på en måde, der egentlig er fuld af bebrejdelser. Noget af en ikke ganske lutret Fauststemning udvikler sig. Den følelse bliver stærk i ham: har du dog ikke gjort noget frygteligt forkert? Og lidt efter lidt udvikler der sig så alligevel — under indflydelsen af sådanne tanker — den skeptisk i sjælen levende anskuelse: du har mistet din stemme, det er den guddommelige straf, den retfærdige straf for, at du har givet dig i lag med noget forkert.

I denne sjælstilstand søgte den pågældende råd hos mennesker, som nu også har forbundet sig med det antroposofiske selskab ; de kunne dengang gribe ind i hans skæbne, så de på en måde reddede hans sjæl ud af dybe tvivl. Man kan godt tale om en art sjæls redning; men alt dette fandt imidlertid sted samtidig med andre begivenheder, så den pågældende dog kun gennemlevede dette med en følelse, der vedblev at være stærkt udadvendt. På den ene side blev den pågældende overvældet af en slags taknemmelighedsfølelse over for dem, der havde reddet ham sjæleligt. På den anden side blandede der sig netop på grund af denne uklarhed en frygtelig ahrimansk impuls ind i det, der her var indtruffet : efter en stærk trang til at beskæftige sig med uretmæssig magi fulgte en ikke ganske ægte følelse af sig ét med den kristelige retfærdighed, i alt det blandede der sig et ahrimansk islæt. Og fordi det bredte uklarhed over sjælen, kom den pågældende til at indføre et ahrimansk islæt i sin tak. Og takken blev forvandlet til noget, der fandt et uværdigt udtryk i sjælen, og som hos den pågældende trådte frem for sjælen, da han imellem døden og en ny fødsel navnlig var kommet til det sted, jeg har betegnet som den første halvdel af det 19. århundrede; så at han her gennemlevede, hvad sjælen dengang udviklede af udvortes, overfladisk, så at sige krybende taknemmelighed, — så at han atter gennemlevede det her i hele dets menneske-uværdige form.

Og således ser vi netop dette billede af den ahrimaniserede taknemmelighed blandet ind i de kosmiske imaginationer, jeg har talt om. Og vi ser, hvorledes denne sjæl stiger ned fra den førjordiske tilværelse i den jordiske tilværelse, på den ene side med alle de impulser, den har modtaget fra sin gamle guldsmagerstræbens tid, materialiseringen af denne åndelige stræben, medens vi på den anden side ser, hvorledes der under Ahrimans indflydelse udvikler sig noget, der tydeligt kan iagttages som skamfølelse over den uretmæssigt overfladiske taknemmelighed. Disse to strømninger lever i sjælen, da den stiger ned, og de kommer til udtryk ved, at den pågældende personlighed, da den atter er blevet personlighed i det jordiske liv, søger vej hen til dem, som var dér, hvor også denne sjæl var i den første halvdel af det 19. århundrede.

Nu opstår der først ligesom en erindring om det, der blev gennemlevet i billedform af den uretmæssigt udadvendte taknemmelighed. Men det foregår så at sige alt sammen automatisk. Og så vågner det, der lever derinde, og som jeg har skildret som skamfølelse over egen menneske-uværdighed. Det griber denne sjæl. Men da det er ahrimaniseret — også ud fra tidligere tiders karma naturligvis — udløser det noget retning af et frygteligt had til alt det, som man først har vendt sig til, og den forvandlede skamfølelse forandrer sig til en rasende fjendtlig modstand, forenet med den uhyre skuffelse over, at det ubevidste i så ringe grad har fundet tilfredsstillelse. Det havde fundet denne tilfredsstillelse, hvis der var indtrådt et eller andet, som lignede det, der lå i den uretmæssige guldsmagerkunst.

Her har De et eksempel på, hvordan tingene i et radikalt tilfælde vender sig om i det indre ; hvorledes vi i en tidligere tilværelse må opsøge de mærkelige, mysteriøse veje for sådan noget som sammenhængen mellem skamfølelse og had, når vi vil forstå en nuværende eksistens ud fra dens forudsætninger.

Når betragter sådanne ting, breder der sig ganske vist en slags L' forståelse over alt det, der sker i verden gennem mennesker. Og da begynder livets store vanskeligheder, hvis man tager karmatanken alvorligt. Men sådanne vanskeligheder må opstå, fordi de er begrundet i menneskelivets hele væsen. Og en bevægelse som den antroposofiske må netop være udsat for meget, fordi den kun derigennem kan udvikle den stærke kraft, der er nødvendig for den.

Jeg har først anført dette eksempel, for at De kan se, at også det negative må søges i den karmiske sammenhæng med hele den skæbne, som lader den antroposofiske bevægelse opstå ud fra de forudgående inkarnationer af dem, der er forenede i dette selskab.

Således kan man håbe på, at der lidt efter lidt vågner en helt ny forståelse r det antroposofiske selskabs væsen, så at så at sige 4et antroposofiske selskabs sjæl med alle dens forskellige vanskeligheder kan udforskes! Thi heller ikke her må man blive stående ved det enkelte menneskeliv, men må gå tilbage til det, som — man kan ikke her sige atter inkarnerer — men til det, som atter bliver oplevet. Det var dette, jeg i dag ville begynde med.

Fjerde foredrag

8. juli 1924

Jeg vil i dag føje noget til vore betragtninger, noget, som gør det muligt for os at følge de karmiske sammenhænge mere nøjagtigt i selve den antroposofiske bevægelse. Hvad jeg i dag vil tilføje, skal tage sit udgangspunkt i den kendsgerning, at der i den antroposofiske bevægelse er to grupper af mennesker. I almindelighed har jeg beskrevet, hvorledes den antroposofiske bevægelse sammensættes af enkelte mennesker ; men der findes i det store og hele to grupper af mennesker i den antroposofiske bevægelse. Kun ligger det, jeg her skal beskrive, ikke sådan ligefor. Det forholder sig ikke sådan, at man ud fra en overfladisk iagttagelse kan sige : hos den ene er det således, hos den anden er det således. Meget af det, jeg i dag skal beskrive, ligger ikke i personlighedens fulde sædvanlige bevidsthed, men ligger, som det meste karmiske, i instinkterne, i det underbevidste, men det kommer absolut også til udtryk i karakter, temperament, handlemåde, og i den virkelige handling.

Den ene gruppe kan karakteriseres ved sin stilling til kristendommen. Det ligger dem, der tilhører denne gruppe, særligt på hjerte, at de hører til inden for kristendommen. I deres sjæle lever længslen efter som antroposofier at kunne kalde sig kristne i ordets rette forstand, således som de opfatter det. For denne gruppe er det ligefrem en trøst, at det med fuld ret kan siges: den antroposofiske bevægelse fremtræder som en bevægelse, der anerkender og i sig bærer Kristusimpulsen. Og det ville give denne gruppe samvittighedsnag, dersom dette ikke var tilfældet.

Den anden gruppe er i sin fremtræden eller i den måde, dens personligheder fremtræder på, ikke mindre ærligt kristen; men den nærmer sig egentlig kristendommen ud fra en anden forudsætning. Det forholder sig sådan, at denne gruppe først og fremmest finder tilfredsstillelse ved den antroposofiske kosmologi, ved Jordens udvikling ud fra andre planetariske former. Den finder tilfredsstillelse ved det, som antroposofien i almindelighed har at sige om mennesket, og bliver så — idet den går ud fra det — ganske vist naturligt ført til kristendommen ; men denne anden gruppe har ikke på samme måde en inderlig hjertets trang til ubetinget at stille Kristus i midtpunktet. Disse ting udspiller sig som sagt for en stor del i det underbevidste. Den, der kan øve sjæleiagttagelse, vil altid i det enkelte tilfælde kunne bedømme vedkommende personligheder på rette måde.

Nu går forudsætningen for denne gruppering tilbage til gamle tider. De ved jo fra min »Videnskaben om det skjulte«, at visse sjæle i en bestemt periode af jordudviklingen så at sige har taget afsked med den fortløbende jordudvikling ; at de kom til at bebo andre planeter, og at de på en bestemt tid — den lemuriske og atlantiske tid — atter kom ned til Jorden. Vi ved også, at under indflydelse af den kendsgerning, at disse sjæle er kommet herved fra forskellige planeter, fra Jupiter, Saturn, Mars og så videre, men også fra solen, for at antage jordisk skikkelse, opstod de oprindelige mysterier, som jeg i »Videnskaben om det skjulte« har kaldt orakler.

Nu var der blandt disse sjæle naturligvis mange, der gennem et meget gammelt karma havde tilbøjelighed til netop at tilslutte sig den strømning, som så blev den kristne. Vi må jo være os bevidste, at jo nu engang næppe en tredjedel af Jordens befolkning bekender sig til kristendommen, og at det altså kan siges, at kun en vis del af de menneskesjæle, der kom ned, udviklede tendensen til at vokse ind i den kristne strømning.

Nu kom sjælene netop ned på Jorden til forskellige tider. Der er sjæle, der kom forholdsvis tidligt ned — i den første tid af den atlantiske udvikling. Og der findes også sjæle, der kom ned forholdsvis sent, der så at sige h et langt før-jordisk planetarisk ophold bag sig. Det drejer sig om sjæle, hos hvem man, når man går tilbage fra deres nuværende inkarnation, måske kommer til en kristen inkarnation, så, hvis man går længere tilbage, atter til en kristen inkarnation, så til de før-kristelige inkarnationer og så videre, og man må forholdsvis tidligt sige om den tidligste inkarnation, man træffer på: nu går det videre bagud op i det planetariske. Disse sjæle befandt sig tidligere endnu ikke her i jordiske inkarnationer.

Hos andre sjæle, der også har tilsluttet sig kristendommen, forholder det sig sådan, at man kan gå langt tilbage, at man finder mange inkarnationer, og så er efter mange før-kristelige, også atlantiske inkarnationer, disse sjæle dykket ned i den kristne strømning.

Hvis man betragter det, som jeg her har nævnt, ud fra en rent intellektualistisk synsvinkel, vil man lede sig selv på vildspor. Man kunne jo så let få den opfattelse, at personligheder, der efter en almindelig vurdering må gå for at være særlig lyse hoveder, har mange inkarnationer bag sig. Det behøver absolut ikke at være tilfældet. Man kan udmærket komme ud for personligheder, der har, hvad man nu til dags forstår ved gode evner, evner, der griber ind i livet, men ikke har så mange inkarnationer bag sig.

Jeg tør måske erindre om noget, som jeg sagde, da jeg inaugurerede den antroposofiske strømning, som vi jo nu har i den antroposofiske bevægelse — noget, jeg sagde ved julestævnet, da jeg talte om de individualiteter, som Gilgamesch-Epos'et beskæftiger sig med. Jeg fortalte jo dengang noget om sådanne individualiteter. Hos den ene af disse individualiteter finder vi forholdsvis få tidligere inkarnationer, hos den anden derimod mange.

Ganske ligegyldigt, om der ligger mange eller få inkarnationer imellem, så er for de menneskesjæle, der i vor tid kommer ind i antroposofien, den inkarnation vigtig, der falder i tiden omkring det 3., 4., 5. århundrede efter Kristus. Den vil i regelen være der, fordelt over lange tidsrum, to til tre århundreder. Hos nogle kan den endda være faldet i endnu senere tidsrum. Men altså, vi må frem for alt have opmærksomheden henvendt på, hvad de sjæle har oplevet, der var inkarneret i denne tid. Hos nogle kan det som sagt dreje sig om endnu senere inkarnationer, inkarnationer, der fandt sted helt frem til det 7.

—8. århundrede ; og så befæster de det i en senere inkarnation. Men jeg vil i dag, så præcist som det nu er muligt, sige noget om den første kristne inkarnation, der kan have fundet sted i de nævnte tidsrum.

For disse sjæles vedkommende kommer det til at betyde overordentlig meget, hvordan de formåede at stille sig til kristendommen, ud fra deres forudsætninger, ud fra deres tidligere jordliv. Det er et vigtigt karmaspørgsmål. Senere vil vi drøfte mere underordnede karmaspørgsmål. Men her står vi først og fremmest over for et karmisk kardinalspørgsmål. For mennesker kommer til det antroposofiske selskab netop gennem deres inderste oplevelser i tidligere inkarnationer, netop gennem det, som de har oplevet med hensyn til verdensanskuelse, religiøs bekendelse og så videre, idet vi her springer mange andre og mere underordnede ting over. Hvad det antroposofiske sel! skabs karma angår, må man derfor nok stille det i forgrunden, som disse sjæle har oplevet med hensyn til verdensanskuelse og religioner.

Nu var det i de første århundreder af den kristne udvikling endnu absolut muligt traditionelt at forbinde noget med den erkendelse af Kristi væsen, der jo eksisterede siden kristendommens grundlæggelse. Det var den erkendelse, der gik ud på, at den Kristus, der åbenbarede sig i Jesu personlighed, havde eksisteret som solvæsen, før han trådte ind i den jordiske tilværelse. Man må ikke tro, at den kristne verden altid har været så afvisende med hensyn til denne opfattelse, som den er nu. I kristendommens første århundreder havde man forståelse for bestemte steder i evangeliet, der meget tydeligt antyder, at det væsen, der betegnes som Kristus, er steget ned fra solen og har taget bolig i et menneskelegeme. Det kommer jo her ikke an på, hvorledes man forestillede sig dette i detaljer. Men selve den nævnte forestilling om Kristus som et solvæsen, den havde man.

Dog var der allerede samtidig i den periode, jeg lige har omtalt, kun ringe mulighed for at forstå noget sådant — forstå, at et væsen, der stammer fra solen, kommer ned til Jorden. Det gjaldt især de sjæle, der var blevet knyttet til kristendommen efter mange forudgående inkarnationer, inkarnationer, der gik langt tilbage i den atlantiske tid. Sådanne sjæle var egentlig ude af stand til at forstå, at man kan omtale Kristus som et solvæsen. Netop de sjæle, der under tidligere inkarnationer følte sig knyttet til soloraklerne, de sjæle, der tilbad Kristus

allerede i den atlantiske tid, men idet de tilbad Kristus • netop skuede op til den — disse sjæle, der altså engang — også efter den hellige Augustins udtalelse — på en måde var solkristne, endnu før kristendommen blev grundlagt på Jorden, netop disse sjæle havde ud fra deres hele holdning svært ved at nå til forståelse af, at Kristus skulle være en solhelt. Derfor foretrak de at holde fast ved den anskuelse, der — uden denne fortolkning, uden denne kristologiske kosmologi — ganske vist betragtede Kristus som en gud, men som en gud, der kom fra et ukendt sted, og som havde forenet sig med Jesu legeme. De modtog så det, der fortælles i evangelierne, ud fra de forudsætninger, som jeg har anført. Netop fordi de kun havde lært Kristus at kende i de overjordiske verdener, kunne de ikke mere vende blikket op til disse verdener for at forstå Kristi væsen. De kunne ikke gøre sig fortrolige med den anskuelse, at denne overjordiske Kristus er blevet et virkeligt jordisk væsen, for de jordiske mysterier, soloraklerne, havde jo bestandig talt om Kristus som et solvæsen.

Derved kom disse sjæle, da de så gik gennem dødens port, i en mærkelig situation. Disse kristne befandt sig efter døden i en noget lignende situation — for at bruge et banalt billede — som et menneske, der godt nok kender navnet på et andet menneske, måske endda har hørt meget om vedkommende, men aldrig har lært ham personlig at kende. Det kan da netop ske, at et sådant menneske, der har haft støtte i blot at kende navnet, kommer til kort, når der opstår en situation, hvor det skal kende selve væsenet.

De sjæle, hvorom jeg her taler — og som altså i gamle tider navnlig følte sig knyttet til soloraklerne — de kom i tilstanden efter døden i den situation, at de måtte spørge sig selv : hvor er nu egentlig Kristus? Vi befinder os jo nu blandt solens væsener, og blandt dem har vi jo altid tidligere fundet ham. Men her er han ikke længere — at han nu befandt sig på Jorden, det havde de ikke optaget i de tanker og følelser, der forblev hos dem, idet de gik gennem dødens port. De var efter døden grebet af en stærk uvished med hensyn til Kristus. Og de levede nu i denne uvished med hensyn til Kristus. I mange henseender blev de i livet efter døden i denne uvished, og de var derfor tilbøjelige til — selv om der lå en mellemliggende inkarnation imellem — at tilslutte sig de grupper af mennesker, der i den europæiske religions historie skildres som tilhørende forskellige kætterske retninger.

Og hvad enten de nu gennemgik en sådan mellemliggende inkarnation eller ikke, så indfandt de sig i den store overjordiske forsamling, som jeg skildrede sidste formiddag og tidsangav til første halvdel af 9. århundrede — den store overjordiske forsamling, hvor netop også disse sjæle så sig stillet over for en slags oversanselig kultus, bestående af mægtige imaginationer, hvor især Kristi solhemmelighed stilledes frem for det åndelige blik.

Hensigten var at føre disse sjæle, der med hensyn til deres kristendom var kommet ind i en slags blindgyde, hen for Kristus i det mindste gennem billeder, før de atter steg ned til et nyt jordisk liv — hen til den Kristus, som de ikke helt havde mistet, men dog så vidt mistet, at han i deres sjæle stod omgivet af et tvivlens og uvishedens skær.

Disse sjæle forholdt sig nu på en ejendommelig måde. Ganske vist blev de ikke grebet af en endnu større uvished, på grund af det, som man viste dem. Det gav dem endog en slags tilfredsstillelse i livet mellem døden og en ny fødsel, befriede dem for visse tvivl. De modtog tillige en slags erindring om det, som de havde optaget om Kristus, men som endnu ikke på den rette måde, på den kosmiske måde, var gennemtrængt af Golgatha-mysteriet. Således forblev der i det inderste af deres væsen en uhyre varme og hengivenhed for kristendommen, samtidig med at de omtalte mægtige imaginationer dæmrede frem i deres underbevidsthed.

Og alt dette manifesterede sig i en længsel efter nu at blive kristne på rette måde. Da de så atter inkarnerede, kom til Jorden ved slutningen af det 19. århundrede eller ved århundredskiftet, kunne de slet ikke andet end føle sig draget hen til Kristus, fordi de egentlig på en følelsesmæssig måde — uden kosmisk forståelse — havde optaget Kristus i den tidligt kristne inkarnation.

Men de indtryk, de havde fået i de mægtige imaginationer, som de droges mod i det før-jordiske liv, forblev for dem ubestemte længsler. Derfor havde de svært ved at gøre sig fortrolige med den antroposofi ske verdensanskuelse, for så vidt som denne i første omgang betragter kosmos og stiller Kristus-betragtningen i baggrunden.

Hvorfor blev det svært for dem? Det blev svært for dem, af den simple grund, at de forholdt sig på en ganske bestemt måde til spørgsmålet: hvad er antroposofi?

Lad os stille det spørgsmål: hvad er i realiteten antroposofi ? Hvad antroposofi er, forstår man, når man når til erkendelse' af alle de vidunderlige, majestætiske imaginationer, der var til

stede som en over sanselig kultus i den første halvdel af det 19. århundrede, og når man så omsætter dette i menneskelige begreber.

I første halvdel af det 19. århundrede eksisterede antroposofi i den åndelige verden, i det nærmeste oplevelsesniveau, hvorfra mennesket stiger ned til den jordiske verden. Antroposofien eksisterede ikke på Jorden; men den eksisterede dér. Hvis man nu til dags skuer antroposofien, ser man den i retning af første halvdel af det 19. århundrede. Ganske selvfølgelig ser man den dér, ja, endda ved slutningen af det 18. århundrede ser man den.

Og ser De, mennesker kan have følgende oplevelse. Der findes en personlighed, der engang befandt sig i en ganske særlig situation. En ven opkastede det store, gådefulde spørgsmål vedrørende menneskets jordiske tilværelse. Men denne ven var noget hildet i den kantede Kant'ske tænkning. Problemet kom derfor frem på en abstrakt-filosofisk måde. Den anden kunne ikke få noget ud af denne kantede Kant'ske tænkning, og alt i denne sjæl blev sat i oprør af dette spørgsmål: hvorledes hænger fornuft og »sanselighed« sammen i mennesket? Alt i ham blev sat i oprør. Da åbnede der sig så at sige — ikke porte, men sluser i denne sjæl, der for et øjeblik lod de omtalte verdensregioner — hvori de omtalte mægtige imaginationer udspillede — stråle ind i sig. Da opstod det, der således strømmede ind i denne sjæl ikke gennem porte, ikke gennem vinduer, men gennem sluser — da opstod det så at sige oversat til miniaturebilleder. Det opstod som »Eventyret om den grønne slange og den skønne lilje«. For den personlighed, jeg taler om, er Goethe.

Hvad der åbenbarer sig i »Eventyret om den grønne slange og den skønne lilje«, er miniaturebilleder af disse mægtige imaginationer, små spejlbilleder, ofte oversat på en yndefuld måde.

Der er derfor ikke noget særligt mærkeligt i, at min »Indvielsens Port« i strukturen — om end naturligvis helt anderledes i indholdet — korn til at ligne »Eventyret om den grønne slange og den skønne lilje«. I »Indvielsens Port« drejede det sig jo ligeledes om at meddele det antroposofiske i kunstneriske billeder, hvor jeg jo også måtte gå tilbage til de nævnte imaginationer.

Ser De, det forholder sig sådan, at man gennem det, der er gået forud, kan skue ind i de nuværende sammenhænge. Enhver, der blot i nogen grad har beskæftiget sig med okkulte kendsgerninger, ved jo, at enhver begivenhed her på Jorden i grunden er en spejling af noget, der længe forud har udspillet sig i den åndelige verden, blot noget anderledes, så at bestemte forstyrrende, hæmmende ånder ikke er indblandede; men det har nu udspillet sig tidligere i det åndelige.

Og de sjæle, der ved slutningen af det 19. århundrede eller ved begyndelsen af det 20. århundrede traf forberedelser til at stige ned i den jordiske tilværelse, de tog med sig en vis længsel — ganske vist i det underbevidste — efter også at vide noget om kosmologi og lignende, efter at betragte verden i antroposofisk betydning. Men frem for alt prægedes de af en stærk følelsesmæssig tilknytning til Kristus. Derfor ville de have følt sig grebet af samvittighedsnag, hvis det, hvortil de følte sig draget i den førjordiske tilværelse — nemlig antroposofien — hvis det ikke havde været gennemtrængt af Kristus-impulsen.

Det er den ene gruppe, naturligvis, når man betragter sagen i store træk.

Den anden gruppe forholdt sig anderledes. Den anden gruppe var, da den viste sig i sin nuværende inkarnation, endnu ikke blevet så — man kan godt sige så trætte af det hedenske som de sjæle, jeg lige har skildret. Sammenlignet med disse sjæle, der altså var blevet trætte af det hedenske, havde de tilbragt forholdsvis kort tid på Jorden. De havde gennemgået færre inkarnationer. I disse få inkarnationer havde de været opfyldt af de mægtige impulser, som man kan samle i sig, når man i flere jordliv har stået i en nær og levende forbindelse med de mange hedenske guder, og når denne forbindelse bevarer sine eftervirkninger i senere inkarnationer. De sjæle, vi her taler om, var i de første kristne århundreder endnu ikke trætte af det gamle hedenskab. De gamle hedenske impulser virkede endnu stærkt i dem, selv om de mere eller mindre hældede til kristendommen, der jo langsomt banede sig vej ud af det hedenske. Disse sjæle optog dengang kristendommen fortrinsvis med intellektet, med et intellekt, der ganske vist var gennemtrængt af gemyttet, men altså dog fortrinsvis med intellektet. De tænkte meget over kristendommen. Dog må De ikke forestille Dem, at der var tale om nogen lærd tænken. Det kan meget vel have drejet sig om forholdsvis jævne mennesker i jævne livsforhold. Men de tænkte meget.

Igen må man sige, at det er ligegyldigt, om en senere inkarnation fulgte efter. Den kan vel nok have ændret et og andet. Men det væsentlige er, at da disse sjæle gik gennem dødens port og så tilbage på deres jordiske tilværelse, gjorde de dette med en fornemmelse af, at kristendommen egentlig for dem var noget, som de først måtte vokse ind i. Netop fordi de var mindre trætte af det gamle hedenskab, fordi deres sjæle endnu rummede stærke impulser fra det gamle hedenskab, ventede de i en vis forstand endnu på at blive ægte kristne.

Netop de personligheder, hvorom jeg for en uge siden fortalte, at de kæmpede mod hedenskabet på kristendommens side, netop de personligheder hørte til blandt dem, der i sig endnu egentlig bar meget hedenskab, mange hedenske impulser, og som egentlig endnu ventede på rigtigt at blive kristne. Disse sjæle gik nu gennem dødens port og kom til den åndelige verden, de gennemgik livet mellem døden og en ny fødsel og så, netop på den tid, som jeg har talt om, altså i den første halvdel af det 19. århundrede eller noget tidligere, blev de stillet over for hine mægtige, strålende imaginationer, og de optog disse imaginationer i sig som impulser for deres senere arbejde og virke.

De optog disse imaginationer fortrinsvis i deres vilje. Man kan derfor sige : dersom man så med det okkulte blik betragter, hvad disse sjæle bærer i sig navnlig i deres vilje, vil man opdage, at denne vilje netop i vor tid er et aftryk af hine vældige imaginationer.

Men sådanne sjæle, der begynder en ny jordisk tilværelse med denne holdning, har først og fremmest i sig trangen til på ny at opleve det, som netop lader sig opleve på Jorden, det, de i deres førjordiske tilværelse oplevede som noget afgørende i karma-arbejdet.

For den første art af sjæle, for den første gruppe af sjæle, forløb deres åndelige liv i første halvdel af det 19. århundrede på en sådan måde, at de ud fra en dyb længsel følte sig draget mod at blive deltagere i hin oversanselige kultus. Men derved blev de grebet af en vis tågeagtig stemning. Da de steg ned på Jorden, blev der tilbage kun dunkle erindringer, — som ganske vist den til det jordiske forvandlede antroposofi med forståelse kunne forbinde sig med.

Derimod fandt den anden gruppe af sjæle på en vis måde sammen igen i eftervirkningerne af en beslutning, der var fattet af disse sjæle, som endnu ikke var helt trætte af hedenskabet, men som forventede gennem en passende udvikling at kunne blive kristne. Det var, som om de skulle erindre en beslutning, som de havde taget dengang — i første halvdel af det 9. århundrede — en beslutning, der kan formuleres sådan : alt det, som dengang stod for os i mægtige billeder, alt det, må vi bære ned på Jorden, forvandle til jordisk form.

Netop når vi betragter mange antroposofere, der frem for alt havde den impuls i sig, at de på virksom måde ønskede at arbejde med på antroposofien, netop blandt sådanne antroposofere finder vi sjæle af den sidst beskrevne art.

De to typer adskiller sig tydeligt fra hinanden.

Nu vil De måske indvende: alt, hvad du her siger, belyser mangt og meget i det antroposofiske selskabs karma. Men man kan jo gribes af angst for det, der følger efter, når man sådan oplyses om mangt og meget, som man måske havde foretrukket at leve i en uvidenhed om. Skal vi virkelig nu tænke over, om vi tilhører den ene eller anden type?

På det spørgsmål må der nok gives et ganske bestemt svar. Og svaret er, at det antroposofiske selskab ikke ville være det, som det skal være, efter deres idé, som det skylder sin oprindelse, dersom selskabet kun var noget, der samledes om en teoretisk lære, måske også om bekendelsen til disse eller hine idéer inden for kosmologien, kristologien og så videre. Antroposofien skal faktisk være noget, der hos de sande antroposofere kan bevirke en omformning af livet, noget der kan føre alt det over til det åndelige, som man i vor tid kun kan opleve i dets uåndelige udfoldelse.

Nu spørger jeg Dem: har det en skadelig indflydelse på barnet, når det i en bestemt alder oplyses om visse ting? Indtil en vis alder aner børnene jo ikke, om de er franskmænd eller tyskere eller nordmænd eller belgiere eller italienere. I det mindste har hele den måde at opfatte på — om de nu er det ene eller det andet — ingen større betydning for dem. De ved så at sige intet derom. De har jo nok ikke oplevet mange chauvinistiske spædbørn. De har nok heller ikke mødt chauvinister i treårsalderen. Først i en bestemt periode i sit liv begynder man at lægge mærke til, om man er tysker, franskmænd, hollænder, englænder osv. Lever man sig ikke på en naturlig måde ind i så danne forestillinger, idet man modtager dem? Eller mener man måske, at det er noget, barnet ikke kan tåle: at det i en bestemt alder får at vide, at det er polak, franskmænd, tysker eller russer eller hollænder? Når det sker, er barnet jo netop

vænnet til det og betragter det som noget selvfølgeligt. Dette er nu på det ydre, iagttagelige område. Men antroposofien skal løfte hele menneskelivet op på et højere niveau. Man skal lære at affinde sig med det, der — kun når man misforstår det — chokerer en i sanseverdenen. Og blandt det, som man skal erkende, er netop dette, at man gennem voksende selverkendelse må nå frem til at indse, om man hører til den ene eller den anden type.

Derved kan skabes et grundlag for, at mennesket på rette måde kan indstille sig til andre af livets karmiske forhold.

Derfor var det nødvendigt som første vejledning at meddele, hvorledes man efter sin prædestinations særlige art stiller sig til antroposofien, til hele denne kristologi og til dette at være mere passiv eller mere aktiv i den antroposofiske bevægelse.

Naturligvis findes der absolut også overgange mellem de to typer. Men disse overgange kommer af, at det, som rækker fra den fore gående inkarnation ind i den nuværende, gennemstråles af noget fra den endnu tidligere inkarnation. Det er navnlig ofte tilfældet hos de sjæle, der tilhører den anden gruppe. Hos dem stråler endnu meget over fra de ægte hedenske inkarnationer. Derfor har de en særlig forudbestemt tilbøjelighed til på engang at opfatte Kristus, som han egentlig bør opfattes: som et kosmisk væsen.

Hvad jeg her siger, viser sig egentlig stærkere ved en rent praktisk livsbetragtning end ved en rent ideel betragtning. Den bedste måde, hvorpå man kan lære de to typer at kende, er ved at lægge mærke til den måde, hvorpå de tilrettelægger deres liv i enkeltheder. Man bør interessere sig mere for, hvordan de rent praktisk tilrettelægger deres liv, end for, hvad de tænker. Tankerne, jeg mener de abstrakte tanker, har jo ingen større betydning for mennesket. Man lærer som sagt mennesket meget bedre at kende ved at tage sit udgangspunkt i den måde, hvorpå de i enkeltheder tilrettelægger deres liv. Og der vil man f. eks. finde, at der ofte er overgangstyper blandt dem, som egentlig ikke kan lade være med at bære vanerne fra livet udenfor ind i den antroposofiske bevægelse; de er egentlig ikke tilbøjelige til at tage den antroposofiske bevægelse rigtig alvorligt, og de giver sig navnlig til kende ved, at de i den antroposofiske bevægelse skælder meget ud på antroposofen. Naturligvis holdes alt personligt udenfor her. Netop blandt dem, der voldsomt kritiserer forholdene i den antroposofiske bevægelse, og som navnlig skælder ud over personer, på en smålig måde, finder man overgangstyperne, der glider fra den ene over i den anden gruppe. Der er tale om mennesker, i hvilke ingen af de to nævnte impulser gør sig stærkt gældende.

Vi bør derfor under alle omstændigheder — selv om det undertiden drejer sig om en slags samvittighedsforskning — stræbe efter at uddybe den antroposofiske bevægelse i den retning, at vi i det mindste nærmer os sådanne ting, så vi gør os nogle tanker om, hvordan vi — ifølge vor oversanselige natur — tilhører denne antroposofiske bevægelse. På den måde vil man nå til en stadig mere åndeliggjort forståelse af den antroposofiske bevægelse. Hvad man forfægter som teorier — der jo i øvrigt ikke behøver at gå særlig dybt, når man forfægter det kun som teorier — det anvender man så på livet. Når man stiller sig selv ind i livet i overensstemmelse med disse ting, bliver der tale om, at man i ordets dybere forstand anvender på livet, hvad man forfægter som teorier. At en og anden taler meget om karma på følgende måde: det og det belønnes sådan og sådan, det og det straffes sådan og sådan fra det ene liv over i det følgende — ja, det behøver jo ikke at gøre særligt ondt på en selv. Men når det så at sige borer sig ind i ens eget kød, når det for den enkelte drejer sig om konkret at stille sin nuværende inkarnation i sammenhæng med en ganske bestemt oversanselig kvalitet, der ligger til grund for den, ja, så berører det straks den enkelte på en dybere måde. Og det, som vi gennem antroposofien skal bringe ind i livet her på Jorden, skal bringe ind i den jordiske kultur — ja, det er jo netop fordybelsen af vort menneskevæsen.

Det var nogle indskudte betragtninger, der så skal føres videre i næste foredrag.

Femte foredrag

11. juli 1924

Det antroposofiske selskabs medlemmer kommer til dette selskab af grunde, som jo helt forståeligt har at gøre med deres indre sjælsforfatning. Når der altid tales om det antroposofiske selskabs karma, som vi gør det nu, overhovedet om den antroposofiske bevægelses karma, ud fra medlemmers og medlemsgruppers karmiske udvikling, så må det naturligvis også dreje sig om at se grundlaget for dette karma i de menneskers sjælelige tilstand, der søger antroposofien. Og dette er vi jo allerede begyndt på : vi vil lære noget mere at kende om denne sjælelige tilstand, for så at kunne gå videre ind på den antroposofiske bevægelses karma.

De har jo set, at jeg som det vigtigste i antroposofferne sjælsforfatning har henvist til det, som disse har oplevet i de inkarnationer, de gennemgik i de første århundreder efter kristendommens grundlæggelse. Jeg sagde, at der kan ligge inkarnationer derimellem; men vigtig er den inkarnation, der falder i det 4., 5., 6., 7., 8. århundrede e. Kr. Ved at betragte denne inkarnation har vi set, at vi må skelne mellem to grupper af personligheder, der kommer til den antroposofiske bevægelse. Disse to grupper har vi karakteriseret. Vi vil nu betragte noget for de to grupper fælles, noget, der så at sige ligger som noget vigtigt fælles dybest i de sjæle, der har gennemgået en udvikling som den, jeg har skildret i det sidste medlemsforedrag.

Når vi ser tilbage på disse første kristne århundreder, kommer vi ind i en tid, hvor menneskene endnu var ganske anderledes end i vor tid. Når det nutidige menneske vågner, sker det således, at det egentlig smutter med stor fart ind i sit fysiske legeme, naturligvis med det forbehold, jeg her har omtalt. Jeg har tidligere sagt, at denne smutten-ind i legemet og bredden sig ud derinde jo varer hele dagen; men iagttagelsen af, at jeget og astrallegemet kommer ind, den må ske overordentlig hurtigt. For det moderne opvåkne menneske er der så at sige ingen tid mellem, at det bliver opmærksom på æterlegemet og på det fysiske legeme. Man går hurtigt igennem iagttagelsen af æterlegemet, bemærker slet ikke æterlegemet og dykker straks ved opvåkningen ind i det fysiske legeme. Det er det ejendommelige ved nutidens menneske.

Det ejendommelige hos de mennesker, der levede i disse første kristne århundreder, jeg har karakteriseret, bestod i, at de ved opvåkningen tydeligt iagttog : jeg kommer ind i noget dobbelt, i æterlegemet og i det fysiske legeme. Og de vidste, at man går gennem iagttagelsen af æterlegemet og først derefter når ind i det fysiske legeme. Og det forholdt sig sådan, at i det øjeblik de vågnede, havde de, om end ikke et helt livstableau, så dog mange billeder fra deres hidtidige jordliv for sig. Og de havde desuden noget andet, som jeg straks vil beskrive. Thi det, at man så at sige etapevis kom ind i det, der bliver liggende i sengen i form af æterlegeme og fysisk legeme, bevirkede, at man oplevede hele den vågne tid anderledes, end man nu om dage oplever den.

Betragter vi på den anden side indsovningen, som den foregår i dag, så er det ejendommeligt, at når jeget og astrallegemet går ud af det fysiske legeme og æterlegemet, opsuger jeget meget hurtigt astral legemet. Og da jeget er ganske holdningsløst over for kosmos, og endnu slet intet kan iagttage, så holder mennesket op med at iagttage, idet det falder i søvn. Hvad der trænger sig op i form af drømme, er jo kun sporadisk.

Det var ikke sådan i de tider, jeg har talt om. Dengang opsugede jeget ikke straks astrallegemet. Astrallegemet fortsatte sin selvstændige eksistens i sin egen substans, efter at mennesket var faldet i søvn. Og det forblev til en vis grad selvstændigt hele natten igennem. Så at mennesket om morgenen ikke vågnede sådan op, at det vågnede af bevidsthedsmørket ; men det vågnede på en sådan måde, at det havde den følelse: du har jo levet dér i en lysfyldt verden, hvor der er foregået alt muligt. Det var ganske vist billeder, men der er foregået alt muligt. Det var absolut sådan, at mennesket på det tidspunkt havde en fornemmelse imellem vågen- og søvntilstanden. Den var svag, den var intim ; men den var der. Denne fornemmelse ophørte egentlig først helt hos den civiliserede menneskehed ved begyndelsen af det 14. århundrede. Men herved oplevede jo alle de sjæle, som jeg nylig har talt om, verden anderledes, end de moderne mennesker oplever den. Lad os engang forestille os, hvorledes menneskene — altså De alle, mine kære venner — dengang oplevede verden.

Den nævnte etape under neddykningen i æterlegemet og det fysiske legeme bevirkede, at mennesket i hele sin vågne tilstand — når det betragtede naturen — ikke kun så den nøgterne, prosaiske sanseverden, som menneskene nu ser, og som man, når man vil uddybe den, kun kan uddybe ved hjælp af sin fantasi. Lad os sige, at man dengang skuede ud i planternes verden; man så f. eks. på en blomstrende eng, og fik da en fornemmelse af, at et sart, blåligt-rødt, sky-lignende skær — navnlig, når solen skinnede mildere, når det ikke var

lige ved middagstid — at et blåligt-rødt, mangfoldigt bølgende og sky lignende lysskær — tågeskær — udbredte sig over den blomstrende eng. Hvad man omtrent nu ser, når en let tåge, der jo hidrører fra det fordampede vand, hviler over engen, det så man dengang i det åndeligt-astrale. Og man så således egentlig enhver trækrone indhyllet i en sådan sky. Man så ligeledes kornmarkerne, som om rødlig-bålige tågeagtige strålinger sænkede sig fra kosmos ned i jorden.

Og når man så på dyrene, havde man det indtryk, at disse ikke kun har deres fysiske skikkelse, men at denne fysiske skikkelse er indesluttet i en astral aura. Svagt, intimt iagttog man denne aura, men egentlig kun når solens lys gjorde sig gældende på en bestemt, afsvækket måde ; men man iagttog netop dette. Man så altså overalt i den ydre natur noget åndeligt væve og virke.

Og når man døde, stod det, man så for sig i de første dage, efter at man var gået gennem dødens port, som et tilbageblik på jordelivet, som noget, man i grunden var fortrolig med. For man havde en ganske bestemt følelse over for dette tilbageblik på jordelivet, der fandt sted efter døden. Man havde den følelse, der kan udtrykkes i ordene: nu lader jeg det auriske forlade min organisme. Det forener sig med det, som jeg har set af aurisk i naturen. Mit æterlegeme går ind i sit eget hjem. Sådan følte man det.

Alle disse følelser var naturligvis væsentlig stærkere i endnu ældre tider. Men de var endnu til stede, om end kun svagt, i den tid, jeg her taler om. N man så dette, efter at man var gået gennem dødens port, så følte man : i hele det åndelige vævende liv, som jeg har skuet over naturens forekomster og processer, taler Fader-Gudens ord, og til Faderen går mit æterlegeme.

Mennesket så altså den ydre natur på en anden måde, fordi opvågningen formede sig anderledes. Men på samme måde så mennesket også sit eget ydre anderledes, end det senere var tilfældet. Når mennesket faldt i søvn, blev astrallegemet ikke straks opsuget af jeget.

Under sådanne forhold »toner astrallegemet. Og fra åndelige verdener tonede ind i det sovende menneske-jeg om end ikke mere så tydeligt som i oldgamle tider, så dog på en svag, intim måde — alt muligt, som man ikke kan høre i den vågne tilstand. Og mennesket havde ved opvågningen absolut en følelse af, at det fra indsovningen til opvågningen havde været delagtig i et ånde-sprog i lyse kosmiske rum.

Og når mennesket så — nogle dage efter, at det var gået gennem dødens port — havde aflagt æterlegemet og nu levede i sit astrallegeme, da havde det atter den følelse : i dette astrallegeme oplever jeg alt det i omvendt rækkefølge, som jeg har tænkt og gjort på Jorden, i dette astrallegeme, hvori jeg hver nat har levet i søvnen. Og medens mennesket kun tog noget ubestemt med ind i opvågningen, følte det nu — idet det i tiden mellem døden og en ny fødsel i sit astrallegeme oplevede sit jordliv i omvendt rækkefølge : i dette mit astrallegeme lever Kristus. Jeg har blot ikke mærket det, men hver nat levede mit astrallegeme i Kristi væsen.

Nu vidste mennesket : så længe man må opleve dette tilbageløbet de liv på Jorden, forlader Kristus én ikke, da man — så længe denne oplevelse står på — er i sit astrallegeme.

Ser De, hvorledes man end kan have forholdt sig til kristendommen i disse første kristne århundreder, om man nu har forholdt sig til den som den første gruppe af mennesker, jeg har omtalt, eller som den anden gruppe, om man så at sige endnu levede med mere hedensk kraft, eller med en træthedsfølelse over for hedenskaben, så oplevede man ganske sikkert — om end ikke på Jorden, så efter døden — den store kendsgerning, der ligger i mysteriet på Golgatha: at Kristus — tidligere det herskende væsen på solen — har forenet sig med dem, der lever som mennesker på Jorden. Det oplevede alle de, som i de første århundreder af den kristne udvikling havde nærmet sig kristendommen. For de andre blev det, de oplevede efter døden, mere eller mindre uforståeligt ; men det var grundforskellen i sjælenes måde at opleve på i de første kristne århundreder og senere.

Men alt det bevirkede tillige noget andet. Alt det bevirkede, at mennesket, når det i vågen tilstand så naturen, så helt igennem følte denne natur som Fader-Gudens domæne. Thi alt det åndelige, som mennesket så udfolde sin levende, vævende virksomhed, var for ham udtrykket, åbenbaringen af Fader-Guden. Og det følte, at den verden, der eksisterede, da Kristus viste sig på Jorden, behøvede noget : nemlig optagelsen af Kristus i jordsubstansen for menneskehedens skyld. Mennesket følte endnu noget ligesom et levende Kristusprincip i

sammenhæng med det, der skete og rådede i naturen. For denne anskuelse af naturen var jo af en sådan karakter, at man i naturen så noget åndeligt væve og råde.

Hvad der her følte som en åndelig væven og virken, hvad der her så at sige svævede over alt planteagtigt og omkring alt dyrisk, som åndsskikkelser i stadig forvandling, det følte det menneske, der på en uhildet måde stod over for det, således at det sammenfattede sin følelse i disse ord : det er naturtilværelsens uskyld.

J a, mine kære venner, hvad der her kunne skues åndeligt, kaldte man ligefrem uskyld i naturens virke, og man talte om det uskyldigt åndelige i naturens virke. Men det, man følte i sit indre, når man vågnede — at man fra indsovning til opvågning befandt sig i en verden af klar, tonende åndelighed, dét følte man således, at det gode og det onde kan herske deri, at når det således toner ud af det åndeliges dybder, taler gode ånder og onde ånder; at de gode ånder kun vil hæve naturens uskyld til et højere stadi, vil bevare den, men at de onde ånder vil føje skyld til naturens uskyld. Og man følte overalt, hvor sådanne kristne levede, som jeg her skildrer, det godes og det ondes virken netop ved den omstændighed, at jeget i menneskets søvntilstand ikke opsugede astrallegemet i sig.

Ikke alle, der dengang kaldte sig kristne eller på en eller anden måde stod kristendommen nær, havde den sjælsforfatning. Men et stort antal mennesker, der levede i Mellem- eller Sydeuropa, sagde : mit indre, der her lever sig selvstændigt ud mellem indsovning og opvågning, tilhører en god og en ond verdensregion. Og umådelig meget blev der tænkt og grundet over dybden af de kræfter, der udløser det gode og onde i menneskesjælen. Man følte det tungt, at menneskesjælen er stillet ind i en verden, hvor de gode og onde magter kæmper med hinanden. I de allerførste århundreder var disse følelser endnu ikke til stede i de sydlige og centrale egne af Europa, men i det 5., 6. århundrede blev de sted hyppigere; og navnlig blandt de mennesker, der mere fik deres viden fra Østen — denne viden kom jo hertil fra Østen på den mangfoldigste måde — opstod denne sjælsstemning. Og fordi denne sjælsstemning især udbredte sig i de egne, for hvilke navnet Bulgarien så formedes, — på en mærkelig måde blev navnet jo ved at eksistere, også da helt andre folkegrupper senere beboede disse egne — kaldte man i senere århundreder igennem meget lang tid i Europa de mennesker bulgarere, som havde denne sjæls stemning særlig stærkt udviklet.

Bulgarere var i de senere kristne århundreder, af den første halvdel af middelalderen, for Vest- og Mellemeuropa mennesker, der blev særlig stærkt berørt af modsætningen mellem de gode og de onde kosmiske-åndelige magter.

I hele Europa finder man navnet bulgarere for sådanne mennesker, som jeg her har karakteriseret. Men netop i en sådan sjælsforfatning befandt sig mere eller mindre de sjæle, jeg her taler om, de sjæle, som da i deres videre udvikling nåede til at skue hine mægtige billeder i den overjordiske kultus, og til at deltage i denne kultus, som faldt i den første halvdel af det 19. århundrede. Alt det, som sjælene kunne gennemleve i denne bevidsthed om at stå i kampen mellem godt og ondt, det blev båret gennem livet mellem døden og en ny fødsel. Og det nuancerede, det farvede de sjæle, som da stod foran de skildrede mægtige billeder.

Hertil kommer endvidere noget andet. Disse sjæle var så at sige de sidste inden for den europæiske kultur, der endnu havde bevaret noget af denne adskilte iagttagelse af æter- og astrallegeme i den vågne tilstand og søvnen. De levede helt igennem i fællesskaber, idet de gen kendte hinanden på dette ejendommelige træk ved sjælelivet.

Blandt de kristne, der mere og mere sluttede sig til Rom, anså man dem for kættere. Man var dengang endnu ikke gået så vidt, at man fordømte kætterne med samme strenghed som senere; men man anså dem for kættere. Man forbandt overhovedet noget uhyggeligt med dem. Man havde det indtryk, at de så mere end andre mennesker, at de også stod i et andet forhold til det guddommelige — gennem deres iagttagelse af søvntilstanden — end de andre mennesker, blandt hvem de boede. Disse havde for længst mistet denne særlige iagttagelsesevne, havde for længst nærmet sig den sjælsforfatning, der blev almindelig i Europa i det 14. århundrede.

Men når disse mennesker, som jeg taler om — der havde den adskilte iagttagelse af astrallegemet og æterlegemet — gik gennem dødens port, da adskilte de sig også fra dem, der var anderledes. Man må ikke tro, at mennesket mellem døden og en ny fødsel er uden interesse for det, mennesker på Jorden foretager sig. Ligesom vi herfra skuer op til den himmelsk-åndelige verden, så skuer man mellem døden og en ny fødsel fra den himmelsk-

åndelige verden ned på Jorden. Og ligesom man herfra tager del i det, åndevæsenerne oplever, tager man fra den åndelige verden del i det, som jordvæsenerne oplever på Jorden.

Nu fulgte på den tid, som jeg her har skildret, den tid, hvor kristendommen her i Europa indrettede sig på også at være noget under den forudsætning, at mennesket intet mere ved om sit astrallegeme og sit æterlegeme. Kristendommen indrettede sig på at tale om den åndelige verden uden at kunne regne med, at disse forudsætninger var til stede blandt menneskene. Thi tænk blot, mine kære venner, på, at når de gamle kristne lærere talte til deres kristne i de første århundreder, fandt de i virkeligheden et stort antal, som kun kunne antage ordene som sande ud fra den ydre autoritet. Men den endnu ret naive stemning på den tid gjorde netop, at mange tog disse ord til sig, når de blev talt ud af et varmt, begejstret hjerte. Og hvor varmt og begejstret hjerter prædikede i kristendommens første århundreder, herom gør man sig nu om stunder, hvor så meget er gået over i blot og bar ordprædiken, ikke mere noget begreb. Men de, der kunne tale til sådanne sjæle, som jeg her har skildret, hvilke ord kunne de bruge?

Ja, mine kære venner, de kunne sige: betragt det, der viser sig som et regnbuefarvet spillende skær over planterne, og det, der viser sig af begæragtigt ved dyrene, se på det : det er afglansen, det er åbenbaringen af den åndelige verden, hvorom vi taler til jer, den åndelige verden, hvorfra Kristus stammer. På en vis måde talte man ikke om noget ukendt, idet man talte til sådanne mennesker om de åndelige visdommen ; man talte til dem, idet man kunne erindre dem om det, som de under visse omstændigheder endnu kunne skue i den milde solbelysning som ånden i naturen.

Og når man sagde til dem, at her er evangeliet, der forkynder om den åndelige verden, om de åndelige hemmeligheder, når man talte til dem om det gamle Testamentes hemmeligheder, da talte man igen ikke til dem om noget ubekendt ; men man kunne sige til dem : her er Testamentets ord. Dette Testamentets ord er skrevet af de menneskevæsener, der ganske vist tydeligere end I har hørt den hvisken fra den åndelige verden, som jeres sjæle befinder sig i, fra I falder i søvn og til opvågningen; men I kender til denne hvisken, thi I husker den, når I er vågnet op om morgenen. Og således kunne man tale til disse mennesker derom som om noget bekendt. Der var på en vis måde i den samtale, som den tids præster, den tids prædikanter, førte med disse mennesker, noget af det, der foregik i selve disse menneskers sjæle. Således var ordet på den tid endnu levende og kunne plejes som noget levende.

Når disse sjæle, til hvem man kunne tale i ordet som i noget levende, når de så, efter at de var gået gennem dødens port, skuede ned på Jorden, da så de på dette levende ords aftenskumring dernede, og de havde den følelse : det er logos, der skumrer. Det var grundfølelsen hos de sjæle, jeg har skildret, som efter det 7., 8., 9. århundrede eller allerede noget tidligere er gået gennem dødens port, at de ved at se ned på Jorden følte : hernede på Jorden ser vi den levende logos' aftenskumring. I disse sjæle levede vel det ord: og ordet blev kød og tog bolig iblandt os. Og de følte : men menneskene har mindre og mindre en bolig for det ord, som skal leve i kødet, som skal leve videre på Jorden.

Det gav atter en grundstemning, grundstemningen hos de sjæle, som levede i den åndelige verden mellem det 7., 8. og det 19., 20. år hundrede, selv om de oplevede en afbrydelse i én eller anden jordtilværelse. Det gav den grundstemning : Kristus lever ganske vist for Jorden, for han er død for den, men Jorden kan ikke optage ham. Og der må opstå kræfter på Jorden, der gør det muligt for sjælene at optage Kristus. Behovet for en fornyet Kristus-åbenbaring, Kristusforkyndelse, levede sig, ved siden af alt det andet, jeg har skildret, netop ind i disse sjæle, der i deres jordiske tid blev anset som kættere, i tiden mellem døden og en ny fødsel.

I en sådan sjælsforfatning oplevede disse sjæle, at der på Jorden skete noget, som egentlig måtte være dem ganske ukendt, mens de levede på Jorden. De lærte at forstå, hvad der foregik dernede på Jorden. De så, hvorledes sjælene nede på Jorden mindre og mindre var grebet af ånden, hvorledes der slet ingen mennesker var mere, til hvem man kunne sige: vi forkynder den ånd for jer, som I endnu selv kan skue svævende over planteverdenen, med et lysskær omkring dyrene. Vi lærer jer det Testamente, der er skrevet ud fra de toner, som I endnu hører hviske, som en efterklang af jeres natlige oplevelser. — Alt dette var der ikke mere.

De så deroppefra, hvor tingene tog sig helt anderledes ud, hvorledes der i den kristne udvikling indtrådte ligesom en erstatning for det gamle sprog. Thi selv om præsterne måtte tale således til de allerfleste mennesker, da disse ingen bevidsthed havde om det åndelige i jordelivet, stammede dog hele traditionen, hele den måde, sproget blev brugt på, endnu fra

tider, hvor man kunne forudsætte, at når man talte om ånden, følte menneskene endnu noget af ånden.

Alt det forsvandt egentlig først fuldstændig omkring det 9., 10., 11. århundrede. Så opstod der en ganske anden sjælelig holdning selv i det »at lytte«. Når man tidligere hørte et menneske, der talte ud fra ånden, og som var begejstret gudsopfyldt, når man hørte ham tale, så havde man den følelse, at man egentlig gik ligesom ud af sig selv, man gik noget ind i sit æterlegeme, man forlod i nogen grad det fysiske legeme. Og atter havde man den følelse, at man derved nærmede sig astrallegemet. Man havde virkelig alt i alt endnu en svag følelse af at være borttrykket, når man lyttede på denne måde. Man satte ikke så megen pris på den blotte høren efter; man satte meget mere pris på det, man oplevede i det indre som en svag »væren borttrykket«. Man levede med i ordene, som blev talt af mennesker, der var begejstrede for Gud.

Det forsvandt fuldstændigt i det 9., 10. og 11. århundrede til henimod det 14. århundrede. Dette kun at høre blev stadig mere det gængse. Da opstod der en trang til at appellere til noget andet, når man talte om det åndelige. Da opstod der en trang til af tilhøreren at få det frem, man skulle have som anskuelse om den åndelige verden. Der opstod en trang til at bearbejde mennesket således, at det ud fra dette forhærdede legeme dog stadig følte sig tilskyndet til at sige noget om den åndelige verden. Og heraf opstod så trangen til at give undervisning om det åndelige i form af spørgsmål og svar. Spørgsmål har altid noget suggestivt ved sig. Når man derfor spørger:

hvad er dåben? — og man forbereder mennesket på et bestemt svar, eller man spørger: hvad er konfirmation? Hvad er Helligånden? Hvad er døden? Hvilke er de syv dødssynder? — idet man forbereder dette spørgsmål- og svarspil, erstatter man den selvfølgelig elementære lytten. På denne tid opstod der, først hos de mennesker, der kom i skoler, hvor man kunne praktisere det, en oplæring i spørgsmål og svar om det, som kunne siges om den åndelige verden — dvs., at katekismen opstod.

Ser De, man må betragte sådanne begivenheder. Det så de sjæle, som på en særlig intensiv måde var deroppe i den åndelige verden og nu skuede ned : her må nærme sig noget til menneskene, noget, vi jo slet ikke kunne lære at kende — og som lå os helt fjernt. Og det gjorde et mægtigt indtryk, at katekismen opstod der nede på Jorden. Det har ikke nogen særlig betydning, når historikerne viser os den ydre side af katekismens tilblivelse, men det har stor betydning — når man betragter katekismens tilblivelse, således som den tog sig ud fra den oversanselige side: dernede må menneskene gennemgå noget helt nyt i det dybeste af deres sjæl og må på katekismus-vis lære, hvad de skal tro.

Hermed skildrer jeg Dem en følelse ; en anden følelse må jeg skildre for Dem på følgende måde : når vi går tilbage til de første århundreder af kristendommen, var der dengang endnu ikke nogen mulig hed for, at man som kristen gik ind i en kirke, satte sig eller knælede ned og nu hørte på messen fra begyndelsen, fra introitus til de bønner, som følger på kommunionen. Det var ikke muligt for alle at høre en hel messe. Men de, der blev kristne, blev delt i to grupper : katekumenerne, der måtte blive ved messen, indtil evangeliet var læst til ende ; efter evangeliet forberedes offertoriet, da måtte de gå ud. Og kun de, der allerede gennem længere tid var blevet forberedt på den hellig-inderlige sindsstemning, hvori man havde lov at iagttage transsubstantiationens, forvandlingens mysterium: transsubstanterne, de måtte blive derinde, de hørte messen til ende.

Dette var en ganske anden form for deltagelse i messen. De mennesker, om hvem jeg nu har fortalt, at de i deres sjæle gennemgik de tilstande, jeg har skildret, og som skuede ned og allerede nu iagttog den mærkværdige begivenhed, der lå i den kateketiske undervisning, der endnu syntes dem umulig, — disse mennesker havde mere eller mindre bevaret den gamle kristne skik med hensyn til kultus først efter lang forberedelse at lade menneskene høre hele messen og lade dem deltage i den. Disse mennesker, jeg har talt om, kendte absolut noget eksoterisk og noget esoterisk ved messen. Hvad der skete fra transsubstantiationen, fra forvandlingen ved messen, blev af dem betragtet som esoterisk.

Nu så de atter ned på det, der tildrog sig ved kristendommens ydre kultus. De så, at hele messen var bleven eksoterisk. Hele messen udspilledes også for dem, der endnu ikke var kommet i en særlig sjæls— stemning gennem en særlig forberedelse. Ja kan mennesket på Jorden da virkelig nå frem til Golgatha-mysteriet, når det føler transsubstantiationen i en ikke-hellig stemning? Således følte disse sjæle ud fra det liv, der lå mellem døden og en ny fødsel. Men den, der ikke forstår transsubstantiationen, forstår ikke hemmeligheden fra Golgatha. Og således tænkte igen disse sjæle i deres tilstand mellem døden og en ny fødsel: Kristus bliver ikke mere erkendt i sit væsen, kulten bliver ikke mere forstået!

Det satte sig i de sjæles indre, jeg har skildret. Og når disse sjæle så skuede ned på det, der udformede sig som et symbol ved messelæsningen — det såkaldte sanctissimum, hvori hostien hviler på en halvmåneagtig bakke, — da følte de : det er jo det levende symbol for, at man i Kristus engang har søgt solvæsenet, thi solens stråler selv er på hvert sanctissimum, på hver monstrans. Men sammenhængen mellem Kristus og solen er gået tabt: kun som symbol er denne sammenhæng endnu til stede. Kristus er forblevet der lige til i dag som symbol. Men selve symbolet bliver ikke forstået. — Det var den anden følelse, hvorfra der så fremspirede en forstærket sans for, at en ny Kristus-følelse måtte komme.

Vi vil så i næste foredrag tale videre om det antroposofiske selskabs karma.

Sjette foredrag

13. juli 1924

I skildringen af de åndelige udviklingsbetingelser, der har ført til den antroposofiske bevægelse, og som på en vis måde er indeholdt i denne bevægelses åndelige karma, har jeg anført de to ydre symptomer — dels det, der kommer til udtryk i fremkomsten af katekisationsformen og katekismen med dens spørgsmål og svar, hvad der førte til en tro, som ikke umiddelbart er knyttet til den åndelige verden — og dels det, at messen blev eksoterisk, ved at den i sin helhed, også med hensyn til transsubstantiationen og kommunionen blev tilgængelig for alle mennesker, også for de uforberedte, og altså mistede sin karakter af mysterium. I disse to jordiske begivenheder fuldbyrdedes det, som da — således som det blev iagttaget fra den åndelige verden — førte til, at man, inden for den åndelige udvikling, bestræbte sig på på en ganske bestemt måde at forberede det, som skulle blive åndelig åbenbaring ved overgangen fra 19. til det 20. århundrede: den åndelige åbenbaring, der stemmer overens med den tid, som måtte komme efter Michael-begivenheden, den nye tidsalder, som denne åbenbaring skulle fremkalde for menneskeheden, efter at kali yuga, den gamle, mørke periode, var udløbet.

Vi må hertil føje noget tredje. Og først, når vi har ført disse tre åndelige forudsætninger for enhver spirituel udvikling i nutiden og i fremtiden frem for vor sjæl, disse tre åndelige betingelser, der var egnet til at føre et antal mennesker sammen, allerede før de var steget ned i den fysiske verden i den sidste del af det 19. århundrede eller ved overgangen fra det 19. til det 20. århundrede, — først når vi har lært alle disse tre forudbetingelser at kende, vil det være muligt at begribe visse begivenheder uden for karma, som har haft indflydelse på de livsløb, der er sammenknyttet i den antroposofiske bevægelse.

Den særlige måde, hvorpå man nu om dage forholder sig til naturen, og den særlige indstilling, som man nu om dage i så høj grad har udviklet til det åndelige, hidrører egentlig først fra den tid, der begyndte i det 14.—15. århundrede. Før den tid var særlig menneskets forhold til det åndelige væsentlig anderledes. Man nærmede sig ånden, ikke med begreber og idéer, men i oplevelser, der endnu trængte igennem til det åndelige, omend svagt og stiltfærdigt, men altså dog endnu trængte igennem.

Når vi i vor tid taler om naturen, taler vi om et uvirkeligt, dødt, abstrakt begreb. Når vi taler om ånden, taler vi om noget ubestemt, som vi forudsætter findes et eller andet sted i verden, og som vi omfatter med abstrakte idéer og begreber. Sådant var det ikke i den tid, hvor de sjæle, som nu forener sig i en længsel efter en form for spiritualitet, havde deres forrige for dem afgørende inkarnation — en inkarnation, hvor de lyttede til det, som menneskeheden erkendende førere havde at sige dem til opfyldelse af deres sjæls behov.

Her kommer i første omgang den tidsalder i betragtning, der varer til ind i det 7.—8. kristne århundrede, hvor der endnu eksisterede en svag forbindelse mellem menneskesjælen og den åndelige verden, en oplevelse af selve den åndelige verden, og hvor også de erkendende mennesker stod i levende forhold til den åndelige verden. Og så følger da den tidsalder, der begynder med det 7.—8. århundrede og varer ved til det store vendepunkt i det 14.—15. århundrede, hvor de menneskesjæle, der i de første kristne århundreder på Jorden endnu havde gjort den tidsalder med, jeg har skildret, befandt sig i livet mellem døden og en ny fødsel.

Men selv om der fra det 6., 7., 8. århundrede ikke fandtes nogen umiddelbar forbindelse med den åndelige verden søgte dog en vis bevidsthed om denne forbindelse tilflugt til enkelte lærdomssæder. Man vedblev på enkelte lærdomssæder at tale således, som man havde talt på erkendelsesområdet i de første kristne århundreder, og så var det vel muligt, at enkelte udvalgte mennesker fik indre impulser ud fra det, som man på denne måde talte om den åndelige verden, indre impulser til dog i det mindste af og til at trænge igennem til den åndelige verden. Der fandtes trods alt stadig enkelte steder, hvor man underviste på en måde, som man i vor tid vanskeligt kan gøre sig nogen forestilling om.

Det ophørte egentlig først i det i 2.—13. århundrede, og da så at sige strømmede det til sidst ind i en betydelig digtning, hvori menneskets mulighed for at opleve på denne måde fandt sin afslutning, i Dantes Divina Commedia. Der ligger et vidunderligt kapitel af den menneskelige udvikling i det, der går forud for Den guddommelige Komedies tilblivelse, fordi de virksomme kræfter fra det jordiske og det overjordiske her stadig spiller sammen. Begge dele flyder stadig sammen : fordi menneskene på Jorden havde mistet noget af forbindelsen med den åndelige verden, og fordi der hos de mennesker, som levede deroppe, og som endnu her på Jorden havde oplevet denne forbindelse, ved synet af det jordiske fremkaldtes en særlig vemodig stemning. De så dét synke bort, som de endnu selv havde oplevet på Jorden. Og de begejstrede, beåndede fra den oversanselige verden individualiteter i sanseverdenen, for dog endnu hist og her at skabe et sted, hvor man plejede menneskets forbindelse med det åndelige.

Vi må gøre os klart, hvorledes kristendommen lige til det 7.—8. århundrede — som en eftervirkning af den før-kristelige indvielse — blev modtaget på de høje erkendelsessteder, der trods alt fandtes som mysteriestedernes arvtagere. Her var forholdet det, at mennesker til at begynde med ikke blev undervist, men på anden måde — gennem en opdragelse, der omfattede både det legemlige og det åndelige — blev forberedt på det øjeblik, da de svagt kunne iagttage den åndelighed, der kan åbenbare sig i menneskets omgivelser på Jorden. Så rettede de deres blik mod mineralriget, mod planteriget, mod alt det, der lever i dyre- og menneskeriget. Og de så da de åndelige elementar væsener, der lever i alt, hvad der hører til naturen, aurisk spire frem og atter blive befrugtede af kosmos.

Og da viste der sig først og fremmest for dem — som et væsen, de talte til, ligesom man taler til et andet menneske, kun var dette væsen af højere art — da viste gudinden Natura sig for dem. Det var den gudinde, de i fuld glans så for sig, — ikke i legemlig skikkelse, men i sjælelig skikkelse. Man talte ikke om abstrakte naturlove, men talte om den overalt i naturen skabende kraft, gudinden Natura.

Hun var i forvandlet form den tidligere Proserpina, den skabende gudinde, med hvem den, der skulle søge erkendelse, på en vis måde forbandt sig, den gudinde, der viste sig for ham fra hvert mineral, fra hver plante, fra hvert dyr, den, som viste sig fra skyerne, fra bjergene, fra kilderne. Om denne gudinde, som skiftevis skaber over Jorden og under Jorden om sommeren og om vinteren, om denne gudinde følte de: hun er hjælperske for den guddom, som evangelierne omtaler, hun er den udøvende guddommelige magt.

Og når et sådant menneske, der stræbte efter erkendelse, var undervist tilstrækkeligt af denne gudinde om det mineralske, planteagtige og dyriske, når det var blevet indført i de levende kræfter, så lærte det gennem dem naturen af de fire elementer : jord, vand, luft og ild at kende. Og det lærte at fornemme, hvorledes disse fire elementer, der konkret udgyder sig over verden, hvorledes de ligesom bølger og væver i mineralriget, i planteriget og dyreriget. Og det følte sig personlig med sit æterlegeme indoptaget i Jordens væven med dens tyngde, i vandets med dets livgivende kraft, i luftens med dens følelsesvækkende kraft, i ilden med dens jeg-antændende kraft. I alt dette følte mennesket sig indvævet. Det følte det som en undervisningsgave fra gudinden Natura, Proserpinas efterfølger, den forvandlede Proserpina. Og lærerne lagde vægt på, at eleverne fik en anelse om dette levende samkvem med den med guddommelig substans fyldte natur, at de trængte helt ind til elementernes levende væven.

Når eleverne var så vidt, blev de indført i planetsystemet. Og de lærte, hvordan der af kundskaben om planetsystemet tillige opstår kundskab om den menneskelige sjæl: lær at erkende, hvordan vandrestjernerne går hen over himmelen, så lærer du at erkende, hvordan din egen sjæl virker, væver og lever i dit indre. Det var det, der blev fremstillet for eleverne.

Man førte dem så hen til det, man kaldte »det Store Ocean Men dette ocean var det kosmiske hav, der — fra planeterne, fra vandrestjernerne — førte ud til fiksstjernerne. Idet de lærte fiksstjerneverdenens hemmeligheder at kende, trængte de så ind i jegets hemmeligheder.

Man har nu glemt, at der har eksisteret en sådan undervisning. Men en sådan undervisning fandt vitterlig sted. En sådan levende erkendelse blev jo plejet indtil det 7., 8. århundrede på de steder, der fortsatte mysteriestedernes virke. Og som lære, som teori blev denne erkendelse nu plejet videre indtil det vendepunkt i det 14., 15. århundrede, jeg så ofte har talt om. Og vi kan følge, hvordan sådanne gamle lærdomme blev plejet på enkelte steder, hvor de levede videre — om end under de største vanskeligheder og næsten neddæmpet til idéer og begreber. Men disse idéer og begreber var dog så levende, at de hos enkelte mennesker kunne vække en evne til at skue op til alt det, jeg har omtalt.

Der fandtes i det 11., men navnlig i det 12. århundrede, strækkende sig ind i det 13. århundrede, en vidunderlig skole med lærere, der absolut vidste, hvordan eleverne i de foregående århundreder blev ledet til at opleve det åndelige. Det var den store skole i Chartres, hvor alle de anskuelser var forenet, der var fremgået af det åndelige liv, jeg har skildret.

Til Chartres, hvor de vidunderlige arkitektoniske mesterværker endnu findes, var der især nået en stråle af den endnu levende visdom fra Peter af Compostella, der virkede i Spanien. Han plejede der en levende, mysterieagtig kristendom, der endnu talte om Kristi hjælperske, naturen, endnu talte om, at først når denne natur har ført mennesket ind i elementerne, i planteverdenen, i stjerneverdenen, bliver det modent til at lære de syv hjælpere at kende, jeg kan igen ikke sige i legemlig skikkelse, men i sjælelig; det var hjælpere, der ikke fremtrådte for menneskesjælen som abstrakte teorier, men som levende gudinder: grammatik, dialektik, retorik, aritmetik, geometri, astronomi, musik. Eleverne lærte dem at kende på en levende måde, som guddommeligt-åndelige skikkelser.

Om sådanne levende skikkelser talte de, der flokkedes omkring Peter af Compostella. Peter af Compostellas lære kastede stråler ind i Chartres-skolen. Her underviste f. eks. den store Bernardus af Chartres, han begejstrede sine elever, skønt han ganske vist ikke mere kunne vise dem gudinden Natura, ikke mere kunne vise dem gudinderne for de syv frie kunster; men han var i stand til at tale så levende derom, at han i det mindste kunne fremtrylle fantasibilleder af dem for eleverne, så at videnskab blev til lysende kunst i hver lektion.

Her underviste Bernardus Sylvestris, der ligesom i mægtige billeder fremmanede gammel visdom for eleverne.

Her underviste frem for alt Johannes af Chartres, der på en ligefrem storslået måde talte inspireret om den menneskelige sjæl; her udviklede denne Johannes af Chartres, som man også kaldte Johannes af Salisbury, anskuelser, hvori han gjorde op med Aristoteles og aristotelismen. Her indvirkede man således på de særlig udvalgte elever, at de fik indsigt i, at der ikke mere her på Jorden kan eksistere en lære som den, der fandtes i de første kristne århundreder. Det kan jordudviklingen ikke mere bære. Her blev det gjort klart for disciplene:

der findes en gammel, næsten klarsynet erkendelse, men den er ved at formørkes. Man kan nu kun have viden om dialektik, retorik, astronomi, astrologi! men man kan ikke mere skue gudinderne for de syv frie kunster, thi Aristoteles må virke videre, han som allerede i oldtiden beherskede den 5. efteratlantiske tidsalders begreber og idéer.

Og med inspirerende kraft forplantede den lærdom, som på denne måde blev meddelt i Chartres-skolen, sig til Cluniacenser-ordenen. Det blev verdsliggjort i det, som abbeden for cluniacenserne, abbed Hildebrand, der senere blev pave Gregor den 7., anordnede for kirken. Men denne lære i Chartres-skolen forplantede sig videre med overordentlig renhed og kastede et stråleskær over det 12. århundrede. Men især fandtes der en personlighed, der ragede op over alle andre, og som ud fra en ideel inspiration lærte om hemmelighederne ved de syv frie kunsters sammenhæng med kristendommen: Alanus ab Insulis.

Alanus ab Insulis opflammede ligefrem eleverne i Chartres i det 12. århundrede. Han havde stor indsigt i den kendsgerning, at det, der læres på en sådan måde, ikke vedblivende kan komme Jorden til gode i de næste århundreder; thi det var ikke kun platonisme, det var en

undervisning fra mysteriernes skuen i den førplatoniske tid, blot havde denne skuen nu optaget kristendommen i sig.

Og Alanus ab Insulis lærte allerede i sin levetid dem, hos hvem han forudsatte forståelse, at nu må en aristotelisk farvet erkendelse virke en tid på Jorden, virke igennem skarpe idéer og begreber. Thi kun således kan det forberedes, der i en senere tid må opstå på ny som spiritualitet.

Det ser for mange moderne mennesker tørt ud, når de læser den tids litteratur; men det er ikke tørt, hvis man kan opnå en virkelig anskuelse af det, der stod for de sjæle, der underviste og virkede i Chartres.

Også digtningen, der udgik fra Chartres, fik et levende præg ved denne følen-sig-forbundet med de levende guder for de syv frie kunster. Og den, der kan forstå dette indtrængende digt: »La bataille des VII arts«, føler åndedrættet, de syv frie kunsters åndelige åndedræt i det. Alt det kom til udfoldelse i det 12. århundrede.

Alt det levede endnu dengang i den åndelige atmosfære, alt det gjorde sig på en vis måde endnu gældende. Det var alt sammen på flere måder beslægtet med skoler, der dengang endnu fandtes i Norditalien, overhovedet i Italien, i Spanien; men her forekom det meget sporadisk. Men det forplantede sig på en levende måde i retning af forskellige strømninger på Jorden. Og ved slutningen af det 12. århundrede fandtes meget af det ved universitetet i Orleans, hvor mærkelige lærdomme af denne art blev plejet, og hvor mangt og meget var inspireret af Chartres-skolen.

Så skete det netop en dag dernede i Italien, at en personlighed, der tidligere havde opholdt sig som gesandt i Spanien, under påvirkning af et mægtigt historisk indtryk fik ligesom en slags solstik. Derved blev hele den viden, han var blevet forberedt på i sin skole — under indflydelse af dette lette solstik — til en mægtig åbenbaring. Han så her, hvad et menneske kan se under indflydelse af det levende erkendelsesprincip. Han så det mægtigt opstigende bjerg med alt det, der lever af mineraler, planter og dyr, hvor gudinden Natura viste sig, hvor elementerne viste sig, hvor planeterne viste sig, hvor gudinderne for de syv frie kunster viste sig, hvor så Ovid optrådte som den førende lærer, — hvor alt det vældige, der i kristendommens første århundreder så ofte havde stået for menneskesjæle, endnu en gang trådte frem for et menneske. Det var Brunetto Latini's vision, som er gået videre til Dante, og som har inspireret til hans *Commedia*.

Men noget andet viste sig for alle dem, der havde virket i Chartres, da de gik gennem dødens port og trådte ind i den åndelige verden. Peter af Compostella, Bernardus af Chartres, Bernardus Sylvestris, Johannes af Chartres-Salisbury, Henri d'Andeli som har forfattet digtet »La bataille des VII arts«, men i særdeleshed Alanus ab Insulis, havde ført et betydningsfuldt åndspræget liv. Alanus ab Insulis havde jo på den måde, der var ejendommelig for ham, forfattet skriftet »Contra haereticos« og dermed — ud fra den gamle anskuelse — vendt sig mod kætterne i kristelig forstand, men netop ud fra anskuelsen af den åndelige verden.

Nu betrødte alle disse sjæle-individualiteter, der endnu havde virket som de sidste i efterklangen af den gamle skuede visdom, den lysfyldte skuede visdom, — nu betrødte de den åndelige verden, den åndelige verden, hvor netop de betydeligste sjæle opholdt sig og forberedte sig på snart at stige ned til tilværelsen på Jorden, for at virke på den måde, som det nu var blevet nødvendigt at virke på, for at hidføre det vendepunkt, der indtrådte i det 14. og 15. århundrede.

Her har vi en åndelig tilværelse, mine kære venner: de sidste store fra Chartres-skolen var netop kommet ind i den åndelige verden. De individualiteter, der indledte skolastikkens højeste blomstring, var endnu i den åndelige verden. Og en af de vigtigste idéudvekslinger bag den menneskelige udviklings kulisser, udspillede sig i begynde! sen af det 13. århundrede mellem dem, der endnu har båret den gamle skuede platonisme fra Chartres-skolen op i de oversanselige verdener, og dem, der beredte sig til at bære aristotelismen ned — som den store overgang til vækkelsen af en ny spiritualitet, der engang i fremtiden skulle strømme ind i menneskehedens udvikling.

Da nåede man til enighed, idet netop disse individualiteter, der stammede fra Chartres-skolen, sagde til dem, der just da forberedte sig på at stige ned i den fysiske sanseverden og pleje aristotelismen i skolastikken som tidsalderens rette element : for os er det indtil videre umuligt at virke på Jorden, for lige nu er der ingen mulighed for på Jorden at pleje

erkendelsen på denne levende måde. Hvad vi endnu kunne pleje som de sidste bærere af platonismen, det må nu afløses af aristotelismen. Vi bliver heroppe.

Og så blev da ånderne fra Chartres-skolen i den oversanselige verden, uden at de til nu er trådt ind i afgørende inkarnationer her på Jorden. Men de virkede mægtigt med ved udformningen af den storslåede imagination, der skabtes i den første halvdel af det 19. århundrede, og som jeg har talt til Dem om.

De virkede i fuld harmoni sammen med dem, der i første omgang var steget ned til Jorden med aristotelismen. Og det var især i dominikanerordenen, der fandtes individualiteter, som på denne måde så at sige havde indgået en oversanselig pagt med ånderne fra Chartres, og som på en vis måde havde truffet den aftale med dem: vi stiger ned for i aristotelismen at fortsætte med at pleje erkendelsen. I bliver deroppe. Vi vil også på Jorden kunne bevare forbindelsen med jer. På Jorden kan platonismen foreløbig ikke trives. Vi vil genfinde jer, når vi vender tilbage, og når den tidsalder skal forberedes, hvor spiritualiteten atter kan udvikles i fællesskab med ånderne fra Chartres, efter at Jorden har gennemgået aristotelismens skolastiske udvikling.

Det var f. eks. af en dybt indgribende betydning, da Alanus ab Insulis — sådan hed han i sin jordiske tilværelse — fra den åndelige verden sendte en elev, han dér havde givet en grundig undervisning, ned. For ganske vist sendte han derved alle de modsætningsforhold ned på Jorden, der kunne bestå mellem platonismen og aristotelismen ; men det skete i en sådan form, at der ud fra den tids skolastiske princip, kunne opstå en harmoni. Og sådan arbejdedes der, især i det 13. århundrede, på, at de, der vel her på Jorden bar dominikanerklædning, kunne virke sammen med dem, der var blevet deroppe i den anden verden, fordi disse foreløbig ikke kunne finde jordiske legemer, der passede til deres særlige åndsform, en åndsform, som ikke kunne komme frem til aristotelismen.

Netop i det 13. århundrede opstod der et vidunderligt samvirke mellem det, der skete på Jorden, og det, der strømmede ned fra oven. Ofte var de mennesker, der virkede på Jorden, sig slet ikke dette samvirke bevidst, men så meget mere de, der virkede deroppe. Det var et levende samvirke. Man kunne sige : mysterieprincippet var steget op til himmelen og lod herfra sine solstråler falde ned på det, der virkede på Jorden.

Det gik helt ind i enkeltheder og kan forfølges i detaljer. Alanus ab Insulis havde i sin egen jordiske udvikling som lærer i Chartres kun kunnet gå så vidt, at han i en bestemt alder havde iført sig cistercienser-klædning, var blevet præst i cistercienser-ordenen. Og i cistercienser-ordenen havde dengang de sidste ordens-øvelser, som havde til formål at vække platonisme, platonisk verdensanskuelse sammen med kristendommen, søgt tilflugt.

Karakteristisk for den måde, hvorpå han sendte en elev ned, var, at han overdrog ham gennem dominikaner-ordenen at virke for den opgave, der senere skulle tages op af aristotelismen.

Denne overgang kom udadtil til udtryk i et mærkeligt symptom. Den omtalte så at sige overjordiske elev af Alanus ab Insulis, bar først cistercienser-klædningen og ombyttede den så senere med dominikaner-klædningen.

Her har vi de individualiteter, der på oversanselig-sanselig måde virkede sammen i det 13. århundrede og noget ind i det 14. århundrede : betydningsfulde senere skolastikere og deres elever ; det var menneskesjæle, der længe var forbundne med hinanden, men som atter var forbundne med de store ånder fra Chartres-skolen.

Her har vi så at sige den storslåede, vældige verdenshistoriske plan, der gik ud på, at de, der ikke kunne stige ned til aristotelismen på Jorden, holdt sig tilbage oppe i den åndelige verden for at vente, til de andre på Jorden kunne få videreudviklet det, hvori de var så inderlig forbundne med de tilbageblevne, under indflydelse af skarpe begreber og idéer, der hidrørte fra aristotelismen. Der var virkelig ligesom en dialog mellem den åndelige verden og den jordiske, mellem den jordiske og den åndelige verden i dette 13. århundrede.

Denne åndelige atmosfære var jo også en betingelse for, at det ægte rosenkruzervæsen kunne udfolde sig.

Og så blev de, der dengang var steget ned — efter at de så at sige havde løst deres opgave her på Jorden ved at give impulsen til aristotelismen — så blev også de løftet op i den åndelige verden: der fandt da i den åndelige verden et samvirke sted mellem platonikere og

aristotelikere. Og omkring dem fandtes nu de sjæle, jeg har talt om: sjælene i de to grupper, jeg har nævnt.

Vi har således i den antroposofiske bevægelses karma en vidt udbredt discipelkreds, knyttet til Chartres, og en indlevelse i denne discipelkreds af alle sjæle, der netop har medtaget den ene eller den anden af de to strømninger, som jeg har talt om i de sidste dage, — en stor kreds, for der findes i denne kreds mange, der endnu i dag ikke har fundet vejen til den antroposofiske bevægelse. Men det forholder sig nu sådan, at det, der i dag findes på det antroposofiske område, er blevet forberedt i mangfoldige oplevelser.

Der var f. eks. kommet noget mærkværdigt over cistercienser-ordenen, da Alanus ab Insulis, Alanus af Lille, havde iført sig cistercienser-klædningen, var blevet cistercienser-præst med sin platonisme. Det blev i grunden hængende ved cistercienser-ordenen. Og jeg tør vel sige — thi hvorfor skulle små personlige bemærkninger være udelukket i denne sammenhæng, ting, jeg ikke direkte kunne medtage i »Mein Lebensgang« — jeg må sige, at jeg har fået indsigt i mangt og meget af det, vi her taler om, ved at jeg i min tilværelse indtil Weimar-tiden på den ene side ikke kunne løsrive blikket fra cistercienser-ordenen, og på den anden side på en vis måde blev holdt på afstand af den. Andre sammenhænge har så vist sig fra andre retninger. Jeg voksede så at sige op i skyggen af cistercienser-ordenen, der havde talrige kolonier omkring Wiener-Neustadt. Det var cistercienser-præster, der opdrog de fleste unge mennesker i den egn, hvor jeg voksede op. Jeg havde stadig cistercienser-ordensdragten for mig, den hvide kutte, den hvide dragt med den sorte stola, det sorte bånd, i midten. Og havde der været anledning til at tale om sådanne ting i »Mit Levnedsløb«, så ville jeg have sagt: hos mig var egentlig alt lagt an på, at jeg ikke skulle gennemgå den uddannelse, som jeg har fået, igennem Wiener Neustadt Realschule — men gennem gymnasiet. Men det var endnu dengang et cistercienser-gymnasium. Og det var mærkelige kræfter, der samtidig tiltrak mig og holdt mig borte.

Hele den kreds af munke, der studerede teologi ved Wiener-universitetet, og som tilhørte kredsen omkring Marie Eugenie delle Grazie, bestod af cisterciensere. De mest fortrolige samtaler om teologi og om kristologi havde jeg med cistercienserne. Jeg vil kun antyde dette, fordi det giver farve til billedet af det i 2. århundrede, da Chartres i sin blomstringsperiode kastede sit lys ind i cistercienser-ordenen. Thi noget af Chartres' trylleri levede jo dog videre, om end på en korruperet måde, i cisterciensernes særprægede og tiltalende lærdom. På de mangfoldigste områder foretog cisterciensere, som jeg kendte godt, vigtige forskning. Og vigtigst for mig var forhold, der foranledigede mig til at sige : det er ganske vist umuligt, at sådanne personligheder, der var elever i Chartres, skulle kunne have inkarneret sig her; men det så dog ud, som om mange af de individualiteter, der havde tilknytning til Chartres-skolen, for korte tid inkorporerede sig — om jeg tør udtrykke det sådan — i mennesker, der bar cisterciensernes ordensdragt.

Man kunne sige, at, skilt ved en tynd væg, virkede det stadig videre på Jorden, der var blevet forberedt i det oversanselige på den måde, jeg har beskrevet det, og som så førte til den store forberedelse i første halvdel af det 19. århundrede. Den samtale, som jeg har gengivet i »Mit Levnedsløb«, stod for mig som noget højst mærkværdigt, samtalen om Kristi væsen, som jeg førte med en cistercienser-ordenspræst da vi sammen forlod delle Grazies hus, altså ikke i hendes hjem, men da vi forlod det. Denne samtale, førte vi faktisk, ikke ud fra det nutidige dogmatisk-teologiske standpunkt eller ud fra neo-skolastikkens standpunkt, men med al mulig fordybelse i det, der engang var til stede, med aristotelisk begrebskonturering, men også med platonisk gennemlysning.

Det, der engang skulle opstå i antroposofien, det lyste allerede — omend på en hemmelighedsfuld måde — gennem tidens begivenheder; det lyste — omend ikke gennem den til den ene eller anden konfessionelle eller sociale strømning bundne menneskesjæl — så dog gennem det, hvormed denne menneskesjæl hænger sammen med de store åndelige strømninger, der virker på Jorden. Og i mangt og meget af det, som da virkede på de forskelligste områder i enkelte mennesker, fra den forrige Michaels-tidsalders indtræden til udløbet af kali yuga, kunne man allerede se, at tidsånden talte på en sådan måde, at den så at sige hidkaldte det, antroposofien åbenbarede. Man kunne se denne antroposofi komme frem på en levende måde, som et væsen, der måtte fødes, men som hvilede, ligesom i et moderskød, i det, som Chartres-skolen fra de første kristne århundreder havde forberedt på Jorden, og som siden har forplantet sig videre i den oversanselige verden i samvirken med det, der på Jorden virkede videre i det aristotelisk farvede forsvar for kristendommen.

Så opstod der jo — ud fra de impulser, som vi finder i Alanus ab Insulis' værk »Contra haereticos — sådan noget som »Summa fideicatholicae verae contra gentiles af Thomas af Aquino. Således opstod da det karakteristiske ved denne tid, der kommer til udtryk i alle de billeder, hvor de dominikanske kirkelærere træder Averro Avicenna og andre under fode; hermed er ikke blot det levende for svar for den spirituelle kristendom, men også overgangen til intellektualismen kendetegnet.

Jeg formår ikke, mine kære venner, på en teoretisk måde at fremstille noget, der hører til kendsgerningerne. For enhver teoretiseren ville få tingene til at falme, vil afsvække dem. Det er kendsgerninger, jeg ville fremstille for Deres sjæl, kendsgerninger, som skulle få Dem til at føle, hvad man bliver opmærksom på, når man betragter de sjæle, der før deres nuværende jordiske tilværelse har gennemgået en sådan åndelig tilværelse mellem død og ny fødsel, at de her på Jorden fik længsel efter antroposofien.

Det er de mest modsatte anskuelser, der virker sammen i verden for at give en helhed. Og nu virker de sjæle, der i det 12. århundrede arbejdede i den store skole i Chartres, sammen med dem, der var forbundet med dem, i et af de største åndssamfund, men i den oversanselige verden, i begyndelsen af det 13. århundrede. — Ånderne fra Chartres virker nu sammen med dem, der — forbundet med dem — derefter plejede aristotelismen, uanset om den ene gruppe virker her på Jorden, og den anden endnu ikke kan komme ned på Jorden; nu virker de sammen i bestræbelserne for at bane vej for en ny spirituel tidsalder i Jordens udvikling. Nu gælder det for dem om at samle de sjæle, der længe har været forbundet med dem, at samle de sjæle, ved hvis hjælp der kan grundlægges en spirituel tidsalder.

For der er forholdsvis kort tid til inden for den ellers dødsdømte kultur at skabe mulighed for, at ånderne fra Chartres — fra det 12. århundrede — og de med dem forbundne ånder — fra det 13. århundrede — kan virke sammen om — i jordiske inkarnationer — på ny at pleje spiritualitet i en kultur, der ellers går forfald og undergang i møde.

Jeg har med dette villet skildre for Dem nogle af de hensigter, der plejes i dag — altså ikke på Jorden, men så at sige i et samspil mellem himmel og Jord. Dersom De fordyber Dem i det, der ligger skjult i disse hensigter, vil De være i stand til at forstå baggrunden for det, der i forgrunden må have det, at menneskesjæle strømmer sammen i den antroposofiske bevægelse.

Syvende foredrag

28. juli 1924

Dette foredrag må, som De vel kan tænke Dem, være en fortsættelse af de betragtninger, vi har anstillet her vedrørende den indre udvikling i det antroposofiske selskabs karma. Vi har fulgt de begivenheder i den fysiske og den oversanselige verden, der ligger til grund for det, der i øjeblikket ud fra antroposofien skal meddeles verden. Vi ved jo, mine kære venner, at vi må notere os to vigtige indsnit i menneskehedens udviklingsgang netop i de sidste årtier. Det ene indsnit er det, jeg ofte har gjort opmærksom på: udløbet af den såkaldte mørke tidsalder ved slutningen af det 19. århundrede og begyndelsen af det 20. århundrede. En lys tidsalder har afløst den mørke. Vi ved jo, at denne mørke tidsalder mundede ud i den sjælsforfatning, der gør menneskets åndelige øje blindt over for den oversanselige verden. Vi ved, at det i gamle tider var en almindelig tilstand hos mennesket, at det var i stand til, omend drømmende, omend mere eller mindre instinktivt, at skue ind i den åndelige verden. At tvivle på en åndelig verdens virkelighed, det var ganske umuligt i de ældre tider af menneskehedens udvikling. Men havde denne tilstand vedvaret, og havde mennesket levet videre i denne instinktive skuen-ind i den åndelige verden, så ville der ikke være opstået det i menneskehedens udvikling, som man kan kalde det enkelte menneskes intelligens, det, at det individuelle, personlige menneske bruger sin forstand, sin fornuft. Og dette er jo knyttet til det, der fører mennesket til viljens frihed. Det ene kan ikke tænkes uden det andet. Mennesket kunne ikke nå til frihed, så længe det oplevede den åndelige verden på denne dumpe, instinktive måde, der engang var almindelig. Det kunne heller ikke nå til den selvstændige tænkning, som man kan kalde det enkelte individs brug af intelligensen.

Det var nødvendigt, at begge dele engang kom: den frie personlige brug af intelligensen og den menneskelige viljes frihed. Derfor måtte det oprindelige, instinktive indblik i den åndelige verden formørkes for menneskets bevidsthed. Det har alt sammen fundet sted, om ikke helt klart for hvert enkelt menneske, så dog for menneskeheden i almindelighed, så at denne mørke tidsalder, der formørker den åndelige verden, nu er forbi ved udløbet af det 19. århundrede, og det til gengæld er blevet muligt at benytte intelligensen og den frie vilje. Vi træder ind i en tidsalder, hvor den virkelige åndelige verden igen skal nærme sig mennesket ad de veje, ad hvilke det er muligt Man kan ganske vist sige, at denne tidsalder ikke er begyndt ret strålende. Det er, som om netop de første årtier af det 20. århundrede har bragt alt det forfærdelige ind over menneskeheden, som den nogen sinde har oplevet i historiens løb. Men det hindrer på den anden side ikke, at der i almindelighed i menneskehedens udvikling er indtrådt en mulighed for at trænge ind i det åndelige livs lys. Det forholder sig blot således, at menneskene på grund af en vis træghed har fastholdt vanerne fra den mørke tidsalder, så at disse varer ved ind i det 20. århundrede, hvor de — da der jo nu kunne blive lys om sandheden — tager sig værre ud, end de gjorde tidligere, da de var berettigede, altså i den mørke tidsalder, i kali yuga.

Nu ved vi jo også, at dette, at hele menneskeheden vender sig mod en lys tidsalder, er blevet forberedt ved, at Michaelstiden er begyndt med slutningen af 1870'erne. Lad os forestille os, hvad det vil sige, at Michaelstiden er begyndt med den sidste tredjedel af det 19. århundrede.

Vi må gøre os klart, at ligesom den ydre naturs tre riger — mineralriget, planteriget og dyreriget — omgiver os i den fysiske sanseverden, er vi i den åndelige verden omgivet af de højere riger, som vi jo nu i de forskellige sammenhænge har betegnet som hierarkiernes riger. Ligesom vi fra mennesket stiger ned til naturens riger og kommer til dyreriget, således kommer vi, når vi stiger op til det oversanselige, til Angeloi rige. Angeloi har den opgave at føre de enkelte mennesker, at beskytte dem, idet disse mennesker vandrer fra det ene liv på Jorden til det næste. De opgaver, den åndelige verden stilles overfor med hensyn til det enkelte menneske, påhviler altså væsenerne fra Angeloi rige.

Når vi kommer op til Archangeloi rige, ser vi, at disse har de mest forskellige opgaver. En af disse opgaver er at styre og lede grundtendensen i de på hinanden følgende tidsaldre i menneskehedens historie. Således rådede det, man kalder Gabriels herredømme, omtrent tre hundrede år, til slutningen af 1870'erne. Gabriels herredømme viser sig for den, der ikke lader sig nøje med den nu almindelige overfladiske betragtning af menneskehedens udvikling, men går i dybden, i at uhyre betydningsfulde impulser for menneskehedens udvikling blev lagt ind i de kræfter, man kan kalde arvelighedskræfterne. De fysiske arvelighedskræfter, der virker gennem generationerne, har aldrig været så betydningsfulde som i de sidste tre århundreder før sidste tredjedel af det 19. århundrede.

Det kom til udtryk ved, at arvelighedsproblemet ligefrem blev et påtrængende problem i det 19. århundrede, idet menneskeheden følte, hvorledes sjælelige og åndelige egenskaber i mennesket er afhængige af arvelige faktorer. Man lærte til sidst ligefrem at føle, hvad der herskede som en naturlov i menneskehedens udvikling i det 16., 17., 18. århundrede og gennem en stor del af det 19. århundrede.

I denne tid bragte man også de egenskaber, man havde arvet fra sine forældre og forfædre ind i sin åndelige udvikling. I denne tid blev i særlig grad alle de egenskaber betydningsfulde, der hænger sammen med den fysiske forplantning. Et ydre tegn på dette er den interesse, man i slutningen af det 19. århundrede har vist forplantningsspørgsmålene, ja, overhovedet alle seksuelle spørgsmål. De vigtigste åndelige impulser kom i de nævnte århundreder til menneskeheden på den måde, at de søgte at virkeliggøre sig gennem den fysiske arvelighed.

I fuldstændig modsætning hertil vil den tidsalder komme til at stå, hvor Michael styrer og leder menneskeheden, og som er begyndt med slutningen af 70'erne i det forrige århundrede. Denne tidsalder, som vi nu befinder os i, forener sine impulser med det, som vi nu også lærer at kende som den i det 20. århundrede begyndende lyse tidsalder. Disse to impulsstrømninger virker ind i hinanden. I dag vil vi først se på det, der er ejendommeligt for en Michael-tidsalder. Jeg siger en Michael-tidsalder. For ser De, med denne styrelse og ledelse, jeg lige har talt om, forholder det sig således, at omtrent gennem 300 år har et af væsenerne af Archangelois rige den åndelige ledelse af menneskehedens udvikling på det område, hvor civilisationen udfolder sig på særlig fremtrædende måde.

Som sagt: Gabriel havde ledelsen i det 16., 17., i 8. og 19. århundrede. Han bliver nu afløst af Michael. Der findes syv sådanne Archangeloi, der fører menneskeheden, således at de enkelte

Archangelois ledelse gentager sig cyklisk. Idet vi i dag lever i Michael-tidsalderen, har vi al mulig anledning til at mindes den sidste Michael-tidsalder, altså den tidsalder, da Michael forrige gang ledede menneskeheden. Denne tidsalder, der er gået forud for grundlæggelsen af kristendommen, for mysteriet på Golgatha, slutter i oldtiden omtrent med Alexanders bedrifter og med grundlæggelsen af Aristoteles' filosofi.

Når vi følger alt det, der gennem tre hundrede år er sket i Grækenland og de omgivende lande i den før-kristelige tid indtil Alexander den Store og Aristoteles, så har vi også der en Michael-tidsalder. En sådan Michael-tidsalder er karakteriseret ved de mest forskellige forhold, men i særdeleshed ved, at menneskehedens mest åndelige interesser bliver toneangivende, alt efter det særlige anlæg, en sådan tidsalder har. Det vil navnlig være sådan, at der i en sådan tidsalder går et kosmopolitisk, internationalt træk gennem verden. De nationale skel holder op. Netop i Gabriels tidsalder grundlagdes de nationale impulser i den europæiske kultur og dens amerikanske vedhæng.

I vor Michael-tidsalder vil disse impulser i løbet af tre århundreder blive fuldstændig overvundne. I hver Michael-tidsalder er det sådan, at der går et alment træk gennem menneskeheden, et almenmenneskeligt træk, i modsætning til de specielle interesser hos enkelte nationer eller menneskegrupper. På den tid, da Michael herskede på Jorden, før mysteriet på Golgatha, kom dette til udtryk ved, at der af de forhold, der var blevet skabt i Grækenland, opstod den vældige ten dens, der førte til Alexander togene, hvorved den græske kultur og civilisation på genial måde blev udbredt til ind i Asien og over til Afrika og det gennem folkeslag, der hidtil havde bekendt sig til noget ganske andet. Hele denne uhyre indsats fandt sin afslutning med det, der blev grundlagt i Alexandria, en kosmopolitisk tendens, der bestræbte sig på at skænke de åndelige kræfter, der havde samlet sig i Grækenland, til hele den daværende civiliserede verden.

Noget sådant sker under Michaels impuls og skete også dengang under Michaels impuls. Og de væsener, der tog del i disse jordiske handlinger, der fuldbyrdedes i Michaels tjeneste, de var jo på Golgatha-mysteriets tid ikke på Jorden. Alle de væsener, der hørte til Michaels virkekreds — uanset om det var menneskesjæle, der nu efter udløbet af Michael-tidsalderen var borttrykket til den åndelige verden, uanset altså, om det var legemsfri sjæle eller sådanne, der aldrig inkarnerede på Jorden, — de var alle forbundne med hinanden i et fælles liv i den åndelige verden på den tid, da Golgatha-mysteriet fandt sted på Jorden.

Man må nu også i sit gemyt gøre sig rigtig nærværende, hvad det egentlig drejer sig om her. Hvis man vælger aspektet ud fra Jorden siger man til sig selv: menneskeheden er på Jorden nået til et bestemt punkt i udviklingen. Den høje solånd Kristus kommer til Jorden, inkarnerer i mennesket Jesus af Nazareth. Jordens beboere har den oplevelse, at Kristus, den høje solånd, kommer til dem. Men de ved ikke meget, der kunne få dem til at værdsætte denne begivenhed på behørig måde.

Så meget mere ved de legemsfri sjæle, der omgiver Michael, og som lever i soltilværelsens omkreds, i dens område i overjordiske verdener, så meget mere ved de at skatte, hvad der skete for dem, ud fra det andet aspekt, ud fra solen. De oplevede det, der dengang skete for verden, ud fra solen. De oplevede, hvorledes Kristus, der hidtil havde virket inden for solens område, således, at han kun kunne nås fra mysterierne, når man der hævede sig op til solens område, — de oplevede, hvorledes Kristus tog afsked fra solen for at forene sig med menneskeheden på Jorden.

Dette var en mægtig, en uhyre begivenhed netop for de væsener, der hører til Michael-samfundet, fordi dette samfund har sin særlige sammenhæng med alt det, der udgår fra solen som kosmisk skæbne. De måtte tage afsked med Kristus, der indtil da havde haft sin plads i solen, og herefter skulle indtage sin plads på Jorden. Dette er det andet aspekt.

Men samtidig med dette var der imidlertid forbundet noget andet. Det kan man kun vurdere på rette måde, når man tager følgen de i betragtning: mennesker kunne i de gamle tider ikke overveje, ikke leve således i tanker, der trængte frem fra det indre. Under visse omstændigheder var de vise, uendelig meget visere end menneskeheden i nyere tid; men de var ikke begavede på den måde, man nu anvender ordet. Nu kalder man et menneske begavet, når det ud fra sig selv kan producere tanker, når det kan tænke logisk, kan bringe den ene tanke i sammenhæng med den anden osv. Noget sådant forekom ikke dengang. Der fandtes ikke selvstændig tænkte tanker i gamle tider. Tankerne blev sendt til Jorden samtidig med de åbenbaringer, der kom til mennesket fra den åndelige verden. Man tænkte ikke selv, man modtog det åndelige indhold gennem åbenbaring; men man modtog det sådan, at

tankerne var med. I dag tænker vi over tin gene, dengang bragte de sjælelige indtryk tankerne med. Tankerne var inspirerede tanker, ikke selvtænkte tanker. Og den, der ordnede den kosmiske intelligens, som på denne måde kom til menneskeheden med de åndelige åbenbaringer, den, der især havde herredømmet over den kosmiske intelligens, det var netop det åndelige væsen, som vi, når vi betjener os af den kristne terminologi, betegner som ærkeenglen Michael. Han forvaltede i kosmos den kosmiske intelligens.

Man må kunne gøre sig klart, hvad det vil sige. Thi et sådant menneske som f. eks. Alexander den Store var sig absolut klart bevidst — omend i en noget anden idé sammenhæng — at tanker kom til ham ad Michael-vejen. Ganske vist kaldtes det tilsvarende åndelige væsen dengang noget andet. Vi betjener os her af den kristne terminologi ; men terminologien er jo i sig selv uden betydning. Et menneske som Alexander den Store anså sig ikke for andet end den, der udførte en mission for Michael, var et værktøj for Michael. Han kunne slet ikke tænke andet end dette : Michael handler egentlig på Jorden, og jeg er den, gennem hvem han handler. Sådan opfattede han det. Det gav jo også viljen kraft til bedrifterne. Og en tænker dengang tænkte på samme måde : Michael virker i ham og giver ham tankerne.

Med Kristi nedstigning på jorden var der forbundet dette, at nu iagttog Michael med sin skare ikke alene Kristi afsked fra solen; men han så frem for alt, hvorledes han selv efterhånden mistede herredømmet over den kosmiske intelligens. Man så dengang ganske tydeligt ud fra solen, at tingene ikke mere vil komme til mennesket fra den åndelige verden sammen med tankeindholdet, men at mennesket selv engang måtte nå til sin egen intelligens her på Jorden. Det at se intelligensen strømme ned på Jorden var på en vis måde en skelsættende, betydningsfuld begivenhed. Den kunne efterhånden ikke mere findes i himlene — hvis jeg tør betjene mig af det udtryk — den blev sendt ned på Jorden.

Det skete særlig i de første kristne århundreder. Vi ser, hvorledes de mennesker, der formåede det, i de første kristne århundreder i det mindste fik mange indblik i det, der med sit indhold af intelligens strømmede til dem fra de overjordiske åbenbaringer. Det vedblev at være således til ind i det 8. og 9. århundrede efter Kristi fødsel. Da kom den store afgørelse. Da måtte Michael og hans skare — hvad enten de var inkarnerede eller ikke — sige : menneskene' på Jorden begynder at blive intelligente, begynder ud fra sig selv at danne deres egen forstand ; men den kosmiske intelligens kan ikke mere forvaltes af Michael. Michael mærkede, hvorledes han mistede herredømmet over den kosmiske intelligens. Og når man så ned på Jorden, så man dernede, hvorledes denne intelligente tidsalder begyndte fra det 8., 9. århundrede, og hvorledes menneskene begyndte at danne sig deres egne tanker.

Nu har jeg skildret for Dem, hvorledes i enkelte særlige skoler, f. eks. den store skole i Chartres, traditionerne om det, som engang, neddykket i kosmisk intelligens, var åbenbaring for menneskene, var forplantet videre. Jeg har skildret alt det for Dem, der især i det 12. århundrede er blevet ydet i denne skole i Chartres, og jeg har også forsøgt at fremstille, hvorledes ligefrem forvaltningen af intelligensen på Jorden navnlig er gået over til enkelte medlemmer af dominikanerordenen. Man behøver blot engang betragte de værker, der er udsprunget af den kristne skolastik, af den vidunderlige åndsstrømning, der nu til dags bliver helt miskendt såvel af sine tilhængere som af sine modstandere, fordi man ikke har blik for det væsentlige i den. Tænk blot på, hvorledes der her førtes en kamp for at erkende, hvad begreber egentlig betyder, hvad det intelligente indhold egentlig betyder for menneskeheden og for tingene i verden. Den store strid mellem nominalisme og realisme udviklede sig navnlig inden for dominikanerordenen. Nominalisterne ser i almenbegreberne kun navne, realisterne ser i almenbegreberne et åndeligt indhold, der åbenbarer sig i tingene.

Hele skolastikken er en menneskets kamp for at nå til klarhed over den indstrømmende intelligens. Intet under, at de, der flokkedes om Michael, vendte deres opmærksomhed mod det, der her på Jorden kom til udfoldelse som skolastik. Man ser i det, som Thomas af Aquino og hans disciple gjorde gældende, og som også andre skolastikere hævdede, den jordiske udformning af det, der dengang var Michael-strømningen : forvaltningen af intelligensen, den lysende, den spirituelle intelligens.

Nu var den på Jorden, denne intelligens. Nu måtte man komme til klarhed over dens betydning. Set fra den åndelige verden kunne man ned på Jorden se, hvorledes det, der hører til Michaels område, nu — uden for Michaels herredømme — udfoldede sig dernede, netop samtidig med Gabriels begyndende herredømme. Initiationsvisdom, Rosenkreuzer-visdom, som den dengang vandt udbredelse, bestod jo i, at man havde en vis klarhed over disse forhold. Det har betydning at betragte måden, hvorpå det jordiske netop på denne tid hænger sammen med det oversanselige. For det jordiske tager sig ud, som om det på en vis måde var

løsrevet fra det oversanselige — men det hænger sammen ! og De kan jo af det, jeg i de sidste timer har skildret, se, hvordan det hænger sammen. Det, der er oversanselige kendsgerninger, kan jeg kun sammenfatte i billeder, i imaginationer. Det kan man ikke fremstille med abstrakte begreber. Derfor må jeg skildre, hvad der tildrog sig i begyndelsen af den tidsalder hvori bevidsthedssjælen og dermed intelligensen føjede sig ind i menneskeheden.

Det var allerede nogle århundreder siden, at Michael havde set det, der tidligere var kosmisk intelligens, komme til Jorden. Det skete i det 9. århundrede e. Kr. — Han så det strømme videre på Jorden, så det strømme videre nu navnlig i skolastikken. Det var nede på Jorden. Men han samlede dem, der hører til hans rige i solområdet: han samlede sådanne sjæle, der netop befandt sig i livet mellem døden og en ny fødsel, men han samlede også dem i hans område, der aldrig kommer til udvikling i menneskelige legemer, men som har en vis sammenhæng med menneskeheden. De kan tænke Dem, at særlig de menneskesjæle var der, som jeg har omtalt som de store lærere fra Chartres. En af de betydeligste af dem, der dengang blandt Michaels skarer skulle udøve sine handlinger i oversanselige verdener, var jo Alanus ab Insulis, men også alle andre, som jeg har omtalt som tilhørende skolen i Chartres. De var forenet med dem, der nu igen var ankommet til livet mellem døden og en ny fødsel, og som stammede fra dominikanerordenen. Sjæle, der tilhørte den platoniske strømning, var der inderligt forenet med de sjæle, der tilhørte den aristoteliske strømning. Disse sjæle havde netop gennemgået alt det, der er Michaels-impulser. Mange af disse sjæle levede således, at de ikke havde medoplevet Golgatha-mysteriet ud fra det jordiske aspekt, men havde deltaget i det ud fra solens aspekt. De var dengang, i begyndelsen af det 15. århundrede netop i en betydningsfuld situation i den oversanselige verden.

Da opstod der under Michaels ledelse noget, vi må jo bruge jordiske udtryk, som man kunne kalde en oversanselig skole. Det, der engang var Michael-mysterium, det, der var blevet forkyndt for de indviede i de gamle Michael-mysterier, men som nu måtte forvandles, fordi intelligensen fra kosmos havde fundet vej ned til Jorden, det sammenfattede Michael selv i uhyre betydningsfulde træk for dem, som han nu samlede i denne oversanselige Michael-skole i begyndelsen af det 15. århundrede. Her blev igen alt det levende i oversanselige verdener, som engang har levet i solmysterierne som Michael-visdom. Her blev så på storslået måde det sammenfattet, der var platonisme i aristotelisk videreførelse, det, der af Alexander den Store var bragt over til Asien og ned til Ægypten. Det blev forklaret, hvorledes den gamle spiritualitet stadig levede i dette. Her deltog alle de sjæle, der altid har været forbundne med den strømning, jeg allerede har talt om i enkelte timer, de sjæle, der netop er prædestinerede til at tilhøre den antroposofiske bevægelse og til at forme deres karma i forbindelse med denne — disse sjæle deltog i den omtalte oversanselige skole. Thi alt, hvad der blev undervist i her, blev meddelt under den synsvinkel, at nu måtte det Michaelske på anden måde udformes i menneskehedens udvikling dernede, nemlig gennem den menneskelige sjæls egen intelligens.

Der blev henvist til, hvorledes Michael ved slutningen af det 19. århundrede, i sidste tredjedel af det 19. århundrede, selv atter ville tiltræde sit herredømme på Jorden, hvorledes en ny Michael-tidsalder ville begynde, efter at de seks andre Archangeloi i mellemtiden, siden Alexanders tid, havde udøvet deres forskellige herredømme. Men denne Michael-tidsalder ville blive anderledes end de andre, for de andre Michael-tidsaldre var netop forløbet således, at den kosmiske intelligens altid havde levet sig ud i det almenmenneskelige. Men nu, det sagde Michael dengang til sine elever i den oversanselige verden, nu vil det i Michael-tidsalderen dreje sig om noget ganske andet. Det, Michael gennem æoner har forvaltet for menneskene, det, han har inspireret ind i den jordiske tilværelse, det er sunket bort fra ham. Han vil genfinde det, når han ved slutningen af halvfjerdsårerne i det 19. århundrede tiltræder sit herredømme på Jorden. Han vil genfinde det som en intelligens, der til at begynde med, blottet for spiritualitet, har taget plads blandt menneskene. Men han vil genfinde det i en særlig tilstand ; han vil genfinde det således, at det i stærkeste grad er udsat for de ahrimanske kræfter. Thi på samme tid, da intelligensen fra kosmos sank ned på Jorden, tiltog i stadig stigende grad de ahrimanske magters aspiration efter at frarive Michael denne kosmiske intelligens, idet den blev jordisk, og gøre den gældende på Jorden, alene, frigjort fra Michael.

Det har været den store krise fra begyndelsen af det 15. århundrede til nu. Det er den krise, vi endnu står i, den krise, der kommer til udtryk som Ahrimans kamp mod Michael: Ahriman opbyder alle sine kræfter for at forhindre Michaels herredømme over den intelligens, der nu er blevet jordisk, — Michael bestræber sig på, med alle de impulser, han har, efter at han har

mistet herredømmet over intelligensen, nu at vinde den tilbage ved begyndelsen af sit jordiske herredømme, fra året 1879. Menneskeheden udvikling stod jo i sidste tredjedel af forrige århundrede over for denne afgørelse. Da var den tidligere kosmiske intelligens blevet jordisk, da var Ahriman der med vilje til at gøre denne intelligens helt jordisk, så at den fortsætter på samme måde, som den var indledt i Gabriels tidsalder. Denne intelligens skulle blive helt jordisk, den skulle kun være et anliggende, der vedrørte det menneskelige blodfællesskab, generationsfølgen, forplantningskræfterne. Det var alt dette, Ahriman ville.

Michael steg ned på Jorden. Han kunne kun på Jorden genfinde det, der nu engang havde måttet gå sin gang i mellemtiden, for at menneskene kunne nå til intelligensen og friheden. Han må altså gribe det nu på Jorden, så at han inden for Jordens område atter bliver hersker over intelligensen, den intelligens, der jo nu virker inden for menneskeheden. Ahriman mod Michael. Michael tvunget til at forsvare det imod Ahriman, som han, til gunst for menneskeheden, har forvaltet gennem æoner. Midt i denne kamp står menneskeheden. At være antroposof vil blandt meget andet sige : at forstå denne kamp, i hvert fald til en vis grad. Og den viser sig overalt. Vi finder den i dens egentlige skikkelse bag den historiske udviklings kulisser, men den viser sig overalt i de åbenlyst tilgængelige kendsgerninger.

Mine kære venner, de sjæle, der dengang var samlede i Michaels oversanselige skole, fik del i de lærdomme, jeg netop flygtigt har skitseret for Dem. Disse bestod i en gentagelse af det, der fra gammel tid var blevet meddelt i solmysterierne ; de bestod i den profetiske forudsigelse af det, der måtte ske, når den nye Michael-tidsalder begyndte. De bestod i de gribende formaninger til dem, der omgiver Michael, om, at de skal kaste sig ind i Michaelstrømningen, og at de skal optage de impulser, der går ud på, at intelligensen atter skal forenes med Michael-væsenet.

Mens disse storslåede, vidunderlige lærdomme i denne oversanse lige skole, ledet af Michael selv, formidledes til de pågældende sjæle, tog disse sjæle del i en mægtig begivenhed, der kun gentager sig med lange mellemrum inden for vor kosmiske udvikling. Som jeg allerede har antydnet, forholder det sig således, at vi fra Jorden peger op mod den oversanselige verden, når vi taler om det guddommelige. Men når vi befinder os i livet mellem døden og en ny fødsel, så peger vi egentlig ned mod Jorden — men ikke mod den fysiske Jord. Der viser sig da noget vældigt, storslået, guddommeligt-åndeligt. Og netop her i begyndelsen af det 15. århundrede, da denne skole, jeg har talt om, tog sin begyndelse, og da talrige sjæle i Michaels område tog del i denne skole, da kunne man samtidig se noget, der som sagt kun gentager sig efter mange, mange århundreder i den kosmiske udvikling:

idet man skuede ned på Jorden, så man, hvorledes Serafim, Kerubim og troner, altså de, der tilhører det højeste, det første hierarki, fuldbyrder en vældig dåd.

Det var i den første tredjedel af det 15. århundrede. Det var på den tid, da Rosenkreuzerskolen blev grundlagt bag kulisserne af den nyere tids udvikling. Hvis man ellers fra det liv, man har mellem død- og en ny fødsel, ser ned på det jordiske, ser man Serafim, Kerubim og troners regelmæssigt stedfindende handlinger. Man ser, hvorledes Serafim, Kerubim og troner bærer det åndelige fra Exusiai, Dynamis' og Kyriotetes' rige ned i det fysiske, og hvorledes de ved deres magt indplanter det åndelige i det fysiske. Fra dette, som man således i almindelighed ser i udviklingens forløb, viser der sig imidlertid altid efter lange tidsrum en storslået afvigelse : sidste gang, noget sådant havde vist sig, også ud fra det oversanselige aspekt, var i den atlantiske tid. Hvad der på det tidspunkt sker i menneskeheden, det viser sig ved, at man nu, ud fra den åndelige verden, ser hvordan Jordens områder gennemfares af lyn, og ved at man hører vældigt drønende tordenskrald. Det var så at sige et af de verdensuvejr, der af menneskene på Jorden helt opleves ligesom i søvne, men som viste sig mægtigt for de ånder, der var omkring Michael.

Bag det, der i begyndelsen af det 15. århundrede historisk udspille des i menneskesjælene, står der netop noget mægtigt. Dette vældige viste sig netop, mens Michael-eleverne modtog deres lærdomme i det oversanselige. Sidste gang var der sket noget lignende i den atlantiske tid, da den kosmiske intelligens endnu var forblevet kosmisk, men havde taget menneskehjerterne i besiddelse. Også dengang skete der noget, der for det nuværende område, det jordiske område, manifesterede sig som åndelige lyn og åndelig torden. Ja, således var det. I den tidsalder, der nu oplevede de jordiske rystelser, og i hvilken rosenkreuzerne vandt udbredelse, i hvilken der skete alle mulige mærkelige ting, som De jo kan følge i historien, i denne tid viste Jorden sig for ånderne i det oversanselige ombrust af vældige tordenvejr. Det, der skete, var, at Serafim, Kerubim og troner ledte den kosmiske

intelligens over i den del af den menneskelige organisme, der udgør nervesansensorganisationen, hovedorganisationen.

Der var atter indtruffet en begivenhed, der i dag endnu ikke træder tydeligt frem, men som vil gøre det i løbet af århundreder og årtusinder, og som består i, at mennesket bliver fuldstændig omformet. Mennesket var tidligere et hjertemenneske. Det er siden blevet et hovedmenneske. Intelligensen bliver dets egen-intelligens. Det er noget, der — set ud fra det oversanselige — er noget uhyre betydningsfuldt.

Her ses alt det, som ligger af magt og kraft i det første hierarkis område, i Serafim og Kerubim område ; disse ytrer og åbenbarer deres magt og kraft ved, at de forvalter det åndelige ikke blot i det åndelige, således som Dynamis, Exusiai og Kyriotetes gør det, men bærer det åndelige ind i det fysiske, gør det åndelige til det skabende inden for det fysiske. Disse Serafim, Kerubim og troner, de havde handlinger at fuldbyrde, der som sagt først gentager sig efter æoner. Og man kunne sige: det, Michael dengang lærte dem, der hører ham til, det blev under lyn og torden forkyndt dernede i de underjordiske verdener. Dette bør man forstå, for disse lyn og denne torden, mine kære venner, burde blive til begejstring i antroposofernes hjerter og sind! Og den, der virkelig har trang til antroposofi — i dag endnu ubevidst, for menneskene ved endnu ikke noget om den; men de skal nok lære den at kende — han har i dag eftervirkningerne i sin sjæl af, at han dengang i Michaels omkreds optog den himmelske antroposofi, der gik forud for den jordiske. Thi de lærdomme, Michael meddelte, var af en sådan art, at de forberedte, hvad der på Jorden skal blive til antroposofi.

Og således har vi en dobbelt oversanselig forberedelse til det, der på Jorden skal blive til antroposofi : for det første den omtalte forberedelse i den store oversanselige lærdomsskole fra det i 5 . århundrede af. Dernæst det, jeg har skildret for Dem, og som afbildedes i det oversanselige ved slutningen af det 18. og begyndelsen af det 19. århundrede, som en imaginativ kulthandling, hvor der i mægtige, imaginative billeder blev udformet det, Michael-eleverne dengang havde lært i den oversanselige skole.

Således blev de sjæle forberedt, der så steg ned i den fysiske verden, og som med alle disse forberedelser som baggrund skulle få trang til at nærme sig det, der derpå skal virke på Jorden i form af antroposofi.

Tænk kun, i alt dette deltog jo de store lærere fra Chartres. De er jo, som De ved fra min fremstilling i den sidste tid, endnu ikke steget ned på Jorden igen. De har sendt de sjæle forud, der så fortrinsvis har virket i dominikanerordenen, efter at de først har afholdt en slags konference med dem ved overgangen fra det 12. til det 13. århundrede.

Alle disse sjæle er jo så atter kommet sammen: de, der i Chartres med ildtunger havde forkyndt urgamle lærdomme, og de, der har kæmpet med den koldeste, men hjertehengivne indsats for tilegnelsen af sansen for intelligensen i skolastikken. De hørte alle til de Michaelskarer, der modtog undervisning i den antydede lærdomsskole. Og dertil kom sjæle, som jeg har karakteriseret for Dem i de to omtalte grupper.

Vi har denne Michael-skole. Vi har den imaginative kultus i begyndelsen af det 19. århundrede, hvis virkninger jeg også har antydnet for Dem. Vi har den betydningsfulde kendsgerning, at med slutningen af 1870'erne begynder Michaels herredømme atter, og at Michael træffer forberedelser til atter at modtage intelligensen nede på Jorden, efter at den i mellemtiden er sunket bort fra ham. Denne intelligens må blive Michaelske. Og man må forstå meningen med den nye Michael-tidsalder. De, der i vor tid kommer med trangen til en sådan spiritualitet, som også indeholder intelligensen i sig, således som det er tilfældet i den antroposofiske bevægelse, de er i en vis forstand sjæle i dag, som netop i overensstemmelse med deres karma er her i vor tidsalder, sjæle, som på Jorden må give agt på, hvad der i den begyndende Michael-tidsalder sker på Jorden. Og de har tilknytning til alle dem, der endnu ikke er kommet herved igen. De har frem for alt tilknytning til dem, der ud fra den platoniske strømning og under ledelse af Bernardus Sylvestris, Alanus ab Insulis og de andre, endnu er blevet deroppe i den oversanselige tilværelse.

Men de, der i dag med en sand indre hjertets hengivelse kan optage antroposofien og kan forbinde sig med den, de har impulsen i sig til ud fra det, de har oplevet i det oversanselige i begyndelsen af det femtende og i begyndelsen af det nittende århundrede, at vise sig på Jorden ved slutningen af det tyvende århundrede, sammen med alle de andre, der siden da ikke igen er kommet herved. Indtil det tidspunkt indtræffer, vil gennem antroposofisk spiritualitet det være forberedt, der så skal virkeliggøres i fællesskab som den fuldstændige åbenbaring af det, der er blevet forberedt oversanseligt gennem de nævnte strømninger.

Mine kære venner, antroposofien bør optage dette i sin bevidsthed, bør være klar over, hvorledes han allerede nu er kaldet til at forberede det, der i stadig strøm skal finde udbredelse som spiritualitet, indtil kulminationen kommer, hvor de sande antroposofier atter vil være her, men forenet med de andre, ved slutningen af det tyvende århundrede. Den sande antroposof bør være sig bevidst, at det i dag drejer sig om at skue ind i kampen mellem Michael og Ahriman og at være medarbejder i denne kamp på Michaels side. Kun ved at en sådan spiritualitet som den, der vil gennemstrømme den antroposofiske bevægelse, forener sig med andre åndsstrømninger, vil Michael kunne finde de impulser, der atter vil forene ham med den intelligens, der er blevet jordisk, men som egentlig tilhører ham.

Det vil endnu være min opgave at vise Dem, med hvilke raffinerede midler Ahriman vil forhindre dette, og hvilken skarp kamp det 20. århundrede står midt i. Den tidens alvor, det mod, der er nødvendigt for på rette måde at føje sig som led ind i de spirituelle strømninger, kan man blive sig bevidst ud fra alle disse forhold. Men idet man optager disse ting i sig og siger til sig selv: du menneskesjæl, du kan blive kaldet til, hvis du forstår det, at medvirke ved sikringen af Michaels herredømme — idet du gør dette, kan der på samme tid opstå det, man kunne kalde en opofrende, indre jubel i menneskesjælen over at turde være så kraftfuld. Men man må selv finde stemningen til denne modige kraft, til dette kraftige mod. For over os står der skrevet med oversanselige bogstaver: bliv jer bevidst, at I vil vende tilbage før slutningen af det tyvende århundrede og ved slutningen af dette århundrede, som I jo selv har været med til at forberede ! Bliv jer bevidst, hvordan så det kan udformes, som I har forberedt.

At vide, at man deltager i denne kamp, i denne afgørelse mellem Michael og Ahriman, det er noget, der hører til det, mine kære venner, som man kan kalde antroposofisk entusiasme, antroposofisk begejstring.

Ottende foredrag

1. august 1924

Opgaverne vil fra nu af være at skildre, hvorledes den enkelte antroposof oplever sig selv i sit karma, ganske enkelt ved, at han ud fra de forudsætninger, jeg har talt om, har søgt ind i det antroposofiske selskab eller i det mindste i den antroposofiske bevægelse. For at kunne gøre dette vil det være nødvendigt, at jeg i dag føjer noget forklarende til det, som jeg gjorde rede for sidste mandag.

Jeg har henvist til den betydningsfulde oversanselige skole i begyndelsen af det 5. århundrede, der kan karakteriseres således, at man siger : i den var Michael den store lærer, og skarer af menneskesjæle, der dengang befandt sig mellem døden og en ny fødsel, men også skarer af åndelige væsener, der ikke er bestemt til at inkarnere på Jorden, men tilbringer de æoner, vi lever i, i en æterisk eller anden højere tilværelse, alle disse væsener, altså menneskelige, overmenneskelige, undermenneskelige væsener, hørte så at sige til den Michaelske magts omfattende elevkreds. Jeg har jo allerede sidste mandag karakteriseret noget af det, der dengang var indholdet af den omtalte lære.

I dag vil vi nu først tage det ene punkt op: det forrige Michael-herredømme — det, der varede i tre århundreder og fandt sin afslutning i Alexander-tiden i den før-kristelige tid. Dette Michael-herredømme trak sig så tilbage. Andre ærkeengel-magter herskede over Jorden. Michael-samfundet var på den tid, da mysteriet på Golgatha fandt sted på Jorden, netop forenet med de åndelige og menneskelig-åndelige væsener, der hørte til dem. De følte mysteriet således, at Kristus dengang forlod deres område, solområdet, medens de mennesker, der dengang levede på Jorden, måtte opleve mysteriet på Golgatha, således at Kristus kom til dem på Jorden.

Der er en mægtig, en aldeles overvældende modsætning i de oplevelser, som den ene og den anden art af sjæle havde, og vi må indtrængende fordybe os i denne modsætning.

Så begyndte den tid, da den kosmiske intelligens — altså den intelligens, der er udbredt over hele verden, og som uindskrænket forvaltedes af Michael indtil slutningen af Alexander-tiden, — lidt efter lidt blev overdraget til menneskene på Jorden — så at sige gik tabt for Michael.

Menneskehedens udvikling forløb jo med hensyn til disse ting på følgende måde: indtil slutningen af Alexander-tiden, ja, helt ind i den følgende tid, og for enkelte menneskegrupper vedkommende endnu langt senere, var man sig altid bevidst, at dersom én var intelligent, udviklede han selv ikke denne intelligens. Den blev skænket ham fra de åndelige verdener. Når man tænkte noget klogt, så tilskrev man det inspiration fra de åndelige væsener. Det er af nyere dato, når man tilskriver sig selv klogskaben, det, at være intelligent. Og det skyldes netop, at forvaltningen af intelligensen er overgået fra Michael til menneskene.

Da Michael ved slutningen af halvfjerdsere i det forrige århundrede atter tiltrådte sit regentskab som leder af Jordens skæbne, genfandt han den kosmiske intelligens, der siden det 8. eller 9. århundrede e. Kr. fuldstændig havde været unddraget ham, nede i menneskenes område.

Således var det allerede i sidste tredjedel af det 19. århundrede, da Michael-herredømmet på ny vandt udbredelse efter Gabriel-herredømmet. Idet Michael da nærmede sig de intelligente mennesker, kom han så at sige til noget, hvorom han kunne sige : her genfinder jeg dét, jeg har mistet, dét, jeg tidligere forvaltede. Og den store strid i middelalderen mellem de førende personligheder fra dominikaner ordenen og dem, der i fortsættelse af den asiatiske alexandrisme var draget over til Spanien, såsom Averroës og hans tilhængere, den bestod jo egentlig deri, at Averroës og hans tilhængere, altså de muhamedanske efter-aristotelikere sagde: intelligens er noget alment. De talte kun om en pan-intelligens, ikke om det enkelte menneskes intelligens. Det, der var individuel menneskelig intelligens, det var for Averroës kun en spejling i det enkelte menneskes hoved af noget, der i realiteten kun var til stede som noget alment.

Forestil Dem engang, at én eller anden har et spejl, der er inddelt i ni dele. Jeg kunne naturligvis også tegne hundrede eller tusinde dele eller millioner af dele i stedet for dette ni-fløjede spejl.

Her er så en genstand, der spejler sig. Således opfattede Averro sagen, men hans opfattelse blev meget stærkt bekæmpet af Thomas af Aquino. Forstanden, intelligensen var for Averroës ifølge traditionen fra den gamle Michael-tiden pan-intelligens, en intelligens, der kun var til stede som en enhed ; de enkelte menneskers hoveder spejlede denne intelligens. Når menneskets hoved ikke mere virkede som spejl, fandtes ingen menneskelig intelligens. Hvordan forholdt det sig egentlig rent faktisk med dette?

Jo, ser De, det, som Averroës forestillede sig, det var rigtigt indtil slutningen af Alexander-tiden, det var simpelt hen en kosmisk-menneskelig kendsgerning indtil slutningen af Alexander-tiden. Averroës holdt fast ved det. Dominikanerne derimod optog i sig den udvikling, der var sket i menneskehedens. De sagde : således forholder det sig ikke. De kunne naturligvis også have sagt: det forholdt sig engang således ; men det forholder sig ikke mere sådan! Det gjorde de dog ikke. De optog kun det, der rent faktisk fandtes i det 13. århundrede, og som kom særlig stærkt frem i det 14. og 15. århundrede. De sagde: nu har hver sin egen forstand. — Det var netop det, der indtrådte på det tidspunkt.

At bringe dette til fuld klarhed, det var opgaven for den oversanselige skole, jeg har talt om sidste mandag. I den oversanselige skole blev det atter og atter betonet i alle metamorfoser, idet de gamle mysteriers grund-karakter atter og atter blev skildret. På en storslået anskuelig måde blev det skildret i oversanselige — ikke imaginationer, de kom først i begyndelsen af det 19. århundrede — men i oversanselige inspirationer ; det har jeg ofte haft lejlighed til at skildre en afglans af, når jeg fortalte om svundne tiders mysterievæsen.

Men så henviste man også til fremtiden, til det, der skulle komme i form af et nyt mysterievæsen, til alt det, der ikke kom til mennesket på samme måde som i det gamle mysterievæsens tid, da intelligensen ikke var på Jorden, og da menneskene kun på en drømmeagtig måde kunne opleve de oversanselige verdener. Man henviste til det nye mysterievæsen, som vi må begynde at forstå på det antroposofiske område, og som absolut lader sig forene med menneskenes fulde, personlige klare, lyse intelligens. Men lad os gå lidt ind på de mere intime foreteelser i den omtalte oversanselige skole. Disse intime foreteelser førte jo til en erkendelse af det, der egentlig kun forefandtes som en slags afglans i de forskellige verdensanskuelser på Jorden siden den gamle, hebræiske tid og videre frem i den kristne tid, til en erkendelse af det, hvoraf der endnu i dag, hvor der dog burde herske en dybere indsigt hos langt den største del af menneskene, kun findes en traditionel afglans. Det er læren om synden, om det syndefulde menneske, om det menneske, der ved udgangspunktet

for sin menneskelige udvikling egentlig ikke havde været bestemt til at stige så dybt ned i det materielle, som det nu er det.

En vis, endnu god version af denne lære findes jo f. eks. hos Saint-Martin, hos den ukendte filosof, der endnu med fuld styrke lærte sine elever, at mennesket oprindeligt, før menneskehedens udvikling tog sin begyndelse på Jorden, stod på en vis højde, og at det ved en ursynder sunket ned til det stade, hvor det nu befinder sig. Det kaldte Saint-Martin »det kosmiske ægteskabsbrud«. Herved har Saint-Martin jo netop vist hen til det, der fandtes som læren om synden i hele den menneskelige udviklingshistorie : den anskuelse, at mennesket ikke står på den højde, det kunne stå på. Al lære om arvesynden blev med rette forbundet med den anskuelse, at mennesket egentlig er sunket ned fra sit oprindelige høje stade.

Men ved at man drog konsekvenserne af denne anskuelse, havde verdensanskuelsen fået en ganske bestemt nuance, den nuance, der kommer frem, idet man siger: da mennesket nu engang er blevet syndigt — og at blive syndigt vil netop sige at synke ned fra sit oprindelige høje stade —, kan det ikke gennemskue verden på samme måde, som det kunne have anskuet den syndefrit på, sådan som mennesket var før sit fald. Derfor ser det verden formørket. Det ser ikke verden i dens sande skikkelse. Man ser den fuld af illusioner og fantasibilleder. Mennesket ser kun det, som det kan iagttage i den ydre natur, og har ikke øje for dens åndelige baggrund. Mennesket ser det åndelige i en materiel form, som i virkeligheden slet ikke er til. Det vil sige: ifølge tidligere tiders opfattelse er mennesket syndigt, og det er det ofte endnu i vor tids tradition. Således altså, at også de, der bevarer mysterier traditionen, forkynder: mennesket kan ikke anskue verden på samme måde, det kan ikke føle i denne verden på samme måde, det kan ikke handle i verden på samme måde, som det ville tænke, føle og handle, hvis det ikke var blevet syndigt ; det vil sige, hvis det ikke var faldet fra det høje stade, hvortil de guder, som er knyttede til det, jo oprindeligt har bestemt det.

Lad os nu betragte alle de førende ånder i Archangelois rige, der afløser hinanden på en sådan måde, at de hver udøver deres herredømme over de jordiske forhold gennem tre til tre-et-halvt århundrede. De sidste tre-fire århundreder er dette herredømme blevet udøvet af Gabriel, nu skal det udøves af Michael i de kommende tre hundrede år. Når vi betragter hele rækken af disse archangeloi-væsener: Gabriel, Rafael, Zachariel, Anael, Orifiel, Samael, Michael, så kan vi karakterisere det forhold, der består mellem dem og de højere ånder af de højere hierarkier, omtrent på følgende måde:

Jeg beder Dem, tag ikke ordene, der lyder trivielle — men man har jo kun menneskeord — tag ikke ordene for disse ophøjede ting på en overfladisk måde. De er ikke ment således. Af disse i alt syv ærkeengle, har seks ikke helt, men dog i meget vid udstrækning — mest Gabriel, men selv han ikke helt — affundet sig med den kendsgerning, at menneskene står over for maya, over for den store illusion, fordi de i henseende til kvalitet ikke svarer til det, de oprindeligt var bestemt til, men er steget ned fra deres oprindelige skikkelse. Det er ene og alene Michael, som — jeg bliver som sagt nødt til at udtrykke mig banalt — ikke ville give efter, og som sammen med dem, der også blandt menneskene er Michaels-ånder står på det standpunkt : jeg er den, der forvalter intelligensen. Intelligensen må forvaltes således, at den ikke påvirkes af illusionen, fantasteriet, det, der kun lader mennesket få en dunkel og tåget opfattelse af verden.

At gennemskue, hvorledes Michael i denne henseende står frem som den største opponent i ærkeengelskaren, er et uhyre opløftende syn, noget overvældende og storslået. Og hver gang en Michaels-tid oprandt, skete der også dette på Jorden, at intelligensen som et middel til erkendelse ikke alene blev kosmopolitisk, som jeg allerede har skildret det, men også antog en sådan form, at menneskene lod denne bevidsthed gennemtrænge sig: vi kan dog nå op til guddommen.

Dette »vi kan dog nå op til guddommen« spillede en uhyre stor rolle ved slutningen af den gamle, den forrige Michaels-tid. En modløshedens atmosfære, der udgik fra Grækenland, havde sænket sig over alle de gamle mysteriesteder. Modløse var de, der i Syditalien, på Sicilien, var den gamle pythagoræiske skoles arvtagere, modløse var de, fordi det fortryllesens skær, som endnu i det 6. århundrede f. Kr. havde hvilet over den pythagoræiske skole, var udslukt. Også de, der var indviet i de pythagoræiske mysterier, så nu, hvorledes det illusionsprægede, det materialistisk illusionsprægede breder sig over verden.

Modløse var døtrene og sønnerne af de gamle ægyptiske mysterier. Disse ægyptiske mysterier var allerede på Alexander-tiden så modløse, at de endnu kun som slagter af gamle vidunderlige metalfloder forplantede dybe lærdomme som dem, der fandt udtryk i Osiris-

sagnet, eller i dette at skue op til Serapis. Og i Asien — hvad var der vel der blevet af denne modige, mægtige hæven sig op i den åndelige verden, der udgik fra f. eks. Diana-mysterierne i Ephesus? Selv de samotrakiske mysterier, kabirernes visdomme, kunne nu kun tolkes af dem, der i sig endnu bar impulsen til at svinge sig op i den åndelige verden. Kun de, hvis sjæle endnu var egnede dertil, kunne endnu tyde de røgskyer, der steg op fra Axieros og fra de andre kabirer.

Der havde sænket sig modløshed overalt. Der rådede overalt en følelse af det, som man forsøgte at overvinde i de gamle mysterier, idet man vendte sig mod solmysteriets hemmelighed, der egentlig er Michaels hemmelighed — overalt rådede en følelse af, at mennesket intet formår!

Denne Michaels-tid var den store prøvelsens tid. Platon var i grunden kun en slags udvandet ekstrakt af det gamle mysterievæsen. Ud af denne ekstrakt hentede så aristotelismen det mest intellektuelle, og Alexander tog det på sine skuldre.

Dengang forkyndte Michaels-ordet, at mennesket må nå til pan-intelligensen, til at begribe det guddommelige på Jorden i syndefri form. Det bedste, der er indvundet, må udbredes overalt hen over de modløse mysteriesteder med midtpunkt i Alexandrien. Det var Michaels impuls. Og det er netop betegnende for Michaels forhold til de andre Archangeloi, at han på den stærkeste måde protesterede mod menneskets fald.

Men det er også det vigtigste indhold af den lære, han har bibragt sine elever i den oversanselige skole, jeg talte om sidste mandag. Det vigtigste indhold er det, at når nu intelligensen vil være at finde nede blandt menneskene, når nu intelligensen, der er faldet ned fra michaeliternes skød, vil være at finde nede på Jorden, så må menneskene i denne Michael-tidsalder fornemme, føle, at de der må redde sig selv, fordi intelligensen ikke må angribes af synden, og fordi denne intelligensens tidsalder må benyttes til — i ren illusionsfri intelligens — at stige op til det spirituelle liv.

Det er den stemning, der råder på Michaels side, over for stemningen på Ahrimans side. Jeg har allerede sidste mandag karakteriseret modsætningen : hvorledes Ahriman allerede udfolder de stærkeste, de allerstærkeste anstrengelser — og vil fortsætte dermed — for at tilegne sig denne intelligens, der har taget bolig i menneskene, for at besætte menneskene, så Ahriman kan gøre sig til herre over intelligensen i deres hoved.

Ser De, mine kære venner, man skal bare kende denne Ahriman, det vil sige disse Ahrimans skarer. Det er ikke gjort med, at man foragter Ahrimans navn og giver en skare af foragtelige væsener Ahrimans navn. Dermed er der slet intet opnået. Det, det kommer an på, er, at Ahriman repræsenterer et verdensvæsen af den højst tænkelige intelligens, et verdensvæsen, der allerede har taget intelligensen i brug helt ind i det individuelle. Ahriman er i enhver retning i høj grad overintelligent ; han behersker en blændende intelligens, der strømmer ud fra hele menneskets væsen, kun ikke fra den del af menneskets væsen, der netop i menneskets pande antager en menneskelig form.

Hvis vi ville skabe et billede af Ahriman i menneskelig imagination, da måtte vi give ham en lav vigende pande og et frivolt-kynisk udtryk, fordi alt hos ham kommer fra disse lave kræfter, men fra disse lave kræfter kommer netop også den højeste intelligens. At inklude sig i en diskussion med Ahriman ville indebære, at man ligefrem ville blive knust af den logiske konsekvens, den storslåede træfsikkerhed, han fremfører sine argumenter med. Det er Ahrimans opfattelse, at det endnu ikke er afgjort, om klogskab eller tåbelighed skal herske i menneskets verden. Og Ahriman kalder alt tåbeligt, der ikke rummer intelligensen i en helt igennem personlig individuel form. Thi ethvert ahrimansk væsen er personligt overintelligent, således som jeg netop har redegjort for det, kritisk og afvisende overfor alt ulogisk, spotten de, fuld af foragt.

Når man på denne måde har Ahriman for sig, vil man naturligvis også fornemme hele modsætningen mellem Ahriman og Michael. For Michael lægger slet ikke vægt på det personlige moment i intelligensen. For ham eksisterer der stadig kun den fristelse for mennesket, at det kan gøre intelligensen personlig efter Ahrimans mønster. Ahriman nærer egentlig kun foragt for Michael. Ahriman mener om Michael, at han er dum, at han er tåbelig. Naturligvis er det i relation til Ahriman selv, fordi Michael netop ikke vil erobre intelligensen for sin egen person, men gennem årtusinder, gennem æoner vil og har villet forvalte pan-intelligensen. Og nu, da menneskene har erobret intelligensen, bør den atter forvaltes af ham som noget fælles menneskeligt, som noget, der kommer alle mennesker til gode som den almene intelligens.

Vi ville som mennesker sikkert gøre det rette, dersom vi sagde til os selv : den tro, at vi kan have klogskaben for os selv alene, er tåbelig. For vi kan ikke være kloge for os selv alene. Hvis vi vil bevise noget logisk for en eller anden, så forudsætter vi jo netop, at der gælder den samme logik for vedkommende og for en tredje atter den samme logik. Dersom et menneske kunne være i besiddelse af en personlig logik, ja, så kunne vi jo intet bevise for ham med vor logik. Det er netop det ejendommelige ved denne Michael-tidsalder, at det, der til syvende og sidst skal indses, helt igennem også må gå over i følelsen.

Og således raser egentlig bag tilværelsens kulisser Ahrimans kamp mod michaelismen. Det er, som jeg sagde sidste mandag, en opgave for antroposofien at arbejde sig frem til en fornemmelse af, at det virkelig forholder sig sådan, at kosmos så at sige står midt i denne kamp.

Ser De, denne kamp, som allerede forinden foregik i kosmos, fik øget betydning, da den kosmiske intelligens i det 8., 9. århundrede lidt efter lidt sank bort fra Michael og hans skarer og kom ned blandt menneskene på Jorden. Det blev først aktuelt, da bevidsthedssjælen på det tidspunkt, jeg så ofte har vist hen til, i begyndelsen af det 15. århundrede, begyndte at udvikle sig i menneskeheden. Vi ser også hos enkelte af de ånder, som dengang levede på Jorden, noget i retning af en spejling af det, der fandt sted i den store oversanselige skole, jeg talte om sidste mandag, her ser vi, at noget af dette spejlede sig i de enkelte mennesker på Jorden.

Vi har jo i den sidste tid indgående talt om, hvordan jordiske skoler og læresteder spejler noget himmelsk. Vi har talt om den store skole i Chartres. Vi har talt om andre. Men der kan også tales om enkelte mennesker. Her støder vi jo på et mærkeligt fænomen : netop på det tidspunkt, da bevidsthedssjælen begynder at udvikle sig i den civiliserede menneskehed, på det tidspunkt, da Rosenkreuzer-bevægelsen, den sande Rosenkreuzer-bevægelse, tog denne begyndende impuls til bevidsthedssjælen i sin hånd, netop da slog som et lyn noget af denne overjordiske impuls ned i en ånd fra denne tidsalder. Det var i Raimundus de Sabunda i det 15. århundrede. Og det, Raimundus de Sabunda dengang lærte, det er næsten som en jordisk afglans af den store oversanselige Michaels-lære, jeg har skildret for Dem.

Han lærte, at menneskene er sunket ned fra det stade, de oprinde lig havde fået tildelt af guderne. Var de blevet stående på dette stade, da havde de været i stand til at se alt det, der lever i mineralrigets vidunderlige krystalformer, det, der lever i det uformede mineralrige, det, der lever i planterigets hundred- og tusindfoldige former, det, der lever i dyrerigets former, det, der rører og bevæger sig i vand og luft, i varme og jord, alt det havde de været i stand til at se i dets sande virkelige skikkelse.

Raimundus de Sabunda mindede om, hvorledes der dengang i Sephirot-træet, i de aristoteliske kategorier, i disse almene begreber, der tager sig så besynderlige ud for den, som ikke forstår dem, hvorledes der i alt det er indeholdt, hvad der gennem intelligensen skal føre op til den åndelige verden. Hvor tørt, hvor skrækkelig tørt forekommer ikke det, der er indeholdt i de aristoteliske kategorier, når det i de logiske lærebøger hedder : væren, forholden sig, gøren, her, der, — ti sådanne kategorier, ti sådanne almene begreber. Så siger folk : det er selvsagt ikke til at holde ud. Hvorfor skulle man hidse sig op over sådanne almene begreber: væren, haven, vorden osv., hvorfor skulle man dog komme i ophidselse over dem? Men det er nøjagtig, som ville man sige : her er Goethes »Faust« ; hvorfor gør folk dog sådan et væsen ud af Goethes »Faust«. Den består dog kun af bogstaverne a, b, c, d, e, f, til z. Der er intet andet i bogen end a, b, c, d, e, f, til z — i forskellige kombinationer. Og en, der ikke kan læse, og som får Goethes »Faust« i hånden, vil ganske vist aldrig finde ud af, hvilken uhyre storhed der er i den. Han vil altid kun se a, b, c, d, e, f, til z —. Men en, der ikke ved, hvorledes a, b, c, d, osv. skal kombineres, kan jo netop ikke læse »Faust«.

Ser De, sådan er det også med hensyn til at læse ordene med de aristoteliske kategoriers hjælp; af dem er der ti. Væren, kvantitet (mængde) , kvalitet (egenskab) , relation, rum, tid, beliggenhed, forholden sig, handlen, uden, af dem er der ikke så mange, som bogstaverne i alfabetet. Men det drejer sig om de åndelige bogstaver. Den, der forstår på rette måde at behandle : væren, forholden sig, handlen osv., således som man må vide at behandle de enkelte bogstaver, så de fremtræder som »Faust«, han aner endnu noget om det, som Aristoteles sagde om disse ting, f. eks. da han underviste Alexander.

Raimundus de Sabunda gjorde endnu opmærksom på noget sådant. Han vidste endnu noget om sådanne ting. Han sagde : betragter man det, der f. eks. endnu fandtes i aristotelismen, får man øje på noget, der har overlevet fra det gamle stade, hvorfra menneskene sank ned i begyndelsen af den menneskelige udvikling her på Jorden. Det er noget, menneskene i

begyndelsen endnu havde en erindring om. Det drejede sig om evnen til at »læse i naturens bog«. Men menneskene er netop faldet så dybt, at de ikke mere i sandhed kan læse i naturens bog. Derfor har Gud, der forbarmede sig over dem, givet dem Bibelen eller »Åbenbarings Bog«, for at de ikke helt skal komme bort fra det guddommeligt-åndelige.

Raimundus de Sabundas lære var altså i det 15. århundrede, at »Åbenbarings Bog« er til for det syndige menneske, fordi det ikke forstår at læse i »Naturens Bog«. Men han lærte det på den måde, at han tænkte, at menneskene må genfinde muligheden for at læse i »Naturens Bog«. Michaels impuls sigter netop mod at sætte menneskene i stand til, efter at den af ham forvaltede intelligens er kommet ned til dem, at slå op i naturens store bog, at læse i »Naturens Bog«.

Egentlig burde enhver, der er i den antroposofiske bevægelse, føle dette : man kan kun forstå sit karma, når man ved, at der rettes den personlige opfordring til en, at man må læse åndeligt i »Naturens Bog«, finde naturens åndelige baggrund, efter at mennesket i den mellemliggende tid har været henvist til den af Gud givne åbenbaringen.

Læs, hvad der er indeholdt i min bog »Die Mystik im Aufgange des neuzeitlichen Geistesleben«, så vil De på sidste side se — blot netop i den form, som jeg dengang kunne og måtte skrive det —, at det drejede sig om at føre den antroposofiske bevægelse i den retning, at menneskene på ny kan få mulighed for at kunne læse, ikke alene i åbenbarings bog, om hvilken jeg sagde, at endnu Jacob Böhme havde læst i den, men også i naturens bog. Den diletantiske, den utilstrækkelige, den ofte gruppevækkende måde, som den nyere naturvidenskab behandler naturen på, må forvandles, metamorfoseres — gennem en spirituel verdensanskuelse — til en virkelig læsning i naturens bog. — Jeg tror også, at udtrykket naturens bog er brugt i slutningen af bogen »Die Mystik im Aufgange des neuzeitlichen Geisteslebens«. Fra begyndelsen af havde den antroposofiske bevægelse dette schibboleth. Fra begyndelsen af var det en appel til de mennesker, som nu skulle lytte til deres karmas stemme, og som mere eller mindre ubevidst og dunkelt skulle høre den opfordring : mit karma påvirkes og gribes af det, der toner ud i verden som Michael-budskabet. Jeg er gennem mit karma forbundet med det.

Det er jo til syvende og sidst mennesker, der har eksisteret før, som altid eksisterer, som kommer og altid vil vende tilbage, der er parat til i en vis forstand at distancere sig fra verden, og forenes i det, der sammenfattes som Antroposofisk Selskab. I hvilket omfang denne større eller mindre »distanceringen sig fra verden« må opfattes som virkelig, som formel osv., ja, det er en sag for sig, men en distanceringen sig er der tale om for de enkelte sjæle — en art nærmen sig til noget, der er anderledes end det, de er vokset frem af. Det er jo de mangfoldigste karmiske begivenheder, der kommer til de enkelte mennesker. Den ene oplever dette eller hint ved, at han må rive sig løs fra hidtidige forbindelser og forene sig med dem, der vil pleje Michael-budskabet. Der findes nogle, der føler denne tilslutning til Michael-budskabet som en slags forløsning ; men der er andre, der føler det, som om de er hensat i omtrent følgende situation: jeg bliver draget på den ene side hen til Michael, på den anden side til Ahrimanismen, jeg kan ikke vælge — jeg fastholdes livet igennem i denne situation. Der er sådanne, som har mod til at rive sig løs, men endnu bevarer en sammenhæng udadtil. Der er dem, der let finder denne sammenhæng. Også det er muligt, og det er måske endda for det antroposofiske selskabs nuværende situation det allerbedste. Men altid står mennesker, der befinder sig i den antroposofiske bevægelse, over for andre mennesker, der ikke befinder sig i den, over for sådanne, som de fra tidligere jordliv er dybt karmisk forbundne med. Her får vi indblik i de besynderligste karmiske tråde.

Vi kan kun forstå disse mærkværdige karmiske tråde, når vi mindes de forudsætninger, som vi nu har behandlet. Vi har virkelig set, at de sjæle, der i vor tid ubevidst tiltrækkes af den antroposofiske bevægelse, har gennemgået noget med hinanden i tidligere liv her på Jorden, idet de fleste af dem hørte til de skarer, der i det 15., 16., i 7. århundrede lyttede til Michaels budskab og derefter medoplevede den mægtige imaginative kultus i begyndelsen af det 19. århundrede, som jeg her har talt om. Vi ser en mægtig kosmisk-tellurisk opfordring til de karmiske sammenhænge mellem medlemmerne af det antroposofisk selskab. Vi har jo hørt sidste mandag, hvorledes denne opfordring vil lyde hele det 20. århundrede igennem, og hvorledes kulminationen vil indtræde ved slutningen af det 20. århundrede.

Herom, mine kære venner, vil jeg så tale næste søndag.

Niende foredrag

3. august 1924

Af de foregående foredrag har De set, hvorledes de sjæle, der ud fra dybet af deres underbevidsthed drages mod den antroposofiske bevægelse, bærer denne trang i sig på grund af deres særlige forhold til de Michaelske kræfter. Vi har derfor betragtet disse Michael-kræfters virke gennem de forskellige århundreder, netop for at blive klar over, hvilken indflydelse disse Michael-impulser kan have på de menneskers liv, der på en eller anden måde har forbindelse med dem.

Nu er disse Michael-impulser af en sådan art, at de griber dybt og intensivt ind i hele mennesket, og det er noget, der er af stor betydning for den enkelte antroposofisk karma. Vi ved jo fra de forudgående skildringer, at Michael tiltrådte sit herredømme — for at kalde det således — over den jordiske udvikling i slutningen af halvfjerdserne i forrige århundrede. Forud var gået Gabriels herredømme. Jeg har allerede forklaret, hvorledes dette Gabriels herredømme hænger sammen med kræfter, der folder sig ud i den fysiske forplantning, altså har noget at gøre med arveligheden i det fysiske.

Det forholder sig lige modsat med de Michaelske kræfter. Når Gabriel har herredømmet, virker hans impulser stærkt ind i det fysiske, det legemlige hos mennesket. Michael virker stærkt ind i menneskets åndelige væsen. Det kan De allerede slutte af, at han forvalter verdens-intelligensen. Men Michaels impulser er stærke, kraftige, og de virker ud fra det åndelige ind gennem hele mennesket. De virker ind i det åndelige hos mennesket, derfra ind i det sjælelige og derfra igen ind i det legemlige. Og disse overjordiske kræfter er jo altid virksomme i de karmiske sammenhænge. Væsener fra højere hierarkier arbejder med mennesket, på mennesket. Derved bliver karma udformet. Og netop ved at Michaels kræfter virker ind på hele mennesket, griber disse kræfter først og fremmest også stærkt ind i menneskets karma. Gabriel-kræfter har meget ringe indflydelse på menneskets egentlige karma, om end de ikke er komplet uvirksomme. Michael-kræfter derimod virker stærkt ind i menneskets karma.

Når derfor visse mennesker er særligt forbundne med denne Michael-strømning — og det er De jo i grunden alle, mine kære venner — så kan disse enkelte menneskers karma egentlig kun forstås, når man betragter det i sammenhæng med Michael-strømningen.

Og betragter man Michael som en ånd, der især har forbindelse med solen og alle solimpulserne, vil man nå til en endnu dybere forståelse af, hvilken uhyre dyb betydning disse Michael-impulser har for de mennesker, der i særlig grad er udsat for dem. Det åndelige virker helt ind i den fysiske organisme. Derfor har hos — lad os kalde dem — Michael-menneskene fysiske fænomener, der finder udtryk i sygdom og sundhed, i en højere betydning noget at gøre med karma, end det er tilfældet f. eks. med Gabriel-mennesker eller Rafael-mennesker eller lignende. Ja, sådan forholder det sig virkelig. Skønt Rafael er den ånd, der især har noget med lægekunsten at gøre, så er Michael dog den ånd, hvis indflydelse især virker ind på menneskets karma, hvad angår sådanne ting som sundhed og sygdom.

Det har atter noget at gøre med, at Michael-kræfterne ikke udelukkende har kosmopolitiske virkninger. De river også mennesket ud af de mere snævre jordiske sammenhænge og bærer det op til en åndelig højde, hvor det føler de jordiske sammenhænge mindre stærkt end andre mennesker. I al fald er mennesket gennem sit karma forudbestemt dertil. Det er atter noget, der virker dybt ind i hvert enkelt menneskes karma, der tilhører den Michaelske strømning.

I sidste tredjedel af forrige århundrede var det virkelig sådan, at — ikke nervøse, men åndeligt og sjæleligt stærkt modtagelige — mennesker var i stand til stærkt at fornemme, hvordan de Michaelske kræfter trængte ind i verden. Det, at de Michaelske kræfter trængte ind i verden, ytrede sig hos de egentlige Michael-mennesker således, at de følte mangt og meget, som andre mennesker går forbi, som noget, der griber dybt ind i livet.

Sådanne menneskers karma formede sig frem for alt på en sådan måde, at de — selv om de ikke blev klar over det — dog havde en fornemmelse af den kamp, jeg skildrede i forgårs som kampen mellem Michael og Ahriman. I vor tid har Ahriman kun en stærk indflydelse på mennesker, når deres bevidsthed på en eller anden måde er bortledt. Det viser sig mest

radikalt, hvor en afmagtstilstand eller en formørkelse af bevidstheden indtræder og varer i længere tid. I sådanne situationer, hvor menneskets bevidsthed er formørket, kan de ahrimanske magter komme det særligt nær. Så virker de i det, så er det udsat for dem.

Men netop i denne sidste tredjedel af det nittende århundrede, navnlig i den tid, der grænsede op til udløbet af kali yuga, altså i de sidste år af forrige århundrede, var det faktisk rystende at se bag kulisserne af den ydre fysiske sanseverden. Umiddelbart grænsende op til denne ydre fysiske sanselige verden befinder sig jo det område, der viser os meget af disse historiske foreteelser, som de højere, de oversanselige væsener griber ind i.

Nu gjorde noget særligt sig gældende i sidste tredjedel af det nittende århundrede, navnlig i det sidste årti. Det var dette, at Michaels herredømme — hele kampen, alle de kendsgerninger, der har at gøre med Michaels herredømme — kun var skjult bag et tyndt slør. Siden da forholder det sig sådan, at Michael på en vis måde kæmper med i den ydre verden. Og skal man da se det, der er til stede som noget oversanseligt, behøver man en langt stærkere kraft, end man behøvede før udløbet af kali yuga, altså i forrige århundrede, hvor som sagt den nærmest tilstødende åndelige verden kun var skilt fra den fysiske af et tyndt slør, bag hvilket Michaels kamp fandt sted. Men Michael er besluttet på, som jeg har fortalt Dem, at hans herredømme helt og fuldt skal gøre sig gældende. Michael er en kraftfuld ånd. Han kan kun i fuld udstrækning bruge modige mennesker, mennesker, hvis indre virkelig er opfyldt af mod.

De husker de sammenhænge, som jeg har skildret for Dem, og som gjorde sig gældende i den oversanselige skole i det 15., 16. og 17. århundrede, og senere gjorde sig gældende i forbindelse med den oversanselige kultus i begyndelsen af det 19. århundrede. Blandt de ånder, der er delagtige i disse begivenheder, spiller til stadighed skarer af luciferiske skikkelser ind, der er nødvendige for hele sammenhængen. Michael har brug for luciferiske skikkelser, som medvirker til at overvinde deres polare modsætning, Ahriman. De mennesker, der er knyttet til Michael, er derfor stillet ind midt i — måske kan man ikke sige en kamp mellem luciferiske væsener og ahrimanske — men dog stillet ind i en bølge af samarbejdende luciferiske og ahrimanske impulser. Disse forhold viste sig med stor styrke lige mod slutningen af forrige århundrede. Det var dengang ikke så sjældent, at man kunne se gennem dette slør, som jeg har kaldt det. Da så man, hvor stærkt Michael måtte kæmpe mod Ahriman, og hvor let det kunne ske, at menneskets bevidsthed kunne blive bortledt af allehånde luciferiske indflydelser.

De vil måske indvende, at tilstande, hvor bevidstheden bliver bortledt eller falder i afmagt, ikke er noget usædvanligt. Og det er rigtigt. Set udefra er de ikke noget særligt. Betydningsfulde bliver de imidlertid på grund af det, der indtræffer, når en sådan bortledning eller formørkning af bevidstheden finder sted. Det vil jeg give Dem et eksempel på.

Der var engang tale om, at et bestemt menneske stod over for at skulle lære en historisk personlighed at kende på en mere dybtgående måde. Han skulle — ud fra de historiske kendsgerninger — simpelt hen foretage historiske studier af denne skikkelse. Det drejede sig om en personlighed fra renæssance- og reformationstiden. Forstå mig ret: alting var så at sige lagt sådan til rette (det var i slutningen af halvfemserne i forrige århundrede), at det pågældende menneske ad historisk vej skulle gøre sig bekendt med denne personlighed fra renæssance- og reformationstiden. Ja, man kunne egentlig slet ikke begribe, hvordan det, efter alt hvad der forelå, kunne gå anderledes, end at dette menneske på en så at sige filistrøs, pedantisk måde skulle lære denne personlighed at kende. Men så skete der noget. Der skete det, at det pågældende menneske — på grund af de mest raffinerede karmiske forhold — blev ude af stand til at bruge sin bevidsthed netop på den tid, hvor han skulle opleve dette. Han faldt i en slags søvn, som han ikke kunne vågne af, og blev derved forhindret i det.

Den slags ting lægger man selvfølgelig ikke særlig mærke til i det sædvanlige liv. Men netop gennem den slags ting bliver man i stand til her fra Jorden at skue umiddelbart ind i den åndelige verden. Vil man have en forklaring på den kendsgerning, som jeg her har omtalt, må man sige : dette menneske, der egentlig skulle være blevet bekendt med en personlighed fra renæssance- og reformationstiden, havde — netop hvis han havde oplevet dette — fået et uhyre stærkt personligt indtryk. Nu fik han ikke dette indtryk, men lod det upåagtet. Men det indtryk, han skulle have haft, fik han i forvandlet form som særlig stærk modtagelighed for det Michaelske element. Han fik ligefrem en forståelse — om end en ubevidst forståelse — af det Michaelske element. Jeg nævner dette noget paradoksale eksempel for at vise Dem, ad hvilke veje det Michaelske element nærmede sig menneskene.

Den slags eksempler kunne man anføre særdeles mange af. Nutidens mennesker ville være ganske anderledes, hvis ikke noget lignende var hændt for mange mennesker. Sådanne ting kan jo forekomme på hundreder af måder. I det her nævnte tilfælde skete der det, at den pågældende virkelig faldt hen i en slags søvntilstand. I andre tilfælde skete der det, at en eller anden begivenhed, der ville have ført bort fra Michael, blev forhindret på anden måde. Det skete f. eks. ved, at en ven eller en bekendt kom og førte vedkommende et andet sted hen, således at hans bevidsthed på den naturligste, mest filistrøse, måde blev tilsløret, hvorved han blev forhindret i at være med til det, han karmisk først og fremmest skulle have været opmærksom på. Netop i disse år fuldbyrdedes de mest dybtgående indgreb i karmas sædvanlige, regelrette forløb.

I regelen er det derved blevet åbenbart, hvor dybt denne Michaelske indflydelse går. I talrige tilfælde viste det sig, at sådanne mennesker ikke alene påvirkedes sjæleligt, men blev påvirket helt ind i det legemlige. De havde fået et sådant ryk i deres karma, foranlediget af, at Michael måtte trænge ind i den jordiske sanseverden via menneskelige bevidsthedsporte.

Det er højst interessant at iagttage, hvordan mennesker i halvfemserne blev ført ind i begivenheder, som er ensbetydende med Michaels vilje fra den åndelige verden ind i den fysiske verden. For De må være opmærksom på følgende : det, der på denne måde udspilledes i sidste tredjedel af det 19. århundrede, som Michaels indtog i den fysiske verden, var jo, som De ved, længe blevet forberedt i den åndelige verden, allerede fra begyndelsen af i 840'erne. Michael og de mennesker, der befandt sig i kredsen om ham, kom så at sige stadig nærmere.

Det viste sig stadig tydeligere, at de mennesker, hvis jordiske skæbne det var at samarbejde med Michael om løsningen af hans opgave, ville komme ned på Jorden. Michaels opgave er jo igen at overtage intelligensen hernede på Jorden, efter at den var faldet ud af hænderne på Michael-skarerne i den oversanselige verden.

I alt dette — De vil allerede kunne se det af skildringerne til nu er jo endelig den antroposofiske bevægelse blevet sat ind, for den har jo en nøje tilknytning til hele denne Michaelske strømning, som det fremgår af det, jeg indtil nu har skildret.

Lad os nu i lys af dette betragte de karmiske sammenhænge i forbindelse med enkelte personligheder, der ud fra en indre trang nærmer sig den antroposofiske bevægelse.

De kommer til en begyndelse ude fra verden. De befinder sig jo ude i verden i en eller anden sammenhæng. Der har jo i tidernes løb virkelig eksisteret mange fællesskaber, der på en eller anden måde forenede mennesker. Men aldrig har den kraft, der holdt sådanne fællesskaber sammen, været så egenartet som den, de Michaelske kræfter frembringer. Derved opstår en særlig situation for den, der ude fra verden finder vej ind i det antroposofiske selskab. I andre foreninger kan man melde sig ind, har altid kunnet melde sig ind, uden at ens skæbne nødvendigvis var dybt berørt deraf. Dette er ikke tilfældet med det antroposofiske selskab. Det kommer man ikke ind i, i det mindste ikke, hvis det sker på en helt ærlig måde, der griber sjælen dybt, uden at ens skæbne i det væsentligste er dybt påvirket. Dette forhold bliver helt tydeligt, når man betragter sagen ud fra den rette synsvinkel.

Lad os antage, at et menneske kommer ind i det antroposofiske selskab eller den antroposofiske bevægelse., et menneske, der før havde forskellige forbindelser med ikke-antroposofier, eller som bibeholder dem. Forskellen mellem den, der står i selskabet, og den, der står eller forbliver udenfor, er langt mere betydningsfuld, end hvor det drejer sig om et hvilket som helst andet fællesskab. Her er tale om to slags forbindelser. Vi lever nu engang, ved at alt det, som jeg har beskrevet, er blevet opfyldt, i en tid, hvor uhyre skelsættende begivenheder fin der sted, så at det forhold, at antroposofiske og ikke-antroposofiske mennesker eksisterer side om side, er noget afgørende i vor tid. Det drejer sig for den, der står inde i det antroposofiske selskab, om opløsningen af et gammelt karma, og det drejer sig for den, der ikke står inde i det antroposofiske selskab, om den begyndende udformning af et nyt karma. Der er en stor forskel mellem de to ting.

Lad os antage, at en antroposof står en ikke-antroposofiske nær. Der kan da være tale om, at antroposofien først skal løse gamle karmiske sammenhænge med ikke-antroposofien. Eller der kan være tale om, at der mellem ikke-antroposofien og antroposofien skal knyttes karmiske forbindelser af betydning for fremtiden. Disse to tilfælde — naturligvis i en række forskellige udformninger — er de eneste, jeg har kunnet iagttage. Heraf fremgår, at vi virkelig lever i en tid, hvor der træffes vidtrækkende afgørelser. På den ene side kan der virkes sådan ind på ikke-antroposofier, at disse kommer ind i det Michaelske fællesskab. På den anden side kan der virkes sådan ind på dem, der ikke tilhører det Michaelske fællesskab, at de holder sig

borte fra dette. Det er derfor, vor tid er de store afgørelses tid, den store krise, som i grunden de hellige bøger til alle tider har talt om, vil komme. Det er vor tidsalder, der er ment. For det er netop det ejendommelige ved de Michaelske impulser, at de er afgørende, og at de netop i vor tid får en afgørende betydning. De mennesker, der i deres nuværende inkarnation, gennem antroposofien, optager de Michaelske impulser i sig, forbereder derved på en ganske speciel måde hele deres væsen. De optager nemlig i sig impulser, der trænger langt ind i de kræfter, som ellers kun er bestemt af sammenhængen med race og folk.

Man taler jo ofte om, at den ene eller den anden hører nøje sammen med et bestemt folk. Man siger, at man kan se på et menneske, om han er russer, franskmand, englænder eller tysker. Man taler om, og tillægger det betydning, at man ligefrem kan se på et menneske, hvor det hører hjemme, at man ved at tænke lidt over sagen er i stand til at placere et menneske i en bestemt folkelig sammenhæng. Man anser det for betydningsfuldt, når man kan se på et menneske at det er tyrk, russer osv. Se, den skelnen, der her er tale om, vil i fremtidige

inkarnationer ikke mere have nogen mening med hensyn til dem, der i dag med virkelig indre sjælelig kraft, med hjertets impulsivitet optager antroposofien i sig som deres dybeste livskraft. Om et sådant menneske vil man — når det atter inkarnerer på Jorden — sige : hvor hører han mon hjemme? Han tilhører ikke noget bestemt folk eller nogen bestemt race. Det er, som om han er vokset ud over det, alle racer og folkeslag.

Da Michael sidste gang havde herredømmet — i Alexander-tiden — da drejede det sig om at udbrede den græske kultur, kosmopolitisk, overalt. Der skete noget uhyre vigtigt, idet Alexander-toget bidrog til at udligne menneskene og udbrede et fællessprog. Dette kunne dog endnu ikke gribe så dybt ind, fordi Michael jo på den tid stadig forvaltede den kosmiske intelligens. Nu er intelligensen her på Jorden, derfor griber det, der bevirkes gennem Michael, i vore dage anderledes dybt ind. Det griber, hvad mennesket angår, også ind i det jordiske. Det vil sige, at en åndelig impuls forbereder sig på for første gang at blive racedannende. Og der vil komme en tid, da man ikke mere kan sige, at mennesket ligner en tyrk eller araber eller englænder eller russer eller tysker. Men man vil komme til at sige, at et menneske i et tidligere jordliv følte en trang til at forbinde sig med det åndelige i ordets Michaelske betydning. Så at de kræfter, der er påvirket af Michael, virker umiddelbart fysisk skabende og formende.

Det er noget, der griber dybt, dybt ind i den enkeltes karma. Derfor er det mange ærlige antroposofers skæbne, at de ikke rigtig kan klare verden, men samtidig nødvendigvis alvorligt, med fuld alvor, må give sig i lag med verden.

Jeg har tidligere antydnet, at de mennesker, der med hele deres væsen står i den antroposofiske bevægelse, vil komme igen ved slutningen af dette århundrede. Andre vil så forene sig med dem. Dette samarbejde bliver afgørende, definitivt afgørende for, om Jorden, vor jordiske kultur kan reddes fra forfald. Det er den mission, den antroposofiske bevægelse har, og som på den ene side kan virke knugende, men på den anden side bevægende og begejstrende på vore hjerter. Denne mission må man stadig have for øje.

Nu må man som antroposof absolut vide, at denne situation gør det sværere for antroposofien end for andre mennesker at opleve sit karma. Til at begynde med er de mennesker, der kommer ind i det antroposofiske selskab, ligefrem forudbestemte til at opleve karma sværere end andre mennesker. Og hvis man går forbi denne svære oplevelse, hvis man vil opleve sit karma på en bekvem måde, vil det hævne sig i en eller anden retning. Man må kunne være antroposof, også i den måde, hvorpå man oplever sit karma. Man må, hvis man vil være antroposof på den rette måde, være i stand til at rette sin opmærksomhed på karma-oplevelsen. Den bekvemme oplevelse af karma, vejen til at opleve karma på en bekvem måde, fører så netop til, at det hævner sig som fysisk sygdom, som ulykkestilfælde og lignende.

Man må have øje for disse finere sammenhænge i livet. Har man det, vil man også blive opmærksom på meget andet. At lægge mærke til disse intimere sammenhænge i livet, det er netop den bedst tænkelige forberedelse for den, der ønsker at se den åndelige virkelighed. At ville udvikle alle mulige abnorme, visionære tilstande på en mere eller mindre tåget måde, det er ikke et rigtigt princip. At befatte sig med det, der mere intimt fremgår af de skæbnesammenhænge, man kan iagttage, det er derimod noget uhyre vigtigt.

Ser vi det da ikke som en del af vort karma, at vi lever sammen med eller har levet sammen med mennesker, der af indre årsager absolut er forhindret i at nærme sig det antroposofiske på trods af alt, hvad vi — jeg vil ikke sige byder dem — men kunne byde dem, af antroposofi, dersom de blot ville tage mod det? Det ser vi jo ! Det er noget, der absolut hører ind under

den store afgørelse, der træffes i det nuværende liv. Og det, der udspiller sig her, får da karmisk betydning — såvel for den, der kommer ind i den antroposofiske bevægelse, som for den, der bliver stående udenfor. Det bliver noget overordentlig betydningsfuldt.

Lad os forestille os, at sådanne mennesker atter mødes i en kommende inkarnation. Hvad der sker med os i fremtidige inkarnationer, forberedes jo allerede i den nuværende. Når de mennesker, hvis indbyrdes forhold jeg her har karakteriseret, mødes i en kommende inkarnation, da vil det vise sig, at de står endnu mere fremmede over for hinanden. For Michael virker også helt ind i fysiske sympatier og antipatier. Alt dette sker jo allerede, som noget forberedende, for hver enkelt antroposof. Derfor er det så uhyre betydningsfuldt for antroposofien, at han har øje for netop disse karmiske forhold, der kommer til udfoldelse mellem ham selv og ikke-antroposof. Her foregår der nemlig noget, der når op i det nærmeste hierarkis område. For der er jo et modstykke til det, jeg har skildret, nemlig at de Michaelske impulser endog virker racedannende. Der findes et modstykke dertil.

Lad os antage, at en eller anden persons karma er af en sådan art, at han i aller-eminente forstand gribes af de antroposofiske impulser, gribes af dem med hjerte og sind, så at sige, med ånd og sjæl. Når det sker — ja det lyder ganske vist meget sært, paradoksalt, men det må siges alligevel — når det sker, da må det pågældende menneskes engel nødvendigvis lære noget. Og ser De, dette er noget uhyre betydningsfuldt.

Antroposofers skæbne — sådan som den udfolder sig mellem antroposof og ikke-antroposof — sender så at sige bølger ind i Angelos verden. Det fører til, at der i englens verden finder en adskillelse sted mellem ånderne. Den Angelos, der ledsager antroposofien til de næste inkarnationer, lærer at finde endnu dybere ind i de åndelige riger, end den tidligere var i stand til. Den engel, der ledsager den anden, der slet ikke kom ind i bevægelsen, synker ned. Og englens skæbne viser først, hvorledes den store adskillelse finder sted. Det er nu engang sådan, og det er noget, jeg vil lægge Dem på hjerte, at der opstår et tvedelt Angelorige af et forholdsvis ensartet Angelorige. Den ene del drages op mod højere verdener, den anden drages ned mod lavere verdener. Mens dannelsen af Michael-samfundet fuldbyrdes her på Jorden, kan vi over det, der her fuldbyrdes som Michael-samfundet se opadstigende og nedadssynkende englevæsener. Når man skuer dybere ind i verden, kan man egentlig i dag til stadighed iagttage disse strømninger, der ryster hjertet så dybt.

Jeg har tidligere omtalt, at de mennesker, der kommer ind i den antroposofiske bevægelse, stort set kan opdeles i to grupper. Den ene gruppe bærer endnu med sig en viden om det gamle hedenskab. Dens medlemmer har udviklet sig videre ud fra hedenskabet, uden at de har ret megen erfaring om den kristelige udvikling, der fandt sted endnu i kaliyuga-tiden. Disse mennesker vokser nu ind i den kristendom, der atter skal være kosmisk. Der er altså tale om hedensk prædestinerede sjæle, som egentlig først nu vokser ind i kristendommen.

Den anden gruppe er sammensat af sjæle, der så at sige er mere hedenskabstrætte, hvad de dog ikke indrømmer for sig selv. Disse sjæle vokser på forhånd ind i den antroposofiske bevægelse på grund af dens kristne karakter; men de forbinder sig ikke så dybt med det, der er antroposofisk kosmologi, antroposofisk antropologi og så videre. De vokser derimod mere ind i det abstrakt religiøse. Disse to grupper kan jo tydeligt skelnes fra hinanden.

Den gruppe, der i en vis forstand endnu er hedensk prædestineret, føler især nødvendigheden af at gribe de bærende kræfter i antroposofien med fuld indre intensitet og uden at lade sig forstyrre af nogen som helst hensyn bevæge sig i den retning, som disse bærende antroposofiske kræfter angiver.

Alt det er jo noget, der i grunden først må optages helt i hjerterne; men det må optages i antroposofernes hjerter. Først så vil det blive muligt i Antroposofisk Selskab at leve sammen på et grundlag af konkret antroposofi. For netop når de mere hedenskabstrætte sjæle bringer deres kræfter til udfoldelse — ofte under store vanskeligheder — de kræfter, der så ofte findes i deres sjæles grund i deres nuværende inkarnation, netop så vil der — helt i Michaelske betydning — over hele det antroposofiske selskab udbrede sig en atmosfære af fremadstræben.

Men da må man have mod til netop at skue ind i denne stærke kamp mellem det, Michael må foretage sig for at kunne magte sin store opgave, og det, Ahriman til stadighed stiller op derimod. Ahriman har jo til at begynde med grebet visse tendenser i vor kulturs udvikling og gjort dem til sine redskaber. Betænk blot, at mennesket først fra det i 5. århundrede rigtig har fået mulighed for at gribe intelligensen : det var først muligt, efter at bevidsthedssjælen var opstået. For den er menneskets ejendom, den kan tilegne sig intelligensen. Først efter den tid har menneskene fået impulsen til i så høj grad at pukke på denne personligt-virksomme intelligens.

Forsøg engang at opstille et lille regnestykke, der egentlig omfatter noget stort, men vel at mærke kun rumligt stort : læg alt det sammen i tankerne, som journalisterne over hele verden nu om stunder tænker på en enkelt dag, for at aviserne kan udkomme. Jeg beder Dem forsøge at tage et overblik over det. Forsøg at danne Dem et indtryk af hele den sum af intelligens, der bliver tygget ud af pennene og sat på papiret, derpå bliver trykt og så videre. Prøv at overskue det, der her strømmer gennem verden i form af personlig intelligens.

Og gå så nogle århundreder tilbage i tiden, gå tilbage til det i 3. århundrede og tag et overblik over, om der fandtes noget lignende dengang. Det gjorde der jo overhovedet ikke.

Men jeg vil stille Dem endnu en opgave. Forestil Dem i tankerne — det er jo søndag i dag, så der er særlig lejlighed til d — hvor mange møder om politiske sager der bliver holdt fra vest til øst rundt om i Europa, for blot at nævne det, hvor meget der fra sådanne møder strømmer ud i Jordens atmosfære af personlig intelligens. Forestil Dem igen det 13. århundrede. Da klarede man sig uden alt det, uden aviser, uden disse møder. Intet af alt dette fandtes dengang. Hensætter De Dem til det i 3. århundrede og kaster et blik ud over verden, har De virkelig et helt frit udsyn. Ingen avisredaktioner, ingen politiske møder. Alt dette fandtes ikke. Udblikket er frit.

Når De ser Dem om i dag, vil De kunne konstatere, at de personlige intelligensbølger presser sig frem overalt. Disse bølger er der. — De kan ikke trænge igennem. Luften er åndelig talt til at skære i, akkurat som luften i en sal, hvor enhver damper på sin pibe eller cigar.

Sådanne forskelle må man have for øje, når man på en eller anden måde vil bedømme de forskellige epoker, der følger efter hinanden. Læser man historieskrivere, som f. eks. Ranke, lægger man jo slet ikke mærke til, at der er den slags forskelle. Men de er der. De er reale kendsgerninger.

Men alt det, der nu er kommet ind i tilværelsen, hvad er egentlig det? Det er alt sammen åndelig føde for de ahrimanske magter. Det repræsenterer netop det område, som de i første omgang har mulighed for at kaste sig over. Netop derfor er Ahrimans muligheder for at gribe ind i civilisationens forløb blevet stadig mægtigere. Ånder som Ahriman er naturligvis ikke til for at inkarnere i et fysisk legeme på J orden ; men de kan dog virke blandt menneskene ved, at de — ikke inkarnerer — men inkorporerer sig, for visse tidsrum. For når det indtræder, jeg har talt om, formørkelse eller midlertidig bortledning af dette eller hint menneskes bevidsthed, så danner mennesket et hylster, hvori Ahriman har en mulighed for — ikke at inkarnere — men inkorporere, det vil sige at virke ud fra mennesket ved hjælp af dets egne evner. Det vil være min opgave netop at tale om denne ahrimanske indvirkning. Jeg vil da vise, hvorvidt f. eks. Ahriman i nyere tid er optrådt som forfatter, — for på den måde at påpege forhold, der må iagttages af dem, der i vor tid ønsker at iagttage realiteter.

Tiende foredrag

4. august 1924

Det, jeg gerne ville fremkalde en følelse af, er, at den enkelte, der befinder sig inden for den antroposofiske bevægelse, sporer noget af den ejendommelige karmiske stilling, som netop dragningen mod den antroposofiske sag giver mennesket. Vi må jo indrømme over for os selv, at i den sædvanlige livssammenhæng sporer mennesket kun lidt af sit karma, og at det stiller sig sådan over for livet, som om netop de oplevelser, det kommer ud for, sker ud fra tilfældige sammenkædninger. At der er en skæbnemæssig-karmisk sammenhæng i det, der møder os i jordelivet fra fødselen indtil døden, det er man i ringe grad opmærksom på. Og når man

endelig er det, tror man straks, at der deri kommer et eller andet fatalistisk til udtryk, noget, som drager den menneskelige frihed i tvivl el. lign.

Jeg har ofte talt om, at netop det, at vi intensivt gennemskuer de karmiske sammenhænge først stiller friheden i det rette lys. Således behøver vi, når vi nøje holder os de karmiske sammenhænge for øje, heller ikke at være bange for, at vi derved skulle miste et uhildet blik for menneskets indre frihed. Jeg har skildret de ting for Dem, der både hænger sammen med tidligere jordliv og med livet mellem døden og en ny fødsel hos dem, der kommer ind i Michael-fællesskabet. De ser heraf, at det hos sådanne mennesker, altså i grunden Dem alle, karmisk kommer an på, at det åndelige spiller en stor, en betydnings fuld rolle i sjælens hele indre struktur.

I vor nuværende materialistiske tid kan jo egentlig ud fra alle opdragelses og livsforhold et menneske kun ærligt komme til sådan noget som antroposofi — ellers sker det på en uærlig måde — ved, at det har en karmisk impuls i sig, der driver det mod det åndelige. Denne karmiske impuls sammenfatter alt det, som er blevet gennemgået før nedstigningen til dette jordliv på den måde, som jeg har skildret.

Men det, at mennesket er så stærkt forbundet med åndelige impulser, som direkte virker på dets sjæl, det bringer det til at indføje sig i den ydre legemlighed på en mindre intensiv måde, end det er tilfældet hos andre mennesker, når det stiger ned fra det åndelige til den fysiske verden. Man kunne sige : alle dem, der på den skildrede måde levede sig ind i Michael-strømningen, var det beskåret at gå ind i det fysiske legeme med en vis reservation. Og dette ligger helt igennem til grund for de sjæles karma, der er antroposofier.

Hos dem, der i vor tid af en indre trang ganske bevidst og ængste ligt holder sig borte fra det antroposofiske, hos dem finder man, at de sidder fuldstændig fast i den fysiske legemlighed. Hos dem, der i vor tid søger mod det åndelige liv, som antroposofien vil give, finder man et løsere forhold i det mindste mellem astrallegemet og jeg organisationen på den ene side og den fysiske og æteriske organisation på den anden. Men det bevirker, at mennesket ikke har så let ved at finde sig til rette i livet, simpelt hen fordi det har flere muligheder at vælge imellem end andre, idet det lettere vokser ud af det, andre vokser ind i. Tænk blot på, mine kære venner, i hvor høj grad mange mennesker nu til dags er det, som de er blevet, ved ydre livssammenhænge, og det forholder sig således, at der — uagtet det mangen gang sker på en mærkværdig måde — egentlig slet ingen tvivl kan opstå om, at disse mennesker passer ind i deres sammenhænge. Man ser en embedsmand, en kammer råd, en bygningskonduktør, en fabrikant osv., de er med absolut selvfølgelighed det, de er. Ganske vist forekommer det også blandt dem ofte, at de siger : det er, ligesom om jeg var født til noget bedre, eller i det mindste til noget andet. — Men de mener det ikke så alvorligt. Sammenlign hermed de uendelige vanskeligheder, som de kommer ud for, der gennem deres indre trang bliver drevet ind i antroposofiens spiritualitet. Der er måske ingen andre steder, det viser sig så eklatant, så mærkværdigt intensivt, som netop hos ungdommen, især hos den yngste ungdom.

Ser De, når man tager navnlig de ældre Waldorf-elever, dem, der nu går i de højere klasser af Waldorf-skolen, så finder man såvel hos mandlige som kvindelige elever, at de gør forholdsvis hurtige fremskridt med hensyn til deres åndeligt-sjælelige udvikling, men at livet derved selv hos disse unge mennesker ikke bliver lettere at få et indre forhold til, men ofte meget sværere, meget mere kompliceret. Mulighederne bliver mere omfattende, de bliver større. Og medens det ellers i det moderne liv sædvanligvis ikke er nogen særlig stor opgave — fraregnet visse undtagelser — for dem, der står som opdragere, som lærere ved den opvoksende ungdoms side, at finde midler og veje til at råde på rette måde, så bliver det netop sværere at råde, når man fremmer børnenes udvikling på den måde, som det sker i Waldorf-skolen, fordi det almenmenneskelige træder mere frem, fordi den udvidede synskreds, de unge tilegner sig, netop stiller større muligheder frem for deres sjæl.

Det er derfor så nødvendigt for Waldorf-lærerne, efter at de gennem deres karma er ført til dette kald, at de på deres side tilegner sig en omfattende synskreds, en omfattende erkendelse af og følelse for, hvad verden er, med andre ord et vidt udsyn. Alle pædagogiske forholdsregler i detaljer er jo meget mindre vigtige på dette sted end netop det vide udsyn. Og man kan netop sige, at ved en sådan lærers karma viser det sig ofte, hvorledes summen af muligheder bliver stor, bliver meget større end ellers. Et sådant ungt menneske eller barn frembyder ikke bestemte, men mangfoldige i alle retninger differentierede gåder for læreren. Man kan egentlig bedst skabe forståelse for alt, hvad der her foreligger af karmiske forudsætninger for en vågnende interesse for antroposofien, når man ikke taler pedantisk

kontureret, men når man mere antyder sådanne ting og mere karakteriserer den atmosfære, i hvilken antroposofferne udfolder sig og udvikler sig.

Men alt det viser nødvendigheden af, at antroposofferne er opmærksomme på en forudsætning, en særlig hos dem stærkt udviklet forudsætning for deres karma. Man kan angive det mest forskelligartede, og vi vil meddele mangfoldige ting endnu — om grunden til, at den ene eller anden karakter, det ene eller andet temperament ud fra de begivenheder i den åndelige verden, jeg har omtalt, bliver drevet hen til antroposofien. Men alle disse impulser, der sådan driver de enkelte antroposofier hen til antroposofien, har noget i retning af et modbillede, der er malet stærkere af verdensånden, end det er tilfældet hos andre mennesker.

Alt, hvad der findes her som de mangfoldigste muligheder i livet, kræver af antroposofferne initiativ, indre initiativ i det sjælelige liv. Og man må gøre sig klart, at for antroposofien gælder følgende regel, som antroposofien må holde sig for øje: er jeg nu engang gennem mit karma blevet antroposof, så kræver det, der har kunnet drive mig til antroposofien, at jeg giver agt på, hvorledes der mere eller mindre dybt i min sjæl viser sig nødvendigheden af at finde sjælelige initiativer i livet, til ud fra det inderste i mit eget væsen, at kunne tage en opgave op, at kunne bedømme noget, at kunne træffe en beslutning.

I enhver antroposofs karma står det egentlig skrevet : bliv et menneske med initiativ og læg mærke til, hvis du på grund af hindringer i dit legeme eller andet steds, ikke finder dit væsens midtpunkt med initiativet, hvorledes egentlig dine sorger og glæder afhænger af, om du finder eller ikke finder dette personlige initiativ. Det er noget, antroposofien, ligesom med gyldne bogstaver, skulle holde op for sin sjæl, at der i hans karma hviler et initiativ, og at meget af det, der møder en i livet afhænger af, hvorvidt man med sin vilje bliver sig dette initiativ bevidst.

De må tænke på, at der hermed egentlig er sagt overordentlig meget. Thi der er jo i vor tid særdeles meget, der vildleder os med hensyn til alt det, der styrer og leder vor dømmeevne, og uden en klar bedømmelse af livets forhold arbejder initiativet sig ikke ud af sjælens undergrund. Men hvad er det, der fører os til en klar bedømmelse af livet, netop i vor tid?

Nu, mine kære venner, vil vi engang betragte et af nutidens vigtigste karaktertræk, og besvare det spørgsmål, hvorledes vi kan komme til en vis klarhed over et af de vigtigste karaktertræk i vort nuværende liv. De vil se, at med hensyn til det, som jeg nu vil sige, drejer det sig om noget i retning af et Columbusæg. Ved dette Columbusæg drejer det sig jo om, at der er en, der finder ud af, hvordan man stiller det op, så det bliver stående, og med hensyn til det, jeg nu vil omtale, vil det også dreje sig om, at man finder en simpel løsning.

Vi lever i materialismens tid. Det, der skæbnemæssigt foregår om os, i os, står jo alt sammen i materialismens tegn på den ene side, og i den overalt udbredte intellektualismes tegn på den anden side. Jeg har belyst denne intellektualisme ved hjælp af journalistikken, og ved trangen til overalt ved offentlige møder at behandle verdens anliggender. Man må gøre sig klart, hvor stærkt mennesket i vor tid står under indflydelse af begge disse tidsstrømninger. Thi det er jo næsten lige så umuligt at unddrage sig intellektualismens og materialismens tidsstrømninger, som det er umuligt ikke at blive våd uden paraply, når det regner. Vi har det jo alt sammen omkring os.

Tænk blot engang på, at vi simpelt hen ikke kan vide visse ting, vi bør vide, hvis vi ikke læser om dem i aviserne. Vi kan ikke lære visse ting, som vi bør lære, hvis vi ikke lærer dem i materialistisk betydning. Hvorledes skal man blive læge nu om stunder, hvis man ikke her samtidig vil »fortære« materialismen? Man kan jo ikke andet end tage materialismen med ; det må man selvfølgelig gøre. Hvis man ikke vil tage materialismen med, så kan man i nutidig betydning ikke blive en virkelig læge. Altså er vi stadig udsat for den. Men dette spiller jo usædvanlig stærkt ind i vort karma.

Alt det er jo som skabt til at undergrave initiativet i sjælene. Hvert offentligt møde, man går til, har jo som sådant kun det mål: at undergrave de enkelte menneskers initiativ, med undtagelse af dem, der taler dér og er de ledende. Enhver avis kan kun opfylde sin opgave, når den skaber »stemning«, når den altså undergraver den enkeltes initiativ.

Man må være opmærksom på disse ting, og man må blive sig bevidst, at det, mennesket har som sin sædvanlige bevidsthed, i grunden er et meget lille kammer. Alt det, der foregår omkring menneskene på den måde, jeg her har skildret, har en mægtig indflydelse på underbevidstheden. Til syvende og sidst bliver der ikke andet til overs for os, hvis jeg tør

udtrykke mig således, end at vi foruden det, at vi er mennesker (mange tror, at man kan være »blot menneske« i en eller anden tidsalder, men det fører også til fordærv) , også må være »samtidige«. Naturligvis er det ilde, hvis man ikke er andet end »samtidig« ; men man må nu engang også være samtidig, det vil sige, man må have en følelse for det, der sker i tiden.

Nu bliver ganske vist mange Antroposofers sind revet ud af en le vende fornemmelse for det, der sker i tiden, fordi de gerne vil plaske rundt i det tidløse. I denne henseende kan man jo i samtaler med antroposofere have de mærkeligste oplevelser. De ved f. eks. ganske godt, hvem Lykurg var, men de kan undertiden vise et ukendskab til deres samtidige, der ligefrem er rørende.

Det kommer netop af, at da anlægget til initiativ er til stede, er det menneske, der netop har et sådant anlæg og gennem sit karma er stillet således ind i verden, egentlig altid — undskyld sammenligningen — ligesom en bi, der har en brod, men er bange for at stikke med den i det afgørende øjeblik. Initiativet er brodden ; men man er bange for at stikke. Man er navnlig bange for at stikke i det ahrimanske. Man er ikke bange for, at det ahrimanske på en eller anden måde skulle tage skade ; men man frygter, at brodden møder modstand og går tilbage og så trænger ind i ens eget legeme. Det er sådan noget, man er bange for, og således holdes initiativet tilbage af en almindelig livsfrygt. Disse ting må man blot gøre sig klart.

Idet vi således overalt teoretisk og praktisk støder på materialismen, og materialismen har stor magt, kommer vort initiativ på gale veje. Har en antroposof sans herfor, så vil han se, hvordan han overalt, helt ind til sin viljes mest intensive impulser, bliver vildledt, stødt tilbage, gennem den teoretiske og praktiske materialisme. Men det former karma på en ejendommelig måde. Når De rigtig iagttager Dem selv, så erfarer De noget herom i Deres liv fra morgen til aften. Heraf må så opstå den almindelige livsfølelse: hvorledes beviser jeg teoretisk og praktisk det urigtige i materialismen? Det er jo den trang, særdeles mange antroposofere nærer — trangen til på en eller anden måde at bevise urigtigheden af materialismen. Det er den livsgåde, som teoretisk og praktisk er givet mange af os: hvorledes bliver man i stand til at bevise urigtigheden i materialismen?

Lad os tænke os, at en eller anden har gennemgået en skole og er blevet en lærd mand — det kan man absolut finde eksempler på i det antroposofiske selskab, — når han så er vågnet antroposofisk, føler han en uhyre trang til at gendrive materialismen, at bekæmpe materialismen, at sige alt muligt imod materialismen. Nu begynder han at bekæmpe, at gendrive den, og tror måske netop hermed sådan rigtig at være inde i Michael-strømningen. Ja, for det meste lykkes det dårligt, og man kan vel sige : de ting, der bliver sagt imod materialismen, bliver jo meget ofte sagt ud fra en god vilje ; men de lykkes i reglen ikke; de gør ingen indtryk på dem, der netop i teoretisk eller praktisk henseende er materialister. Hvorfor det? Her har vi netop det, der hindrer en klar bedømmelse.

Her står nu antroposofien og vil, for ikke at blive siddende fast med sit initiativ, have klarhed over det, der møder ham hos materialismen. Han vil finde det urigtige i materialismen i alt det, der ligger bag den, og finder i reglen ikke ret meget. Han tror at gendrive materialismen ; men den rejser sig stadig igen. Hvoraf kommer det?

Nu kommer det, man kunne kalde et Columbusæg. Hvoraf kommer det, mine kære venner?

Ser De, det kommer af, at materialismen netop er sand, hvad jeg i øvrigt ofte har sagt ; at materialismen ikke har uret, men har ret. Det er det, der er grunden. Og antroposofien bør på en særlig måde lære, at materialismen har ret. Han bør lære, at den har ret, men på den måde, at den kun gælder for den fysiske legemlighed. De andre mennesker, der er materialister, de kender kun den fysiske legemlighed, eller tror i det mindste at kende den. Det er vildfarelsen. Det er ikke i materialismen, vildfarelsen ligger. Når man på materialistisk måde lærer anatomi, fysiologi eller det praktiske liv at kende, så lærer man sandheden at kende. Men den gælder kun med hensyn til det fysiske. Og den indrømmelse må gøres helt ud fra det inderste i mennesket, at materialismen har ret på sit område, og at det netop er det fremragende i den nyere tid at have fundet det rigtige på materialismens område. Men sagen har netop sin praktiske side, sin praktisk-karmiske side.

Nu kan der i antroposofiens karma ske det, at der kan opstå en følelse: her lever jeg med sådanne mennesker, som mit karma endog har bragt mig sammen med (det talte jeg om i går) , her lever jeg sammen med mennesker, der kun kender materialismen, der kun kender sandheden om det fysiske liv, men som ikke når til antroposofien, netop fordi de bliver vildledt ved rigtigheden af det, de ved.

Vi lever nu i Michael-tiden, mine kære venner, med en sjæl, hvori den fra Michael bortfaldne intelligens lever. Da Michael selv forvaltede den kosmiske intelligens, da var sagen anderledes. Da rev den kosmiske intelligens stadig sjælen løs fra det, der fandtes som materialisme. Der har naturligvis også eksisteret materialister i andre tidsaldre, men ikke således som i vor tidsalder. Hvis et menneske i andre tidsaldre var materialist, var han med sit jeg og sit astrallegeme indplantet i sit fysiske legeme og æterlegeme. Han følte sit fysiske legeme.

Men det, Michael forvaltede som kosmisk intelligens rev igen sjælen løs. Vi lever i dag ved siden af mennesker, er ofte karmisk forbundet med dem, i hvem sagen forholder sig således: de har jo det fysiske legeme ; men fordi Michael har mistet den kosmiske intelligens, og denne så at sige lever individuelt-personligt videre i mennesket, så forbliver jeget, hele det åndelig-sjælelige inde i det fysiske legeme. De står ved siden af os med det åndeligt-sjælelige dybt neddykket i deres fysiske legeme. Dette må vi betragte i overensstemmelse med sandheden, når vi står ved siden af ikke-spirituelle mennesker. Og dette at stå ved siden af ikke spirituelle mennesker må ikke blot fremkalde sympati og antipati i sædvanlig forstand, nej — det må være noget rystende. Og det kan være noget rystende, mine kære venner! og når man vil have dette rystende for sig, så må man betragte de mennesker, de materialister, der ofte er højt begavede, der også på grund af visse instinkter kan have ganske gode impulser, men som ikke kan komme til spiritualiteten.

Det rystende iagttager man så netop, når man retter blikket mod de store begavelser, de ædle menneskelige egenskaber blandt materialisterne. Thi der kan jo ikke være tale om, at den, der i dag står i de store afgørelses tid, og ikke finder frem til spiritualismen, at han ikke tager skade på sin sjæl i næste inkarnation. Det gør han jo. Og vi burde egentlig — ved siden af dette, at et antal mennesker nu gennem deres karma har en indre trang til spiritualitet, medens andre ikke kan nå frem til denne spiritualitet — vi burde egentlig ved at anskue denne modsætning, ved karmisk at leve sammen med sådanne mennesker, som jeg har karakteriseret for Dem, finde noget dybt rystende, noget der berører vor sjæl dybt. Først da kommer vi til rette med vort eget karma, ellers ikke. Thi når vi sammenfatter alt det, jeg har sagt om michaelismen, — hvis jeg nu tør kalde den således, — så vil vi finde, at: michaeliterne jo virkelig i deres sjæle er grebet af en kraft, der ud fra det åndelige vil virke ind i hele mennesket, også ind i det fysiske.

Jeg karakteriserede det i går på den måde, at jeg sagde : disse mennesker stryger det raceagtige af sig, det, der ud fra den naturlige tilværelse giver mennesket et præg, så at det er dette eller hint menneske. Og idet mennesket i denne jordinkarnation, hvor det nu er antroposof, bliver grebet af det spirituelle, bliver det forberedt til en eksistens, der ikke mere er præget af sådanne ydre kendetegn, men af, hvad det er i sin nuværende inkarnation.

Lad os i al beskedenhed være os bevidste, at ånden engang på disse mennesker vil vise, hvorledes den kan være fysiognomi-dannende, kan være menneskeformdannende.

Dette er aldrig før blevet vist i verdenshistorien. Hidtil har menneskene dannet deres fysiognomi ud fra deres folkelige undergrund, ud fra det fysiske. Vi kan endnu i vor tid på grundlag af menneskets fysiognomi angive, hvorfra vedkommende stammer, særlig i ungdommen, når livets bekymringer og glæder, dets opløftende stunder, dets guddommelige sider endnu ikke har sat deres spor. Der vil engang være mennesker, efter hvis fysiognomi man kun vil kunne angive, hvorledes de har været i forrige inkarnation, da de trængte frem til spiritualitet. De andre vil så stå ved siden af dem — og hvad vil karma så betyde? Da vil karma have afstrøget de sædvanlige karmiske sammenhænge.

I denne henseende vil netop den, der forstår at tage livet alvorligt kunne sige til Dem: karmisk forbundet var man med mange, eller man er det endnu med mange, der ikke kan nå ind i

spiritualiteten. Og ved siden af mangt et slægtskab her i livet føler man dog en dyb undren, på helt berettiget måde en dyb undren. Den karmiske sammenhæng, der ellers kommer til udfoldelse i livet, falder bort, den forsvinder. Og der bliver noget andet tilbage, der bliver — så at sige — for en, der står ude i det materielle intet andet karmisk tilbage over for en person, der står inden for det spirituelle — men det bliver tilbage — det, at han må betragte ham, at han bliver særlig opmærksom på ham. Vi kan se hen til en kommende tid, hvor de, der i det tyvende århundrede kommer mere og mere ind i det spirituelle, står ved siden af andre, der har levet karmisk forbundet med dem i tidligere jordliv:

Karmiske sammenhænge, karmiske slægtskaber gør sig kun lidt gældende i fremtiden ; men det, der er blevet tilbage af de karmiske slægtskaber, det er, at de, der står på materialismens side må betragte dem, der står på spiritualitetens grundlag. De nuværende materialister må i fremtiden se hen til de nuværende spiritualister. Det er det, der vil være blevet tilbage af karma.

Atter en rystende kendsgerning, mine kære venner. Og hvortil det? Åh, det hviler i en vis guddommelig verdensplan. Hvad er det, der i dag kan overbevise materialisterne ? Det, at de har det for øje, det, at de kan gribe det med hænderne. De materielt indstillede vil kunne se med deres øjne, gribe med deres hænder det, der er ånd, ved at betragte dem, de tidligere var karmisk forbundet med ; på fysiognomien, på hele udtrykket vil de kunne se, hvad ånden er, thi den er nu blevet fysiognomisk skabende. Sådan bliver det ved synet af mennesket bevist, hvordan ånden er skabende i verden. Og det vil høre til antroposofernes karma, at de for dem, der nu står på materialismens grundlag, vil demonstrere, at der gives ånd, og at ånden efter gudernes vilje demonstrerer sig selv på selve mennesket.

For at nå dertil, mine kære venner, er det jo netop nødvendigt, at vi ikke indtager en uklar holdning over for intellektualismen, at vi ikke går ud uden paraply. Jeg mener hermed : vi er udsat for det, jeg har betegnet som de to strømninger, de forvrøvlende taler og skrivelser; dem er vi udsat for. Som sagt: ligesom man bliver våd, når man går ud i regn uden paraply, således kommer også dette over os, det kan vi j ikke slippe for. Vi må jo i »den spædeste barndom«, når vi er 20—24 år, studere i materialistiske værker, det vi nu engang må studere. I denne spæde barndom mellem 20 og 24 år er det nu virkelig således, at vi, når vi studerer tingene, absolut i vort indre bliver præ parerede for materialismen gennem sætningsbygningen, den plastiske udformning af sætningerne. Vi kan stritte imod, det hjælper ikke, vi bliver alligevel præpareret derigennem.

Her er det nødvendigt ikke blot at komme med formaliteter. Man kan i vor tid ikke redde et menneske fra at være udsat for den intellektualistiske materialisme. Thi hvis man nu til dags ikke skrev materialistiske bøger om botanik eller anatomi, det gik ikke, livssammenhængen tillader det ikke. Men det drejer sig om, at man griber disse ting i deres realitet ikke blot formelt. Her må man forstå, at, fordi Michael ikke som tidligere drager det sjæleligt-åndelige ud af det fysisk-legemlige, så kan Ahriman drive sit spil med det sjæleligt-åndelige, der befinder sig i det legemlige. Og netop, når dette sjæleligt-åndelige er begavet, men dog sidder fast i det legemlige, så vil det i ganske særlig grad nærme sig Ahriman, kan det i ganske særlig grad være udsat for Ahriman. Ahriman finder sit bytte netop blandt de mest begavede mennesker ; han vil derved bortrive intelligensen fra Michael, føre den bort fra Michael. Der indtræder nu det, som i vor tid spiller en meget større rolle, end man sædvanligvis tror. Inkarnere sig kan de ahrimanske ånder ikke, men inkorporere sig, midlertidig gennemtrænge menneskesjæle, menneskelegemer. Så er den ahrimanske intelligens' brillante, strålende, fremragende ånd stærkere end det, der bor i det enkelte menneske, — meget, meget stærkere. Så kan det enkelte menneske være nok så intelligent, så kan det enkelte menneske have lært nok så meget: hvis det fysiske legeme helt og holdent er grebet af det, vedkommende har lært, kan en ahrimansk ånd i visse perioder inkorporere sig i ham. Da er det Ahriman, der ser ud af hans øjne, Ahriman, der bevæger hans Fingre. Da er det Ahriman, der pudser næse, da er det Ahriman, der går.

Antroposofen må ikke lade sig skræmme af en sådan erkendelse. Thi kun det kan bringe intellektualismen i dens realitet frem for sjælen. Ahriman er en stor, en fremragende intelligens, og Ahriman ønsker at gennemtrænge jordudviklingen. Han benytter enhver lejlighed, hvor åndeligheden på en eller anden måde tager plads i det legemlige hos mennesket på en sådan måde, at de legemlige bliver grebet stærkt, at bevidstheden på en vis måde bliver neddæmpet ved, at ånden griber så stærkt ind i det legemlige. Da indtræder det, der netop i vor tid er blevet muligt, at en strålende ånd sidder i et menneske, men rager op over den menneskelige personlighed. Da kan en sådan ånd, der er i en menneskelig

personlighed og rager op over denne menneskelige personlighed, virke på Jorden, virke, som mennesker virker.

Det er det, Ahriman først og fremmest stræber efter ; han stræber stærkt efter det. Jeg har fortalt Dem, mine kære venner, om genkomsten på Jorden af dem, der nu nærmer sig spiritualiteten, og som mener det ganske ærligt og intensivt. Det vil være ved slutningen af århundredet. Men det er netop denne tid, de ahrimanske ånder gerne vil benytte stærkest muligt, fordi menneskene er så hildede af den intelligente kraft, der har bemægtiget sig dem, fordi menneskene er så utrolig begavede. Man er jo allerede bange for at finde et begavet menneske ; men man må vedblivende føle denne angst, thi næsten alle er begavede, således at man slet ikke kommer bort fra angsten for menneskets klogskab. Det er således, at denne klogskab, som bliver fremavlet, bliver benyttet af Ahriman. Når nu legemet ydermere er særlig disponeret for, at bevidstheden kan formørkes, så sker der netop det, at Ahriman selv optræder inkorporeret i menneskeskikkelse. Påviselig er Ahriman allerede to gange optrådt som forfatter på denne måde. Det må absolut være væsentligt for den, der som antroposof klart og skarpt vil betragte livet, at han heller ikke i dette tilfælde begår nogen forveksling.

Thi hvad nytter det vel, mine kære venner, når en eller anden et sted lader en bog udkomme og skriver sit navn på den som forfatteren, men slet ikke er forfatteren? Man forveksler da den sande forfatter med en anden. Når Ahriman er forfatter til en eller anden bog, hvorledes skulle der så kunne komme noget godt ud af det? Man anser jo et menneske for forfatteren, medens det er Ahriman, der med sin glimrende begavelse i den grad kan leve sig ind i alt, at han kan påtage sig et menneskes stil. Hvorledes kan det falde heldigt ud, når Ahriman er forfatteren, og man forveksler det med et menneskeværk? At tilegne sig en skelne evne på dette område, det er det, der er ubetinget nødvendigt, mine kære venner.

Så vidt ville jeg foreløbig gå, for i almindelighed at påvise et fænomen, som finder sted i vor tidsalder. I foredraget på næste fredag vil jeg så gå endnu nærmere ind på sådanne fænomener.

Elvte Foredrag

8. august 1924

Vi har i længere tid talt om karmiske forhold, der hænger sammen med det antroposofiske selskab, med de enkelte mennesker, der i deres indre føler en ærlig trang til at gå deres vej gennem livet inden for den antroposofiske bevægelse. Omend der vil være meget at sige om de karmiske forhold i denne sammenhæng også efter min tilbagekomst fra England, vil jeg dog i dag i den sidste time før afrejsen til England — en rejse, der vil vare hele resten af august — som en slags af slutning sige noget, der vil være egnet til i nogen grad at afrunde de tanker, som jeg kunne meddele Dem i disse karmiske betragtninger.

De har jo allerede bemærket, mine kære venner, hvorledes den enkelte antroposofs karma har gennemgået mangfoldige udformninger i tidligere jordliv og mellem døden og en ny fødsel. Og vi har særlig i de sidste to timer kunnet antyde det, der kan have betydning for den enkelte antroposofs karma. Vi har set, at dette karma hænger sammen med hele den udvikling, som Michael-princippet har gennemgået gennem meget lange tidsrum. Vi har — først i mere abstrakt form — set, hvorledes Michael-herredømmet har mistet det, der kunne kaldes forvaltningen af den kosmiske intelligens. I ældre tider var det jo absolut således, at menneskene ikke — som jeg sagde — tilskrev sig selv intelligensen, men at de hidledte alt, hvad de formede intellektuelt fra inspirationen fra højere magter. Og de kyndige på dette område vidste, at det var de højere magter, som så i den kristne terminologi blev betegnet som Michael-magterne. Nu har jeg jo betegnet det 8. og 9. århundrede som det tidspunkt i den civiliserede menneskeheds udvikling, da den kosmiske intelligens efterhånden bevægede sig ned mod Jorden, idet den så at sige antog form af dråber, som så levede videre i de enkelte menneskesjæle som deres personlige intelligens. Og jeg har også antydnet for Dem, hvorledes menneskets blik traditionelt — men også ud fra en vis indsigt — er forblevet åbent for den kosmiske intelligens, altså for den gamle Michaelske forvaltning. Når vi betragter de i mange henseender ganske udmærkede lærde, som i tilslutning til arabismen, i tilslutning til det, der — med udspring i Alexander-togene — har levet i Asien som aristotelismen, og som så har

gennemtrængt orientens mystik og så at sige intellektualiseret den — når vi betragter alt det, der derfra over Afrika er bragt til Spanien og dér har virket gennem en så fremragende personlighed som Averro så finder vi i disse maurisk-spanske lærde mænds lærdomme helt igennem en afglans af de anskuelser, der nærmer sig den kosmiske intelligens.

Lad os engang rigtigt levende gøre det anskueligt for os, hvordan disse lærdomme er blevet fremstillet. Jeg vil til dette formål lave en skitseagtig tegning af det, som disse mauriske lærde meddelte deres elever i Spanien i det 10., 11. og 12. århundrede. Det var samtidig med, at der andre steder i Europa herskede sådan noget som skolen i Chartres, som jeg udførligt har fortalt Dem om.

I Spanien lærte de mauriske lærde, frem for alt en sådan personlighed som Averroës, hvorledes intelligensen hersker overalt, hvorledes hele kosmos, hele verden, er opfyldt af den altbeherskende intelligens. Menneskene nede på Jorden, sagde han, har forskellige egenskaber; men de har ikke en egen personlig intelligens. Hver gang et menneske virker på Jorden, går en dråbe af intelligensen, en stråle af intelligensen ud fra den almene intelligens; den sænker sig så at sige ned i menneskets hoved, i dets legeme og fylder det. Når et menneske går omkring på Jorden, har det altså i sig ligesom en del af hele den almene kosmiske intelligens. Når mennesket så dør, når det går gennem dødens port, så strømmer det, det har haft af intelligens, tilbage til den almene intelligens. Med andre ord: hvad mennesket har i livet mellem fødsel og død af tanker, begreber og idéer, flyder tilbage til det fælles reservoir for den almene intelligens. Man kan således ikke tale om, at det, mennesket bærer i sin sjæl som særlig værdifuldt, dets intelligens, er underlagt en personlig udødelighed.

Eleverne modtog af de spansk-mauriske lærde den absolutte lære, at mennesket ikke har en personlig udødelighed. Mennesket lever videre, men det vigtigste er jo — således sagde de lærde — at det kan udfolde intelligent viden her i livet; men denne følger ikke med menneskets væsen efter døden. Altså kan man ikke sige, at det intelligente væsen har en personlig udødelighed. Ser De, dette var, jeg kunne sige, raseriet i den kamp, som skolastikerne blandt dominikanerne udkæmpede, kampen for at hævde menneskets personlige udødelighed. Sådan som tiden var, måtte disse dominikanere hævde, at mennesket er personligt udødeligt, og at det, som Averroës lærte, var kættersk, — var en vranglære. Det må vi i vor tid udtrykke på en anden måde; men når vi ser på tiden dengang, forstår vi, at man erklærede et menneske, der som Averroës i Spanien ikke godkendte den personlige udødelighed, for en hæretiker, en kætter. I vor tid må vi se realistisk på sagen, idet vi siger: i den forstand, at mennesket er blevet udødeligt i kraft af sin bevidsthedssjæl, har det først erhvervet sig denne udødelighed, denne vedvarende bevidsthed om personligheden, efter at det er gået gennem dødens port, efter den tid, hvor en bevidsthedssjæl træner sig ind i det jordiske menneske. Hvis man altså havde spurgt Aristoteles eller Alexander, hvad de tænkte om udødeligheden, hvad ville de da have svaret? Det kommer ikke an på ordene; men hvis de havde udtrykt sig med kristen terminologi, havde de svaret: vor sjæl bliver optaget af Michael, og vi lever videre i Michael-fællesskabet. Eller også ville de have udtrykt det kosmologisk. Netop ud fra et sådant fællesskab, som det, der eksisterede for Alexander eller Aristoteles, ville man kosmologisk have sagt (og man sagde det også): menneskets sjæl er intelligent på Jorden; men denne intelligens er en dråbe af den fylde, som Michael nedfælder som en intelligent regn, der strømmer ned over menneskene. Og denne regn udgår fra solen. Solen genoptager atter menneskets sjæl i sit eget væsen, og den menneskesjæl, som består mellem fødsel og død, stråler fra solen ned på Jorden. Michaels herredømme ville man have sagt på solen. Således ville man have svaret kosmologisk.

Denne anskuelse er kommet til Asien, er så vendt tilbage fra Asien, og blomstrede endnu hos maurerne i Spanien på den tid, da skolastikerne gik ind for den personlige udødelighed. Vi må ikke som skolastikerne sige: det er en vildfarelse, — men vi må sige: menneskehedens udvikling har bragt den individuelle personlige udødelighed, og det var i dominikanernes skolastik, at man først betonedede denne personlige udødelighed. Men på de universiteter, der blev drevet af maurerne i Spanien, blev der stadig undervist i en gammel sandhed, der på det tidspunkt — når man tager menneskehedens udvikling i betragtning — var forældet. Vi må i vor tid ikke blot være tolerante over for vore samtidige, vi må også være det over for dem, der

har videreført gamle lærdomme. Men tolerant kunne man ikke være dengang. Derfor er det vigtigt, at vi gang på gang betoner over for os selv : det, dominikaner-skolastikerne kaldte personlig udødelighed, det er egentlig først blevet en sandhed, efter at bevidsthedssjælen langsomt, lidt efter lidt, er kommet ind i menneskeheden.

Dette kan man også skildre, jeg kunne sige helt imaginativt: når i dag et menneske dør, og det virkelig i sit liv på Jorden har haft mulighed for at lade sit liv gennemtrænge med intelligens, med sand intelligens — så går det gennem dødens port, og det ser tilbage på sit jordliv, der har været som et selvstændigt jordliv. I tidligere århundreder så det menneske, der var gået gennem dødens port, tilbage på sit jordliv, og så, hvorledes æterlegemet opløser sig i kosmos, hvorledes det så går gennem sjæleområdet, hvorledes det gennemlever begivenhederne i tilbagegående retning. Det kunne da sige til sig selv:

således forvalter Michael gennem solen det, som var mit. — Det er netop den store forskel. Men man kan kun bedømme en sådan Udvikling, når man ser bag tilværelsens kulisser og betragter det spirituelle bag det materielle. Det afgørende er, at man ser de ydre begivenheder i menneskeheden således, som de tager form ud fra den spirituelle verden.

Nu må De endnu engang sætte Dem ind i alt det, jeg nu har sagt, ved at gøre Dem den kendsgerning klar, at i begyndelsen af det 9. århundrede e. Kr. indtræffer krisen, idet den kosmiske intelligens stiger ned blandt Jordens mennesker. Det, der sker her, er en objektiv kendsgerning. Og hensæt Dem nu til solsfæren, som Michael med sin skare forvaltede således, som jeg har fortalt det, idet man havde iagttaget, at Kristus forlod solen, og at han forenede sig med Jorden ved mysteriet på Golgatha, og idet man gennemlevede, hvorledes den kosmiske intelligens lidt efter lidt og stadig mere stiger ned på Jorden og bliver til individuel, menneskelig erkendelse. Det var en vigtig begivenhed, der gjorde et dybt indtryk netop på dem, som hører til Michaels skare — jeg kaldte dem sidste gang michaeliterne. Det var en begivenhed af ganske særlig betydning, det, jeg allerede har karakteriseret i tidligere sammenhænge, således som det stillede sig ind i den jordiske kulturs udviklingsforløb. Men nu må det skildres således, som det tager sig ud fra michaeliternes aspekt ud fra solen, altså således som man ser det, når man fra Michaels rige ser ned på Jorden.

Denne vigtige, denne betydningsfulde begivenhed skete i året 869, da det ottende almindelige økumeniske koncil fastslog det dogme, at den gamle anskuelse om trichotomien — nemlig, at mennesket består af legeme, sjæl og ånd — var kættersk. Mennesket har, hed det nu, kun legeme og sjæl, blot har sjælen nogle åndelige egenskaber. Mens det i den objektive verden fuldbyrdedes, at intelligensen gik over på de enkelte mennesker, blev det på Jorden dekretet, at trichotomien var forkert, var kættersk. Det skete på en så beseglende måde, at ingen inden for den europæiske kultur vovede at sige noget imod det. Man måtte ikke mere tale om, at mennesket har legeme, sjæl og ånd, man måtte kun tale om legeme og sjæl og tilskrive sjælen åndelige egenskaber og kræfter. Nu var der sket noget på Jorden, hvorom man i Michael-rigerne kun kunne sige : nu vil den overbevisning drage ind i menneskesjælene, at det åndelige er en sjælssegenskab, at det åndelige ikke er det guddommelige, der behersker menneskehedens udvikling. »Se ned på Jorden«, siger Michael, »der svinder bevidstheden om ånden bort«. Men, mine kære venner, med denne hensvinden af ånden var jo netop det forbundet, som vi i dag først og fremmest vil tale om.

Jeg har netop tidligere sagt, at jeg hidtil kun har givet en abstrakt skildring af, hvordan Michaels rige har udviklet sig bag den jordiske tilværelses kulisser. Jeg sagde, at den kosmiske intelligens var steget ned til de enkelte mennesker. Men det er kun en abstraktion. Thi hvad er intelligens? Når man stiger op i de højere riger, må man naturligvis ikke forestille sig, at man der skulle kunne gribe intelligensen, som man her i den fysiske verden griber om buske og træer. Hvad er »intelligens« da for noget? Sådanne almindeligheder finder man naturligvis ikke i virkeligheden. Intelligens er de højere hierarkiers regler for, hvordan de gensidig forholder sig til hinanden. Hvad de gør, hvordan de forholder sig til hinanden, hvordan de er over for hinanden : det er kosmisk intelligens. Og da vi som mennesker naturligvis må have det nærmeste rige for øje, bliver den kosmiske intelligens konkret for os det samme som : summen af væsener fra Angelos hierarki. Hvis vi vil tale konkret, kan vi ikke tale om en sum af intelligens, men om en sum af Angeloi : dette er virkeligheden. Det, at kirkefædrene i året 869 drøftede, om man skulle tale om ånd, var følgen af, at et antal angeloi-væsener skilte sig ud fra Michael-riget, hvor de tidligere var, og underkastede sig den anskuelse, at de nu kun har med jordmagterne at gøre, at de kun må fuldbyrde ledelsen af menneskene ud fra Jordens magter. De ser altså, hvad det i virkeligheden er for en begivenhed ! Angeloi er de væsener, der fører menneskene fra det ene liv på Jorden til det

næste. Det er de væsener, der står nærmest over os i den åndelige verden, og som ledsager os på vejen gennem livet mellem døden og en ny fødsel og atter viser os hen til livet på J orden. Det er dem, der gør de enkelte jordliv til en sammenhængende kæde af menneskenes totale liv. Et antal englevæsener, som har denne opgave, og som tidligere var forenet med Michael-riget, ud vandrede, forlod dette. Menneskenes skæbne kunne umuligt forblive uberørt af en sådan adfærd. Thi hvem er naturligvis først og fremmest delagtig i, hvorledes karma udvikler sig, hvorledes jordiske handlinger, jordiske tanker, jordiske følelser bliver forarbejdede mellem døden og en ny fødsel? Det er angeloi-væsenerne. Når nu di angeloi-væsener får en helt anden stilling i kosmos, når de så at sige forlader solriget og i stedet for himmelske engle bliver jordiske engle, hvad må der da ske? Over hele udviklingen i Europa ligger der her faktisk en stor hemmelighed gemt bag de ydre kendsgerninger. Visse Angeloi er ganske vist blevet tilbage i Michael-riget. I den omtalte store lærdomsskole i begyndelsen af det 15. århundrede var der også sådanne angeloi-væsener, der har hørt til de mennesker, der dengang var i Michael-riget. Til alle de menneskesjæle, der levede i Michael-riget, og som jeg har omtalt, hørte der angeloi-væsener, der er forblevet i Michael-riget. Men det var de andre, der udvandrede, og som identificerede sig med det, der var jordisk væsen.

Nu vil De måske sige: ja, hvordan kan det egentlig være, at det pludselig falder et antal Michael-engle ind at forlade Michael-riget? De andre kommer jo ikke på den tanke? — Jeg må tilstå, at det er et af de sværeste spørgsmål, man kan stille i forbindelse med menneskeheden nyere udvikling. Det er i grunden et spørgsmål, der må sætte alle menneskets indre kræfter i bevægelse, når man beskæftiger sig med det. Det er et spørgsmål, der dybt og inderligt hænger sammen med hele menneskelivet.

Ser De, i virkeligheden ligger der en kosmisk kendsgerning til grund for dette. De ved fra de foredrag, jeg har holdt her på dette sted, at alt, hvad man omtaler som en fysisk planet, er en samling af åndelige væsener. Når man ser op til en stjerne, så er det, der viser sig fysisk, kun det ydre. I virkeligheden har man at gøre med en samling åndelige væsener. Nu består der en vis modsætning mellem alle planeternes intelligenser og sol-intelligensen. Denne modsætning har bestået, så længe der har eksisteret en jordudvikling. Der er som sagt på den ene side sol-intelligensen, på den anden side planetintelligenserne. Og det har altid været således, at sol-intelligensen fortrinsvis stod under Michaels herredømme, mens de andre planetariske intelligenser stod under de andre ærkeengle.

Vi siger altså:

Sol intelligensen - Michael

Planet intelligenserne : Merkur - Rafael

Venus - Anael

Mars - Samael

Jupiter - Zachariel

Månen - Gabriel

Saturn - Orifiel

Men det har altid været sådan, mine kære venner, at man ikke kunne sige, at Michael forvalter sol-intelligensen alene. Men den hele kosmiske intelligens er specificeret i sol-intelligens og i de planetariske intelligenser: Merkur, Venus, Mars osv. Den kosmiske intelligens bliver medforvaltet af de enkelte væsener fra Archangeloi-hierarkiet. Men over dem alle hersker igen Michael, således at den samlede kosmiske intelligens bliver forvaltet af Michael. Naturligvis var ethvert menneske også tidligere et menneske, dengang Michael forvaltede den kosmiske intelligens, og da kun en stråle kom ind i det enkelte menneske, så at dette menneske dog kunne føle sig som menneske på Jorden og det enkelte menneske ikke blot var et hylle for den almene kosmiske intelligens. Men dette hidrører fra solen ; al kosmisk intelligens hidrører fra Michael i solen.

Da imidlertid disse århundreder, det ottende, niende og tiende århundrede, kom, da skete det, at de planetariske intelligenser tog hensyn til den omstændighed, at Jorden havde forandret sig, og at også solen havde forandret sig. Ja, det, der foregår derude, og som astronomerne beskriver, det er kun den ydre side. De ved, at hvert 11. år har vi en solpletperiode. Solen skinner således ned på Jorden, at visse steder ses mørke, at visse steder ses plettede. Det har imidlertid ikke altid været sådan. I meget gamle tider strålede solen ned til os som en ensartet skive ; der var ingen solpletter. Og solen vil om tusinder og atter tusinder af år have

væsentlig flere pletter end nu. Den vil blive mere og mere plettet. Det er i virkeligheden den ydre åbenbaring af det forhold, at Michael-kraften, at intelligensens kosmiske kraft aftager mere og mere. Forøgelsen af solpletterne i løbet af den kosmiske udvikling viser, at solen er ved at forfalde. Det bliver mere og mere tydeligt, at solen bliver mere mat, at den bliver gammel i kosmos. Og det, at der optrådte et tilstrækkeligt stort antal solpletter, bevirkede, at de andre planetariske intelligenser indså, at de ikke mere vil beherskes af solen. De besluttede, at de ikke mere ville lade Jorden være afhængig af solen ; den skulle nu være direkte afhængig af det samlede kosmos. Dette sker ved Archangelois planetariske beslutninger. Det er navnlig under Orifiels ledelse, at den planetariske intelligens emanciperer sig fra sol-intelligensen. Det var en fuldstændig adskillelse af hidtil sammenhørende verdensmagter. Michaels sol-intelligens og de planetariske intelligenser kom lidt efter lidt i kosmisk opposition til hinanden.

J a, selv om vi tilskriver Angeloi-hierarkiets væsener en helt anden slags sjælskraft, en helt anden indre forfatning, må vi dog også tilskrive dem beslutninger, overvejelse med hensyn til det, der sker. Vi mennesker træffer jo heller ikke afgørelser på anden måde, end at vi først betragter de ting, der foregår uden for os, at vi lader kendsgerningerne tale, og under indflydelse af disse kendsgerninger gør vi så det ene eller det andet. Kun er det sådan, at Jordens kendsgerninger er afgørende for os mellem fødsel og død. Men for væsenerne af Angelois hierarki er sådanne kendsgerninger afgørende, som denne, at der i det planetariske liv sker en spaltning. Den ene skare vendte sig mod jordintelligensen og dermed samtidig mod den planetariske intelligens. Den anden skare forblev tro mod Michael-sfæren for at kunne bære det ind i al fremtid, som Michael forvalter som det evige. Afgørende er det nu, om Michael formår at bære det ind i al fremtid, der er evigt i hans virke, nu, hvor al magten er blandt menneskene, og hvor det, der viser sig i den fysiske sol, bliver mørkere og efterhånden forsvinder.

Vi ser således, hvorledes kosmiske begivenheder har forårsaget en spaltning blandt de Angelois, der tidligere var forenet med Michael. Men disse væsener er jo netop med til at forme den karmiske udvikling. Og dan Dem nu et helhedsbillede af det, der foregår i livet mellem døden og en ny fødsel. Der er det ikke sådan, at hver menneskesjæl kan vandre alene, heller ikke hver engel, der leder menneskene kan vandre alene ; men der virker Angelois hierarki sammen. I dette fælles virke kommer karma til udfoldelse. Naturligvis, når jeg i et jordliv knyttes til andre mennesker, og vi udligner det i næste tilværelse, så må det ene menneskes engel komme sammen med det andet menneskes engel. Der må ske et samvirke, og det har ofte været sådan. Det er det uhyre rystende, man kunne sige knusende, der sker på Jorden i det økumeniske koncil af 869. Det er signalet for noget uhyre, der sker deroppe i den åndelige verden. Det er det knusende, — når man holder sig helt rank, dvs. med den rigtige brug af den kosmiske intelligens holder sig rank over for sådanne overmægtige sammenhænge af kendsgerninger —, det rystende betydningsfulde, som allerede er indtrådt, og som indtræder mere og mere, at den ene menneskesjæls Angelois ikke er gået sammen med denne anden menneskesjæls Angelois, selv om denne menneskesjæl tidligere var forbundet karmisk med en anden menneskesjæl. Den ene af to karmisk forbundne menneskesjæles Angelois blev hos Michael, den anden gik ned til J orden. Hvad måtte der da ske? I tidsalderen mellem kristendommens grundlæggelse og bevidstheds-tidsalderen, der fortrinsvis var blevet indvarslet af det 9. århundrede, af året 869, måtte det ske, at der kom uorden i menneskenes karma ! Hermed er der udtalt et af de mest betydningsfulde ord, man overhovedet kan udtale med henblik på menneskehedens nyere historie. Der er kommet uorden ind i den nyere menneskehedens karma. I de følgende jordiske år blev ikke alle oplevelser stillet rigtigt ind i karma. Og det kaotiske i den nyere historie, det, som stadig skaber mere og mere socialt og andet kaos, kulturkaos, i den nyere historie, idet det ikke fører til noget mål, det er den uorden, som karma er blevet bragt i, fordi der indtrådte en spaltning i det til Michael hørende Angeloi-hierarki.

Og nu kan vi udtale noget, der hænger sammen med det antroposofiske selskabs karma og er af en uhyre betydning, idet det så at sige først giver den rigtige nuance. For når det kommer til stykket, er alt, hvad man kan skildre i forbindelse med disse forhold, ikke udtømmende med hensyn til det, der foregår i det åndelige bag kulisserne. De tanker, man vælger ud fra forholdene på Jorden, er svage og matte. Efter sådanne forberedelser må man gribe til det, der karakteriserer noget rent åndeligt.

Da må man sige : ganske vist gælder alt det, der i fællesskab, ærligt og ud fra en indre trang har ført sjælene sammen i det antroposofiske selskab ; det gælder naturligvis. Men hvor kan det da være, at der også er de kræfter til stede, der bevirker, at nu til dags mennesker, som

ellers er fremmede for hinanden i vor tids verden, finder hinanden efter rent åndelige principper? Hvor ligger de kræfter, der gør, at man finder sammen? De ligger i, at ved indtrædelsen af Michael-herredømmet, ved den Michaelske tidsalder, hvori vi lever, ved Michaels indtræden i herredømmet over Jorden, ved Michaels overtagelse af herredømmet efter Gabriel, bliver der af Michael tilført den kraft, der hos dem, der er gået med ham, atter skal bringe karma i orden. Vi kan således sige : hvad er det, der forener det antroposofiske selskabs medlemmer? Det, der forener dem, er, at de skal bringe deres karma i orden ! Hvis nogen i løbet af sit liv mærker, at han på den ene side kommer ind i forhold, der ikke stemmer overens med hans indre trang, og som på en eller anden måde skaber en manglende balance i ham mellem godt og ondt, — og hvis han så stadig på den anden side føler trang til at komme videre med det antroposofiske : ja, så foreligger der det, at mennesket atter stræber tilbage til karma, til det virkelige karma, stræber efter at leve sit virkelige karma ud. Det er den kosmiske stråle, der for den erkendende tydeligt strømmer ud gennem den antroposofiske bevægelse : genoprettelsen af det sande karma. Ser De, dertil er knyttet meget af det, der såvel er den enkeltes skæbne i det antroposofiske selskab som hele selskabets skæbne. Naturligvis må det være sådan, for alt dette griber ind i hinanden.

Nu må vi have følgende for øje : ser De, de mennesker, der er knyttet til væsener fra Angeloi-hierarkiet, som er forblevet i Michael-riget, disse mennesker har vanskeligheder ved at finde intelligensformer for det, de skal begribe. De stræber jo efter at bevare den personlige intelligens, således at dette sker i harmoni med ærbødigheden for Michael. De sjæle, om hvem jeg har fortalt, at de har deltaget i de nævnte forberedelser i det 15. og det 19. århundrede, har, når de kommer ned til Jorden, bevaret den dybeste trang til at bevare sammenhængen med Michael og hans sfære. Alligevel skal de ifølge menneskeheds udviklingsprincipper optage den personlige individuelle intelligens. Det giver spild, men en splid, der må løses gennem en spirituel udvikling, ved at den enkelte arbejder aktivt på at møde det, som åndelige verdener bringer ned i den nuværende intelligens-tidsalder. De andre, hvis engle er faldet fra, hvad der naturligvis hænger sammen med karma, thi englen falder fra, når den er forbundet med et tilsvarende menneskekarma, disse andre tager selvfølgelig den personlige intelligens op som noget ganske selvfølgeligt, men til gengæld virker den også ganske automatisk i dem, den virker gennem det legemlige. Den virker således, at disse mennesker tænker, tænker klogt ; men de er ikke engagerede i det, de tænker. Det var den store strid, der i lang tid fandt sted mellem dominikanerne og franciskanerne. Dominikanerne kunne kun udvikle det personlige intelligensprincip med den største troskab over for Michael-sfæren. Franciskanerne — tilhængerne af Dun Scotus — ikke af Scotus Erigena — blev helt og holdent nominalister. De sagde : intelligens er overhovedet kun en sum af ord. Alt, hvad der foregår af diskussioner mellem mennesker, er i virkeligheden et afbillede af mægtige kampe, som finder sted mellem den ene skare og den anden skare af Angeloi.

Ser De, det er nu sådan, at Angeloi-hierarkiets væsener, som nu har forenet sig med jordprincippet, jo egentlig lever her på Jorden fra omtrent det 9.,10. århundrede. Og det er atter det rystende, mine kære venner : her på Jorden tager materialismen til. Det er netop de mest fremskredne, de klogeste, mennesker, der fornægter det åndelige. De begynder at tale pottende om, at der skulle være åndelige væsener i deres omgivelser, ligesom der er fysiske mennesker. I denne tid, hvor materialismen breder sig, stiger stadig flere og flere engle ned og lever her på Jorden. De er med. Det er netop dem, der i visse perioder, hvor den menneskelige bevidsthed er formørket, inkorporerer sig og virker på Jorden. Et stort antal angeloi-væsener holder sig tilbage; men de, der efter deres Angeloi-karma står nærmest de ahrimanske magter, de holder sig ikke tilbage, de inkorporerer sig i mennesker, dykker til visse tider ned i mennesker.

Nu opstår der så det, som jeg sidste gang karakteriserede, idet jeg sagde: her er nu sådan et menneske på Jorden. Det har menneskelig begavelse, menneskelig intelligens, som det bringer til udfoldelse, måske endda på en genial måde. Men for en vis tid, hvor dets bevidsthed er formørket, tager en ahrimansk Angeloi-intelligens plads i dette menneske. Da kan der forekomme dette fænomen: vi står over for et menneske, der synes at være et almindeligt menneske og ud fra sit menneskevæsen skriver dette eller hint. Nu kan det ahrimanske netop nærme sig mennesket gennem det, man i dag optager i intelligente former. Man må gøre sin personlighed gældende, hvis man ikke i vor tid skal overvældes af alt det, jeg har antydnet i løbet af disse foredrag. Og derfor sker det, at Ahriman kan optræde som forfatter. Han betjener sig naturligvis af et Angeloi-væsen. Han kan virke som forfatter. Og når vi nu er forenet i vort julestævnes tegn, må der ikke ties om sådanne ting. Derfor vil jeg gerne endnu bemærke følgende:

Ser De, det var — før hans sidste værker udkom — muligt at indtage en anden holdning til en af de mest strålende forfattere, en af de største forfattere fra den nyeste tid. Da jeg skrev min bog »Nietzsche, ein Kämpfer gegen seine Zeit«, stod offentligheden over for den blændende forfatter, der var nået til den højeste udfoldelse af menneskelige evner. Først derpå stiftede man bekendtskab med det, Nietzsche havde skrevet i sin forfaldstid. Her må frem for alt nævnes to værker : »Antichrist« og »Ecco Homo«. Det er to værker, som Ahriman har skrevet — ikke Nietzsche, men en ahrimansk ånd inkorporeret i Nietzsche. Her optrådte Ahriman for første gang som forfatter på Jorden. Han vil fortsætte med det. Nietzsche er gået i stykker på det. Tænk, hvilke impulser man stilles overfor, når man møder de idéer, der levede i Nietzsche på den tid, hvor han, inspireret af denne ånd, har skrevet de strålende, men djævelske, værker, »Antichrist« og »Ecco Homo« — intelligente værker ! Jeg har talt om Ahrimans store, omfattende intelligens. Man taler ikke nedsættende om et storartet, blændende værk, hvis man kalder det ahrimansk. Det kan kun enfoldige mene, der ikke ved, hvor storslået Ahriman kan være. Man skal hverken dadle eller rose, når man taler om Ahriman. Såre meget er her på Jorden afhængigt af ham. Den, der som jeg har blødt, jeg mener sjælelig blødt, som jeg gjorde det, da jeg første gang læste Nietzsches skrift »Der Wille zur Macht«, som senere blev offentliggjort på en måde, så mennesker ikke kunne få et indtryk af dets virkelige indhold, og den, der samtidig kan se ind i de riger, der, siden Michaels herredømme tog sin begyndelse i 1880'erne, kun ved en ganske tynd væg er adskilt fra de fysiske jordriger, den, der ved, hvorledes dette rige støder umiddelbart op til det fysiske rige, så at man kan sige, dette er et rige, der ligner det rige, som mennesket går igennem efter døden, — den, der ved, hvilke anstrengelser der udfoldes i denne retning, han ved, hvorledes disse anstrengelser som en impuls kommer til udtryk i værker som »Ecco Homo« og »Antichrist«. Man behøver kun at tænke på, hvad for ahrimanske bemærkninger der står i »Antichrist«. Jeg ved ikke, om det sted, jeg nu skal omtale, står på denne måde i de nyere udgaver. Det drejer sig om et sted, hvor Nietzsche skriver om Jesus — jeg citerer ikke ordret —. Han siger, at Ronan betegner ham som et geni, Nietzsche betragter ham ikke som et geni, han siger : Hvis man skulle tale med fysiologens strenghed, ville et helt andet ord være på sin plads. I min udgave af Nietzsches værker står på dette sted tre prikker. Jeg ved ikke, om det også er sådan i de nyere udgaver. I manuskriptet står ordet »Idiot« skrevet helt ud. At Jesus bliver betegnet som »Idiot«, det er Ahrimans hånd. Og der står meget andet af den slags der. Men på det tidspunkt, da Nietzsche skrev disse ting, følte han i sin sjæl samtidig tilskyndelse til at gå over til katolicismen — glem ikke, at det gik parallelt —, så hvem må vel ikke tro, at der her skjuler sig en stor gåde? »Antichrist« — med hvilke ord slutter dette værk? Med de ord (jeg kan ikke citere ordret) : Jeg kunne have lyst til at skrive på alle vægge, og jeg har skrivemateriale med bogstaver, der lyser langt bort, jeg kunne have lyst til at skrive på alle vægge, hvad kristendommen er: Kristendommen er menneskehedens største forbandelse! — Sådan slutter bogen. Her foreligger der da et problem. Man må blot se, hvorledes hele dette rige, der kun ved en tynd væg er skilt fra vort, og hvor alle de åndelige kampe er foregået ved udgangen af kali yuga, ja et stykke tid ud over denne — man må se, hvorledes dette rige vil ind i det fysiske jordrige.

Det er de ting, man må tage i øjesyn, hvis man vil begribe, hvorledes menneskeheden nu egentlig kan forholde sig til det, der må opstå i kulturen ved frembruddet af Michaels tidsalder. Man måtte ved kali yuga overgangen, ved overgangen fra den mørke til den lyse tidsalder, jo faktisk være i besiddelse af en åndelig-fysisk anskuelighed, hvis man ville karakterisere den stemning, man må have over for det åndelige og det materielle, således som jeg har gjort det i fortalen til min bog »Die Mystik im Aufgange des neuzeitlichen Geisteslebens«. Det er faktisk således, at man overalt gerne ville hente mulighederne for at karakterisere denne storslåede overgang, som finder sted ved Michael-tidsalderens frembrud. Og man må føle, at man er til stede i alt det, der udgør den antroposofiske bevægelse. For alt dette store, dette storslåede, det kommer først og fremmest til udfoldelse i menneskets karma, der allerede er kommet i uorden. Når man tænker på, hvordan der ligger en almen sandhed i de karmiske sammenhænge, og hvorledes verden er således indrettet, at undtagelser gennem århundreder kunne gribe ind selv i disse almene karmiske sammenhænge, og hvorledes kravet opstår om atter at føre kosmiske undtagelser tilbage til deres lovbundethed, så vil man, fordi netop dette er den antroposofiske bevægelses opgave og mission, føle noget af denne bevægelses betydning og rækkevidde.

Det, mine kære venner, skal hvile i Deres sjæl, når De siger til Dem selv : de, der i vor tid ud fra en sådan skelnen, føler trang til at komme ind i det antroposofiske liv, de bliver ved udgangen af det 20. århundrede atter kaldet til ved kulminationspunktet at tilvejebringe den

størst mulige udbredelse af den antroposofiske bevægelse. Men det kan kun ske, når disse ting kan leve i os, når anskuelsen af det kan leve, der kosmisk-åndeligt rækker ind i det jordisk-fysiske, når erkendelsen af Michaels betydning rækker ind selv i den jordiske intelligens, i menneskenes anskuelse.

Denne impuls må være sjælen i den antroposofiske stræben. Sjælen må selv have viljen til at stå i den antroposofiske bevægelse. Hermed vil vi finde mulighed for gennem nogen tid ikke alene at bevare tanker af stor rækkevidde i vore sjæle, men også for at gøre dem levende, så at sjælene gennem disse tanker udvikler sig videre på antroposofisk måde, for at sjælen i sandhed kan blive det, den skal være, i kraft af den ubevidste trang til at komme til antroposofien, — for at sjælen kan blive grebet af antroposofiens mission. Jeg har i denne sidste time talt disse alvorlige ord til Dem, for at De engang i ro kan lade denne grebthed virke på Dem. Vi vil fortsætte, når vi atter mødes. Nå vi mødes i de første dage af september, vil vi fortsætte med disse betragtninger. I mellemtiden vil jeg gerne have lagt Dem alle netop det på sinde, som jeg i aften måtte sige i sammenhæng med de enkelte Antroposofers og det antroposofiske selskabs karma.